

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- LAJTÁR ISTVÁN 5
Az erőszakos bűnelkövetés mint a kiskorúak bűnözésének
egyik kedvezőtlen tendenciája
- DEÁK ZOLTÁN 13
Gondolatok a tárgyalásról lemondás
jogintézménye kapcsán
- DÁVID LILLA 25
Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés a műtőben
– I. rész

DISPUTA

- SIPOS LÁSZLÓ 35
A nyíregyházi környezetvédelmi anketéről
- ORELL FERENC JÁNOS 39
Alkoholizmus – Van-e visszaút?

ÜNNEPI OLDALAK

- Kovács Tamás legfőbb ügyész megnyitó beszéde 43
az Ügyészség Napján
- Sólyom László köztársasági elnök köszöntője 47
az Ügyészség Napja alkalmából
- Elismerések az Ügyészség Napja alkalmából 51

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

- MISKOLCZI BARNA 55
A globalizáció szorításában:
a XXI. század ügyészségének kihívásai

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

Karlsruhe 63

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

WETZEL TAMÁS 65

Az Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum
és a hazai kezdeményezések

MISI LÁSZLÓ 73

Európai mérce a büntetőeljárásban
– V/F. rész

JOG ÉS HUMOR

LANCZENDORFER ZSUZSANNA 77

Híres ügyvédekről

JOG ÉS IRODALOM

Miért ölték meg Dely Márit? 79

*(Beszámoló a Magyar Jogászegylet
Bács-Kiskun Megyei Szervezetének üléséről)*

KÖNYVISMERTETŐ

BÁNK ANNAMÁRIA 81

Joghallgatók a jogról

KÖNYVAJÁNLÓ

SÜMEGINÉ TÓTH PIROSKA 85

Válogatás a szakirodalomból

MELLÉKLET

VÓKÓ GYÖRGY 89

Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk
– VII. rész

Az erőszakos bűnelkövetés mint a kiskorúak bűnözésének egyik kedvezőtlen tendenciája

A kiskorúak bűnözésében világszerte megfigyelhetők olyan kedvezőtlen jelenségek, amelyek Magyarországon is jelen vannak. Ezek közül is hangsúlyozottan kell szólni az erőszak, az agresszió sajnálatosan egyre növekvő szerepéről. Az erőszakos bűnözés fogalma a jogalkotó által a Büntető törvénykönyv különböző fejezeteiben elhelyezett kiemelkedő társadalomra veszélyességű, élet, testi épség, személyi és nemi szabadság, valamint egyes vagyoni elleni szándékos bűncselekmények törvényi tényállásai alapulvételével kialakított meghatározás. Alaktani szempontból korántsem homogén jelenségről van szó, amely a bűnözés legnagyobb társadalmi veszélyességű, különös szintjét jelenti.

Az erőszakos bűnözés jellemzőinek kedvezőtlen irányú módosulása nemzetközi probléma, annak minősége és jellege napjainkban már korántsem hasonlít a 15 vagy 20 évvel ezelőtti helyzethez. A meglévő eltérések ellenére az országok nagy többségében az elmúlt másfél, két évtizedben általában romlott az erőszakos kriminalitás szerkezete, szélesedett területi és személyi kiterjedtsége, modernizálódott eszköztára, az elkövetési módok durvábbá, kegyetlenebbé váltak, ami sajnos igaz a kiskorúak bűnözésére is.

A magyarországi tapasztalatok is azt mutatják, hogy egyre gyakoribb az indokolatlanul durva, erőszakos elkövetés akár a dolog, akár a személy elleni erőszak kapcsán. A személy elleni bűncselekmények körében az életellenes és a többi erőszakos cselekményeket többször nagyfokú agresszivitás, kegyetlen végrehajtási mód, durvaság jellemzi. A vagyoni elleni cselekmények nem egyszer élet elleni cselekménybe mennek át, ilyenkor a tettesek egyre gyakrabban rendkívüli elvetemültséget, brutalitást tanúsítva követik el az ölési cselekményt, áldozataiknak esélyt sem adva a túlélésre. Az elmúlt években több esetben is sor került vádemelésre, eredetileg betöréses lopásnak induló, majd a helyszínen brutális módon, különös kegyetlenséggel és nyereségvágyból elkövetett emberölésbe átforduló bűncselekmény miatt. A személy elleni bűncselekmények körében nőtt a fiatalok részvételével elkövetett testi sértések száma.

Jelentős módosulások következtek be az erőszakos bűnözés elkövetői oldalán is. Többirányú minőségi változások figyelhetők meg az elkövetők életkorának elmozdulásában, a fiatalabb korosztályok aktivitásának növekedésében, a társas elkövetési formák szélesedésében, az elkövetői magatartás jellegének változásában, a tettesi merészség, elszántság, brutalitás, elvetemültség szélesedésében és terjedésében.

¹ Lajtár I. PhD, osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség

Alaktani, oksági és megelőzési szempontból egyaránt jelentősége van az erőszakos bűnözés, az erőszakos bűnözők korstruktúrájának. Ez azért is releváns, mivel a fiatal korosztályok bűnözése, mintegy előfutára a későbbi évek felnőttkori bűnözésének. A fiatalkorban tanúsított magatartásával minden generáció mintegy megelőgezi későbbi felnőttkori magatartását. Azok a fiatalok, akik nagyon korán kezdik a bűnelkövetést, a legkonokabb többszörös visszaesőkké válhatnak. Megállapítható, hogy a fiatal korosztályok, így a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek erőszakos bűnözésbeli részvétele népességben belüli arányukhoz képest, mind általában, mind pedig az egyes erőszakos bűncselekmények viszonylatában kiemelkedő.

Amíg a fiatalkorú és fiatal felnőtt korú (18 és 21 év közötti) elkövetők népességben belüli együttes aránya 20 % alatt marad, addig az erőszakos bűnözés elkövetőinek csaknem 40%-át adják. A fiatalkorúak és a fiatal felnőttek erőszakos bűnelkövetők közötti arányait elemezve megállapítható, hogy az erőszakos bűnözés alapvetően az aktív fiatal korosztályok részesedése által befolyásolt. Az erőszak, az erőszakos bűncselekmény tehát főleg a legaktívabb fiatal korosztályok devianciája. Különösképpen bizonyos alkalmi konfliktusmegoldó erőszakos bűncselekmények, továbbá a vélt, vagy valós szükséglet kielégítését célzó bűncselekmények, valamint a büntetőjogias, erőszakos jellegű szabálysértések elkövetésében vesznek részt kimagaslóan. Magyarországon az 1980-as évek eleje óta nőtt a fiatalkorúak és fiatal felnőttek erőszakos bűnözési aktivitása, különösen pedig a súlyosabb, nagyobb társadalmi veszélyességű erőszakos bűncselekmények társas elkövetésében való részvétele. A kriminálstatistikai adatok és bűnügyi tapasztalatok szerint a fiatalkorúak az utóbbi évtizedben néhány nagy, országos visszhangot kiváltó, különös kegyetlenséggel, nyereségvágyból, előre kitervelten, aljas indokból végrehajtott emberölést, brutális nemi bűncselekményt, csoportos garázdaságot és rablást is elkövettek.²

A gyermek- és fiatalkorú bűnözésre leginkább a kortársagresszió jellemző. Az ismertté vált rablások bő harmadát a tizenhét év alatti elkövetők kortársaik sérelmére hajtják végre. A fiatalkorúak gyakran követnek el osztálytársaik vagy más iskoláskorúak sérelmére mobiltelefon-lopásokat, a telefonkészülékek megszerzése érdekében erőszak alkalmazásától sem riadnak vissza, ezáltal zsarolás vagy rablás büntetést valósítva meg. Aggasztó, hogy a gyermek- és fiatalkorúak az értelmes cselekvés hiánya miatt gyakorta unalomból vagy filmélmények hatására, illetve a kóros játékszenvedély kielégítését szolgáló anyagi fedezet biztosítása céljából követnek el bűncselekményeket.

Különös figyelmet érdemel az a 2008. évi adat, mely szerint a 14 évnél fiatalabb korosztály tagjai, de különösen a 13 évesek a korábbiakban mértnél több mint háromszor gyakrabban váltak erőszakos vagy garázda bűncselekmények áldozatává. Az elmúlt évben jelentősen nőtt a garázdaság és a testi sértés gyermekkorú sértettjeinek száma. Tekintettel arra, hogy a kevésbé durván megvalósított erőszakos bűncselekményeket rendkívül magas latencia jellemzi, a korábbiaknál

² Bakóczi A. – Sárkány I.: Erőszak a bűnözésben. Budapest, 2001., 205. o.

kedvezőtlenebbnek tűnő 2008. évi adatok feltehetően nem csupán az erőszakos bűnözés helyzetének a romlását, hanem a sértettek növekvő feljelentési hajlandóságát, továbbá a bűnüldöző szervek javuló bűnfelderítési képességét is jelzik. Figyelemmel arra, hogy a kortárs agresszió a gyermek- és fiatalkorúak körében gyakran iskolai erőszak formájában jelenik meg, így vélhetően a vonatkozó adatok mögött részben az iskolai erőszak jelenségét kísérő megnövekedett közérdeklődés, valamint a társadalom agresszióval szembeni megváltozott tűrőképessége is meghúzódhat.³

A bűnelkövetésekbe, köztük az erőszakos bűncselekmények megvalósításába egyre gyakrabban gyermekkorúak is bekapcsolódnak. A gyermekkorú elkövetők ugyan változatlanul főleg vagyon elleni cselekményt követnek el, az 1990-es évtized eleje óta azonban megnőtt az általuk gyermekkorú társaik sérelmére megvalósított erőszakos magatartások száma. Gyermekek rabolják el társaik márkás karóráját, kerékpárját, dzsekijét, edzőcipőjét, iskolai felszerelési tárgyait, egyre gyakrabban zsebpénzét. Kiskorúak zsarolnak jobb anyagi viszonyok között élő kiskorúakat, durva bántalmazás megváltása ellenében. Ismertek olyan budapesti és vidéki esetek is, amikor a parkban játszó gyerekek a kocsiból kiszálló autótulajdonosnak ajánlották fel az utcán tárolt gépjármű rongálás, illetve karcolás elleni „védelmét”.

Az erőszakos magatartást, az agresszív viselkedést nem ritkán a motiváció hiánya, az öncélúság jellemzi, ami a hétköznapiakban jelenlévő vandalizmus kapcsán is megnyilvánul. A vandalizmus a városi fiatalok brutalitásának sajátos tünete, amely vonatkozásában a tárgyak ellen irányuló agressziót hasonlóan ellenséges indulatok váltják ki, mint a személyek elleni erőszakot. Gyakran látható az átlag állampolgárt felháborító olyan értelmetlen pusztítás, amikor köztéri szobrokat rongálnak meg, középületeket firkálnak össze, közúti-, vasúti-, közlekedési eszközök berendezéseit teszik tönkre, vagy telefonkészüléket szakítanak le. Általában azok a fiatalok követik el az ilyen rongálást, akik az otthoni környezetben nem tanulták meg, hogyan kell megbecsülni az értéket, a tulajdont, míg mások a társaik elismerésére vágnak s vandál cselekedeteikkel akarják azt maguknak kivívni.⁴

A kiskorúak általi agresszió mindig sajnálatos, különösen igaz ez, ha az iskolában pedagógus sérelmére valósul meg, ahogyan az az elmúlt időszakban egyre gyakrabban előfordul. Az ilyen cselekményeket akár a szülő, akár a tanuló követi el a tanárral szemben, súlyosan sértik a társadalmi alapértékeket, azoknak a pusztá híre is alkalmas arra, hogy a közvélemény visszatetszését váltsa ki és megrendítse a jogbiztonságba vetett bizalmat. A társadalom joggal várja el az ilyen bűncselekmények hatékony üldözését, az áldozatokat ért sérelem kapcsán a mielőbbi jogi elégtételt s ehhez az ügyészek fokozottabb szerepvállalását. Ennek érdekében a Legfőbb Ügyészség felhívta a főügyészségek figyelmét arra, hogy az említett cselekményekkel szemben a büntetőeljárás során a büntetőjogi felelősség

³ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája és cselekvési programja 2007. és 2008. évi végrehajtásáról az Országgyűlésnek készült kormányjelentés tervezetének I. pontja.

⁴ Domokos A.: Az erőszakos bűnözés. 2000., 71-72. o.

megállapításakor a törvény szigorát kell alkalmazni és a törvényi feltételek fennállása esetén – a generális és a speciális prevenció érdekében – az eljárások gyorsított lefolytatását (bíróság elé állítást) kell szorgalmazni.

A bűnelkövetésben általában közrejátszó oksági tényezőket vizsgálva megállapítható, hogy a leggyakoribb az anyagi haszonszerzés, jelentősen közrehat továbbá a rossz baráti környezet, a családi probléma, a bűnöző családi környezet hatása, a kalandvágy, valamint az agresszivitás.

Köztudott, hogy az erőszakos cselekményt elkövető fiatalok túlnyomó többsége deviáns csoportok tagjaiból kerül ki. Az ilyen környezetből érkezők körében jól megragadható a következő három rizikófaktor:

- a családon belüli erőszak élménye,
- a család szociálisan hátrányos helyzete,
- a fiataloknak az alacsony iskolai végzettség miatti rossz jövőbeli esélye.

Ezek közül legalább kettő együttes fennállása esetén a fiatalkori erőszak kialakulásának esélye jelentősen megnő.

A családon belüli erőszak élménye mind elsődleges, mind másodlagos hatását illetően jelentős az erőszakos elkövetők előéletét tekintve. A deviánsná váló kiskorúak egy része ugyanis családon belül szenved el a testi és lelki megpróbáltatásokat. E bűncselekmények körében mindig is jelentős latenciával kellett számolni, különös figyelemmel arra, hogy a családon belüli elkövetés esetén a kiskorú sérített az elkövetőtől függő helyzetben van. Az otthon falai között történekről gyakran csak a legközelebbi hozzátartozók szereznek tudomást, a kiskorú sértettek bántalmazása olykor évekig elhúzódik, mert az a külvilág elől rejtve marad.

Az Országos Rendőr-főkapitányság a közelmúltban felülvizsgálta a családon belüli erőszak kezelésével, továbbá a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatokat meghatározó 13/2003. (III. 27.) ORFK intézkedést, melynek eredményeként 2008. január 1-jével új utasítás lépett hatályba. A súlyosabb bűncselekmények megelőzése érdekében ezzel azonos időpontban lépett hatályba a Btk. azon módosítása, melynek révén a zaklatás bűncselekménynek minősül. A bűncselekmény minősített esete kifejezetten a családon belüli erőszakot rendeli büntetni, így súlyosabban minősül, ha a zaklatást, illetve a veszélyes fenyegetést az elkövető volt vagy jelenlegi házastársa, élettársa ellen vagy nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el. A bevezetést követő első év tapasztalatai szerint – az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium felmérése alapján – 2008-ban összesen 2 896 zaklatás bűncselekménye vált ismertté, az országos átlagot különösen Tolna, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megye mutatói haladták meg jelentősen.

A Be.-t módosító 2006. évi LI. törvény iktatta az eljárási kódexbe a családon belüli erőszak kriminológiai fogalma alá vonható bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások során alkalmazható új kényszerintézkedésre, a távoltartásra vonatkozó szabályozást. Az elmúlt évek tapasztalatai a távoltartás létjogosultságát nem igazolták vissza. A számok tükrében az látható, hogy a 2008. évben megvádolt 91 530 terhelt 0,03 %-a, azaz összesen 26 személy állt távoltartás hatálya

alatt a vádemeléskor. Az elmúlt év végén az Országgyűlés elfogadta a távortartási törvényt, amelynek alapján a hozzátartozók közötti bántalmazás esetén már a rendőr is elrendelhetett volna 72 órás távortartást. Az államfő azonban a törvényt alkotmányossági aggályok miatt nem írta alá, és azt az Alkotmánybírósághoz továbbította.

Megállapítható, hogy a szülei által rendszeresen bántalmazott fiatalok jóval gyakrabban válnak intenzív elkövetőkké, mint a hasonló élmény nélküli fiatalok. Gyakrabban válnak olyan csoportok, bandák tagjaivá, ahol az erőszak elfogadott és alkalmazott konfliktus-megoldási és kezelési eszköz.

A fiatalkorúak alacsony iskolai végzettsége és ezzel összefüggésben nem megfelelő kilátásaik – egyre jelentősebb előfordulási arányuk, illetve hatásuk miatt – igen komoly problémát jelentenek. Az ebből eredő reménytelenség, jövőnélküliség tovább erősíti a hátrányos szociális helyzet okozta negatívumokat. A „pozitív események és kapcsolatok nélküli sivár életvitel” könnyebben sodorja a fiatalot a deviáns magatartások okozta izgalmak felé.

A rossz szociális helyzet – különösen a nagyvárosokban – meghatározza a család, a fiatal életterét. A társadalmi és gazdasági problémák és az ezekkel összefüggő bűnözés és erőszak koncentrációja jól megfigyelhető bizonyos területeken. Ezek gyakran a szegények lakta belső városnegyedek vagy a városszéli lakótelepek. A szubkulturális hatások felerősödése, a sajátos norma- és értékrend kialakulása, az erőszak elfogadása tovább nehezíti, illetve akadályozza a fiatal megfelelő szocializációját.

A veszélyeztetettség és a deviancia között szoros kapcsolat van, ezért is különös figyelemmel kell vizsgálni a veszélyeztetettség alakulását. A rendszerváltást követően a trend jelentős emelkedést mutatott (1989: 129 000; 1997: 420 000), majd folyamatos csökkenést követően az elmúlt években magas szinten (220 000 felett) stabilizálódott. A valós számok a gyámhatóságok által regisztrált adatoknál is magasabbak lehetnek.

Miközben az anyagi okból való veszélyeztetettség számszerűen csökkent, a kiskorú lakónépességből több százezren élnek a szegénységi küszöb alatt. A társadalomban meglévő negatív jelenségek (munke nélkülség, elszegényedés) hatással vannak a családok életére. Az egyes családokon belül egyre erőteljesebb frusztráció érzékelhető, ami további konfliktusok forrása és gerjesztője.

A bűncselekményeket elkövető fiatalkorúak többnyire többszörösen is hátrányos helyzetűek, akik súlyos anyagi gondokkal küszködő családokból származnak. A sokgyermekes családba születés, az alacsony iskolai végzettség, a beszűkült érdeklődési kör, az alacsony infrastruktúra a kriminalitás szélére sodorja őket. A szülői felügyelet elégtelensége, a családi és iskolai nevelés hiányosságai, a baráti és ismerősi környezet negatív hatásai erősítik bennük a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékaikat.

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások törvényileg garantált, intézményes jogszabályi keretei adottak. Az 1993-ban elfogadott szociális

törvény és az 1997-ben meghozott gyermekvédelmi törvény, valamint azok módosításai folyamatosan bővítik a szolgáltatások körét. Jelenleg azonban még a családi és személyes szolgálatok törvényekben kötelezően előírt formáinak kiépítettsége nem teljes. A szolgáltatások településen belüli elhelyezkedése, tárgyi feltételrendszere, felszereltsége nagyon változó a szegényebb régiók, kistérségek és kistelepülések hátrányára. A veszélyeztetettség mérséklése további családpolitikai intézkedések megtételét indokolja, mert a veszélyeztetett körben élők közül kerülnek ki leginkább a bűncselekmények elkövetői vagy áldozatai.⁵

Az Országgyűlés 47/2007. (V. 31.) szám alatt fogadta el a „Legyen jobb a gyermekeknek” címet viselő országgyűlési határozatot, amely a 2007–2032. közötti 25 éves nemzeti stratégiát tartalmazza. A stratégia deklarált célja a gyermekszegénység csökkentése és a gyermekek esélyeinek javítása. Az országgyűlési határozat számos pozitív deklarációt tartalmaz és helyeselhető cselekvési programot körvonalaz. Jelentős pénzügyi források mellérendelése, komoly anyagi erőforrások átcsoportosítása nélkül – ami napjainkban egyre nehezebb feladatot jelent – azonban a helyzet romlása aligha állítható meg, a gyermekszegénység újratermelődik.

A kiskorúak által elkövetett nagy tárgyi súlyú erőszakos bűncselekményeket gyakorta jelentős sajtóérdeklődés övezi, azok nagy médianyilvánosságot kapnak. Magának a médiának a felelőssége azonban ilyenkor nemigen szokott felmerülni, pedig az, az esetek meghatározott százalékában legalább közvetett módon tetten érhető. A média ugyanis családhoz viszi, hétköznapi, megszokott élménnyé, áruvá, tömegméretű fogyasztási terméké teszi az erőszakot, ami az egyik legkedveltebb árucikk az új évezred elején is.

A médiát jelentős felelősség terheli a filmek forgalmazásában és megfelelő időben történő vetítésében, a hírműsorokban is fellelhető öncélú erőszak visszaszorításában, bizonyos önkorlátozás alkalmazásában. Fontos, hogy a média által közvetített világképet ne az erőszak és a hatalom kultusza, hanem az erőszak csökkentése irányába ható értékek jellemezzék. Ehhez szükséges a média képviselőinek felelősségteljes elhivatott felkészültsége, a mértéktartás, az alázat, az alapvető szakmai, etikai normák betartása.⁶

A kiskorúak bűnözése kapcsán az agresszió növekvő veszélyére és annak megfelelő kezelésére több nemzetközi fórum is felhívta a figyelmet. E körben indokolt külön is kiemelni az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2003. szeptember 23-án elfogadott R.2003/20. számú ajánlást a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről.

⁵ Lajtár I.: A kiskorúak bűnözésének és a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának egyes kérdéseiről. Stúdia in Honorem Bócz Endre. 2007., 87–107. o.

⁶ Lajtár I.: A kiskorúak devianciája és a média összefüggései. A Média hatása a gyermekekre és fiatalkorúakra. 2006., 115–170. o.

Az Ajánlás kommentárja is felhívja a figyelmet arra, hogy növekszik a fiatalok erőszakos cselekményeinek száma, egyre alacsonyabb életkorban követik el a bűnelkövetők első bűncselekményüket, a bűnelkövetők egy kisebb része felelős a bűncselekmények jelentős hányadáért.

Az Ajánlás szerint a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak, valamint a fiatalok bűnözés és ezen belül az erőszakos bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos intézkedéseknek elsődlegesen a következő célokra kell irányulnia:

- a) megelőzni a bűnelkövetést és az ismételt bűnelkövetést;
- b) (re)szocializálni és (re)integrálni az elkövetőket, és
- c) megjeleníteni az áldozatok szükségleteit és érdekeit.

Hangsúlyozza továbbá az Ajánlás, hogy a tagállamoknak a súlyos, erőszakos és ismétlődő fiatalok bűnelkövetésére új és hatékonyabb – de az arányosság követelményének megfelelő – alternatív szankciók és intézkedések szélesebb spektrumát kell kidolgozniuk. A szankciók és intézkedések végrehajtásába be kell vonni az elkövetők szüleit, a törvényes képviselőt, továbbá ott, ahol ez lehetséges, el kell írni a mediációt, a kárhelyreállítást és az áldozatnak való jóvátételt.

A kiskorúak erőszakos bűnözése a bűnüldözés, az igazságszolgáltatás, de az egész társadalom számára is komoly kihívást jelent. A bűnözésért általában, az erőszakos bűnözésért pedig különösen minden társadalom rendkívül nagy árat fizet, ezért annak megelőzése és csökkentése kiemelt prioritással bír. A bűnüldöző és igazságügyi szervek, a bűnmegelőzés, a reszocializáció intézményeinek fenntartására, a személy- és vagyonvédelemre fordított állami, költségvetési, önkormányzati, intézményi és az állampolgári ráfordítások, továbbá az egészségügyi ellátási költségek végső soron az egész társadalmat terhelik. Egyes erőszakos bűnözési jelenségek elszaporodása, durvábbá, veszélyesebbé válása fokozottan zavarja a társadalom nyugalalmát. Az erőszak, az erőszakos bűnözés elleni küzdelem a társadalmi és szociálpolitikai, állampolgári, közrendvédelmi, bűnüldözési, valamint büntetőjogi megelőzési feladatok egymásra épülő, egymást kiegészítő foglalatok.

A kiskorúak bűnözésén belül az elmúlt két esztendőben a közéleti párbeszédben sokat foglalkoztak a nem büntethető gyermekkorúak által elkövetett – elsősorban – erőszakos cselekményekkel. Figyelemmel arra, hogy a 14. életév alatti korosztály tekintetében a 12-14 év közöttiek kriminalitási gyakorisága a meghatározó, ezért többen a büntethetőségi korhatár leszállításában látták az egyedüli üdvözítő megoldást.

Ezen véleményekkel szemben a gyermekvédelmi szakértők és a jogalkalmazók széles körének álláspontja szerint a deviáns viselkedésformákat mutató gyermekek kriminalizálása nem jelent megoldást. Mára a jogalkotó is belátta, hogy a probléma nem kezelhető csak a büntetőjog útján, meg kell őrizni annak ultima ratio jellegét.

A kiskorúak erőszakos bűnözésére adott válasznak határozottnak és differenciáltnak kell lennie, az nem merülhet ki a büntetőjogi eszközök igénybevételében.

Biztosítani kell a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer intézményei és a fiatal korosztályok devianciáival foglalkozó gyermekjóléti, gyermekvédelmi és egyéb szociális, oktatási intézmények közötti együttműködést, növelni kell működésük hatékonyságát, javítani reagálóképességüket.

Mindezen állami eszközök sem lehetnek azonban önmagukban elég hatékonyak, csupán egy olyan további eszközzel együtt, amely az erőszak elleni legjobb „védőoltás”, ez pedig a nevelés.

Gondolatok a tárgyalásról lemondás jogintézménye kapcsán

1. A rendszerváltozás nyomán végbemenő társadalmi-gazdasági változások, a bűnözés ugrásszerű növekedése, az igazságszolgáltatás túlterheltsége, s az európai jogharmonizáció követelménye is az 1990-es évek elejére idő- és szükségesszerűvé tették büntető eljárási rendszerünk átfogó átalakítását. Ezért 1991-ben megkezdődtek a kodifikációs munkálatok egy új büntetőeljárási törvény megalkotására. Ennek során a Kormány határozatban állapította meg azokat a szempontokat és elveket, amelyek alapján az új törvényt el kellett készíteni.

A 2002/1994 (I. 17.) Kormányhatározat mellékletének 7. pontja rögzítette, hogy „Az alaptípusnak tekintendő eljárás mellett – ahol a tárgyalás dominál – ki kell alakítani az egyszerűsített eljárásokat, amelyek megfelelő alkalmazása lehetőséget ad az ügyek differenciált elbírálására.” Az egyszerűsített, gyorsított eljárások bevezetése iránti igény elsősorban az igazságszolgáltatás megnövekedett terheivel magyarázható.²

Ezen eljárási formák kialakítása tökéletes összhangban áll az európai eljárásjogi fejlődéssel. Ezt jól példázza az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1987. évi 18. számú ajánlása a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről, mely a tagállamokat bíróságaik tehermentesítése érdekében egyszerűsített processzusok bevezetésére ösztönzi: „Tekintettel a büntető igazságszolgáltatás elé kerülő növekvő ügyek számára, különösen azokra, amelyek elkövetőit kisebb büntetéssel lehet sújtani, és azokra a problémákra, amelyeket a büntetőeljárás tartama jelent. Figyelemmel arra, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme rossz fényt vet a büntetőjogra, és károsan befolyásolja az igazságszolgáltatás megfelelő működését. Figyelemmel arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás késedelmét nem csupán különleges források biztosításával, és ezek megfelelő felhasználásával lehet orvosolni, hanem a büntetőpolitika megvalósításában a forma és a tartalom tekintetében a hangsúlyok világosabb meghatározásával, a következőkön keresztül: diszkrecionális vádelvhez folyamodva; kisebb és tömeges bűncselekmények intézése során az alábbiak igénybevételével:

- az úgynevezett sommás eljárás, büntetőeljárás lehetséges alternatívájaként a büntetőügyekben illetékes hatóságok és más eljáró hatóságok által létrehozott bíróságon kívüli megegyezés (kiegyezés),

¹ Deák Z., ügyészszéki fogalmazó, Kecskeméti Városi Ügyészség

² Csak egy példát említve, az össz-bűnözésen belül a legmagasabb arányt képviselő vagyron elleni bűncselekmények száma 1988-ban még 123 000, 1993-ban már 307 000, 1997-ben pedig 393 000 volt.

- az úgynevezett egyszerűsített eljárások, a hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése. (...)”³

A büntetőügyek ésszerű időn belüli elbírálásának követelménye az Emberi Jogok Európai Egyezményéből is kiolvasható. Az Egyezmény 6. cikke kimondja, hogy *„mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja (...)”*⁴

A tárgyalásról lemondást tehát az európai irányoknak megfelelő, egyszerűbb és gyorsabb igazságszolgáltatás megvalósítása érdekében alkották meg az új büntetőeljárás törvény szerzői.

A magunk részéről abszolút elfogadhatónak tartjuk az eljárás egyszerűsítésére és gyorsítására irányuló, célszerűségi megfontolások megjelenését büntetőeljárás jogunkban, azonban úgy gondoljuk, nem szabad, hogy az egyszerűsítési törekvések feltétlen érvényűek legyenek. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az egyszerűsítésnek ára van. Az sok esetben csak az eljárási alapelvek és garanciák, az eljárással érintettek jogainak sérelmére valósítható meg. Elismerjük, hogy az eljárás jelenlegi elvei közül nem mindegyiknek kell abszolúte érvényt szerezni a modern, korszerű igazságszolgáltatás keretei között. Azonban nem gondoljuk, hogy a helyes út a büntetőeljárás rendszer átalakítása és hatékonyabbá tétele kapcsán az lenne, ha évszázados alapelveket sutba dobva újszerű, s elméletileg kellően nem kimunkált megoldásokat követnénk (pl.: fedett nyomozó intézményének szabályozása). Szükségesnek véljük az ügyek differenciált, egyszerűbb elbírálását lehetővé tevő eljárások alkalmazását, de csak akkor, ha a jogalkotás ezeket körülbástyázza megfelelő törvényi garanciákkal, s nem kell *alapvető* elveket (pl. az egyenlő elbánás vagy a közvetlenség elvét) feladnunk.

2. Alkotmányunk – összhangban a már hivatkozott Emberi Jogok Európai Egyezményével – deklarálja, hogy *„A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat (...) a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”*⁵

Hasonló rendelkezést tartalmaz a bírósági szervezeti törvény is.⁶

A büntetőeljárás törvény is alapelvének tekinti a bíróság eljárásához való jogot, amely értelmében *mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön, valamint, hogy bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.*⁷

³ Részlet az Ajánlás preambulumból. Idézi Tóth M. (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv, 2003., 455-456. o.

⁴ 1993. évi XXXI. tv.

⁵ Alk. 57. § (1) bek.

⁶ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 9. §-a szerint *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el.”*

⁷ Be. 3. § (1)-(2) bek.

A bírósági tárgyaláshoz való jog tehát alapjog. A büntetőeljárás törvény miniszteri indokolása szerint a tárgyalásról lemondás intézménye bevezetésének alapja éppen az, hogy a terheltnek a tárgyaláshoz joga van, s e jogáról le is mondhat. Az eljárás lényegét a Be. 534. §-a határozza meg:

Be. 534. § (1) A bíróság az ügyész indítványára a nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indított eljárásban nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, ha a vádlott a tárgyaláshoz való jogáról lemond, és beismerő vallomást tesz. A magánvádoló, illetőleg a pótmagánvádoló a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárás lefolytatását nem indítványozhatja.

(2) A tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárásban a Btk. 87/C., illetőleg a 85/A. §-ának alapulvételével meghatározott mértékű szabadságvesztés szabható ki.

A tárgyalásról lemondás tehát olyan külön eljárás, amelynél a vádlott beismerő vallomást tesz és a tárgyalás lehetőségéről lemond, erre tekintettel pedig a vele szemben kiszabható büntetés keretei kedvezőbbé válnak.

A Be. miniszteri indokolása szerint az a tény, hogy a vádlott a tárgyaláshoz való jogáról lemondhat, összhangban áll a büntetőeljárás törvény 3. §-ában és az Alkotmány fent idézett passzusában megfogalmazott alapelvekkel. Ez az eljárási forma ugyanis nem a bírósági eljárás teljes egészéről, hanem arról való lemondást jelent, hogy a bíróságon bizonyítás folyjék. A vádlott bűnösségét és büntetését továbbra is a bíróság állapítja meg, noha a büntetés-kiszabási mozgástere szűkebb.

A szakirodalomban voltak, akik aggályuknak adtak hangot amiatt, hogy ezen eljárási konstrukció a büntető igazságszolgáltatás klasszikus intézményét, a tárgyalást nem egyébnek, mint a terhelt egyik eljárási jogosítványának tekinti, amelyről viszonylag egyszerűen le lehet mondani.⁸

Az Alkotmánybíróság a tárgyalásról lemondás alkotmányossági vizsgálata kapcsán 422/B/1999. határozatában megállapította, hogy a tárgyalásról lemondás olyan eljárási forma, amelyben az állam teret enged a terhelt alkotmányos önrendelkezési joga eljárási vetületét képező rendelkezési jogának a bírósági eljárás formájának megválasztásában. A terhelt nem az ellene emelt vádnak a törvény által felállított független és pártatlan bíróság általi nyilvános elbírálásáról mond le, hanem csupán arról, hogy a bíróság az ellene emelt vádról a kontradiktórius tárgyalás keretében lefolytatott teljes körű bizonyítás alapján, az általa közvetlenül megvizsgált bizonyítékok egyenként és összességükben történő értékelése után döntsön.

A tárgyaláshoz való jog vonatkozásában a taláros testület megállapította, hogy az nem tartozik az olyan abszolút alkotmányos eljárási jogok közé, mint az ártatlanság véelme vagy a tisztességes eljáráshoz való jog. Ezért a tárgyaláshoz való alapjogról, ezen belül a bíróság által közvetlenül felvett teljes körű bizonyításhoz való jogról le lehet mondani, a lemondásnak nincs az Alkotmányból levezethető akadálya, azaz nincs indok arra, hogy az alkotmányos alapjog tekintetében a

⁸ Pl.: Cséka E.: Bevezető. In: Jogtudományi Közlöny, 1998/4., 113-115. o.

terhelt rendelkezési joga eleve kizárt legyen. Mindazonáltal elismerése a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút, a terhelt részéről feladhatatlan, alapjogi jellegéből következően meghatározott feltételekhez kötött.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a tárgyalásról lemondás jogintézménye a tisztességes eljárást biztosító garanciális szabályok mellett alkalmas eszköz arra, hogy hozzájáruljon az állami büntető igény ésszerű időn belüli elbírálásához és az igazságszolgáltatás megfelelően hatékony működtetéséhez.⁹

3. A fogalmi alapvetést követően vizsgáljuk meg közelebbről a jogintézmény alkalmazásának feltételeit. A Be. a tárgyalásról lemondást a következő három feltétel együttes fennállása esetén teszi lehetővé:

- a) az eljárás tárgyát képező bűncselekmény nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő,
- b) a terhelt beismerő vallomást tesz és
- c) a tárgyaláshoz való jogáról lemond.

Ad a) A tárgyalás lehetőségéről lemondás a törvényi szabályozás alapján nem korlátlan. A terhelt e jogával csak akkor élhet, ha az eljárás tárgyát képező bűncselekmény legfeljebb nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett. A Be.-hez fűzött miniszteri indokolás szerint ugyanis a legsúlyosabb büntetésekkel büntethető cselekmények esetében a *terhelt érdekei* is azt kívánják, hogy a bírósági tárgyalásra sor kerüljön. Részünkről nehezen tudjuk értelmezni az indokolás ezen okfejtését. Ha a Btk. 303. § (1) bekezdése szerinti pénzmosással gyanúsított személy beismerő vallomást tesz, s tárgyaláshoz való jogáról lemond, a lemondásos eljárásban vele szemben kiszabható szabadságvesztés felső határa öt évről két évre csökken (Btk. 87/C.§), nyilvánvaló tehát, hogy érdekelt lehet ezen eljárási forma alkalmazásában. Ha ugyanezen terhelttel szemben szándékos emberölés minősített esete miatt folyik eljárás [Btk. 166. § (2) bek.], miért ne juthatna olyan következtetésre – ha beismerésével elkerülhetné a legsúlyosabb büntetést, adott esetben az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazását –, hogy tárgyaláshoz való jogáról lemond. Nem látjuk be, hogy ebben az esetben a terhelt milyen érdeke kívánná meg mégis tárgyalás tartását. Már csak azért sem, mert sok esetben – legalábbis szerintünk – egy emberölés sokkal egyszerűbb megítélésű lehet (akár ténybeli, akár jogi szempontból), mint például a pénzmosás. Ha a jogalkotó úgy ítéli meg, hogy a legsúlyosabb büntetések kiszabására csak a tárgyaláson lefolytatott teljes körű bizonyítás után kerülhet sor, ezzel lényegében a lemondásos eljárás létjogosultságát kérdőjelezi meg. Ha ez az eljárási forma garanciális szempontból is (terhelt jogainak védelme) alkalmas arra, hogy a bíróság a pénzmosás, vagy az erőszakos közöszlés (Btk. 197. §) elkövetőjének bűnösségét megállapítsa,

⁹ Az alkotmánybírósági határozat apró pikantériája, hogy az ügy előadó alkotmánybírája az az Erdei Árpád, aki a tárgyalásról lemondás jogintézménye hazai bevezetésének egyik meghatározó elméleti támogatója volt. Ld.: Erdei Á.: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene. In: Magyar Jog, 1991/4., 210-216. o.); továbbá Erdei Á.: Kodifikációs megfontolások a büntető eljárás elvei ürügyén. In: Magyar Jog, 1990/3., 215-225. o.

s vele szemben büntetést szabjon ki, akkor alkalmasnak *kell* lennie az emberölés elkövetője bűnösségének megállapítására és a vele szembeni büntetés kiszabására is. Ellenkező esetben ugyanis súlyosan sérül a törvény előtti egyenlőség abszolút érvényű, korlátozhatatlan alapjoga.

Véleményünk szerint a miniszteri indokolás ezen megfogalmazásával a jogalkotó nem azt kívánta beismerni, hogy a tárgyalásról lemondásos eljárás nem biztosítja megfelelően a tisztességes eljáráshoz való jogot. Csupán nem kívánta közölni a valódi okát annak, hogy miért csak korlátozott körben ismeri el a tárgyalásról lemondás létjogosultságát. A legsúlyosabb büntetésekkel fenyegetett cselekményeket egyszerűen ki akarta zárni a kedvezményes elbírálás lehetőségéből, számolva azzal a társadalmi felháborodással, amit vélhetőleg kiváltott volna egy olyan szabályozási konstrukció, melyben például a különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés tettese legfeljebb tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

Kérdésként merülhet fel, hogy a különös és többszörös visszaesők (Btk. 137. § 15. és 16.) esetében az elkövetett bűncselekmény büntetési tételének vizsgálatánál a különös részi vagy az Általános Rész által módosított büntetési tételt kell-e figyelembe venni. A Btk. 97. §-a ugyanis akként rendelkezik, hogy *a különös és többszörös visszaesővel szemben – amennyiben a törvény másként nem rendelkezik – az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a tizenöt évet. (...) a tárgyalásról lemondás esetén a 87/C. § szerinti büntetési tételt kell a felével emelni.* Tehát ha a rablás (Btk. 321. §) elkövetője különös vagy többszörös visszaesőnek minősül, akkor a büntetési tétel felső határa, adott esetben nyolc évig terjedő szabadságvesztés, a felével emelkedik, vagyis tizenkét évre módosul. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a különös vagy többszörös visszaeső ne élhetne a tárgyaláshoz való jogról lemondással azon az alapon, hogy a bűncselekmény nyolc évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegetett. A Be. 601. § (5) bekezdése ugyanis kimondja, hogy *ahol e törvény a jogkövetkezményeket a törvényben meghatározott büntetéshez fűzi, ezen a Btk. Különös Részében meghatározott büntetési tételkeret felső határát kell érteni.* A tárgyalásról lemondás alkalmazásának tehát nincs akadálya, s ilyenkor a Btk. 87/C. § szerinti kedvezményes büntetési tételt kell a felével emelni. A rablást elkövető különös vagy többszörös visszaesővel szemben tehát a lemondásos eljárásban kiszabható szabadságvesztés felső határa négy év hat hónap (hiszen a vonatkozó büntetési tétel felső határa a Btk. 87/C. § a) pont alapján három év, s ez emelkedik a felével).

Hasonlóképpen kell megítélni a bűnhalmazatot is, vagyis ha a terhelttel szemben több bűncselekmény miatt folyik az eljárás. A Btk. 85. § szerint bűnhalmazat esetén egy büntetést kell kiszabni, amelyet a bűnhalmazatban levő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabbnak az alapulvételel kell megállapítani. Ha a törvény a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, e büntetési tétel felső határa a felével emelkedik. Ha tehát a terhelttel szemben rablás és maradandó fogyatékosságot okozó testi sértés [Btk. 170. § (4) bek.] miatt folyik az eljárás, a vele

szemben kiszabható szabadságvesztés felső határa tizenkét év. Ez azonban nem zárja ki a tárgyalásról lemondást, hisz ilyenkor is a Be. 601. § (5) bekezdése az irányadó, a halmazati büntetés alapjául pedig a 87/C. § szerinti kedvezményes büntetési tételek szolgálnak. Így a példaként felhozott esetben a 87/C. § a) pont alapján kiszabható háromévi szabadságvesztést kell a felével emelni [Btk. 85/A. § (2) bek.].¹⁰

Ad b) A tárgyalásról lemondás alkalmazásának következő feltétele, hogy a terhelt beismerő vallomást tegyen. Bár hatályos büntetőeljárás kódexünk a bizonyítás egyik legfontosabb elveként rögzíti, hogy „A bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje [78. § (2) bek.], e külön eljárás szabályozása mégis áttörni látszik e szabályt. A tárgyalásról lemondás esetén ugyanis a jogalkotó kiemelt jelentőséget tulajdonít a terhelt beismerésének. Részünkről a bizonyítékok királynőjének (regina probationum), a beismerő vallomásnak meghatározó jelentőséget tulajdonító álláspontot elfogadhatónak tartjuk. A büntetőeljárás legfontosabb szereplője a terhelt, hiszen az ő büntetőjogi felelőssége kérdéséről születik döntés, miért ne lehetne akkor megkülönböztetett figyelemmel kezelni vallomását (legyen az tagadás, vagy beismerés). Már csak azért is, mert tapasztalataink szerint – legyenek azok bármennyire hiányosak is – a nyomozás, illetve a vádelőkészítés során alapvető törekvése a nyomozó hatóságnak, az ügyésznek, hogy a terhelt beismerő vallomást tegyen. Az ugyanis jelentősen befolyásolhatja a bíróság előtti bizonyítás menetét, pontosabban fogalmazva kimenetelét. Természetesen ezzel nem azt állítjuk, hogy önmagában a beismerés perdöntő jelentőségű lenne, hiszen a Be. 118. § (2) bekezdésének értelmében *a terhelt beismerése esetén – ha e törvény másként nem rendelkezik – meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is*, azonban sok esetben ezek az egyéb bizonyítékok nagyon is korlátozott körben állnak csak rendelkezésre. A terhelti vallomás megkülönböztetett jelentőségének elismerésével nem tennénk mást megítélésünk szerint, mint az egyébként is jellemző gyakorlat helyességét elméleti szinten is elfogadnánk.

Cséska Ervin szerint a külön eljárásokban a terhelt beismerése jelentőségének bármilyen formában való fokozása valószínűleg átalakító hatással járna az egész büntetőeljárásra, annak rendszerére. Éspedig olyan értelemben, hogy a rendes eljárás illetve egyes külön eljárások közötti elvi jellegű, szabályozási, strukturális különbségek elmosódnának. A beismerés a gyakorlatban – egyenlőre ma még más feltételekkel együtt elfoglalt – kiemelkedő helyet kapna a bizonyítási eszközök sorában. Ez a helyzet pedig már nehezen volna összeegyeztethető a büntetőeljárásbeli bizonyítás ma is érvényesülő, azzal az elvi jelentőségű szabályával, hogy a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje [78. § (2) bek.].¹¹

¹⁰ Hasonlóképpen Berkes Gy. (szerk.): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára II. 2006., 1300., 1301 és 1302. o.

¹¹ Cséska E.: Új szabályozási elvek, intézmények büntetőeljárás jogunkban. Molnár Imre Emlékkönyv, 2004., 561-572. o.

Cséka Ervin nézetét elfogadva, két következtetés adódik. Az egyik, hogy a beismerő vallomás jelentőségének növekedése lehetőséget adna a büntetőeljárás további egyszerűsítésére, vagy helyesebben fogalmazva racionálisabbá tételére. Ma például, az általános eljárás szabályai szerint, ha a terhelt a nyomozás során beismerő vallomást tesz, amelyet a tárgyaláson a vádiratban foglaltaknak megfelelően megismétel a bíróság előtt is, a bíróság a bizonyítási eljárást tovább folytatja, ami a bíróságok túlterheltségére tekintettel talán nem a legmegfelelőbb út. A másik, hogy mint minden egyszerűsítési kísérlet, törekvés, ez is magában hordozná egyes alapelvek sérülését (jelen esetben, hogy a bizonyítási eszközöknek és bizonyítékoknak nincs előre meghatározott bizonyító ereje). Ezekben az esetekben véleményünk szerint értékválasztásról van szó. Meg kell vizsgálni, hogy milyen eredményt kívánunk elérni, s eldönteni, hogy ezért a célért mennyit vagyunk hajlandóak áldozni. Anélkül, hogy ebben a kérdésben állást kívánnánk foglalni, csak egy észrevételt teszünk. Véleményünk szerint az igazságszolgáltatási gyakorlatban ma is vannak olyan bizonyítási eszközök, illetve bizonyítékok, amelyek bizonyító ereje meghaladja más bizonyítékokét. Bár a Be. szabályai szerint a bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg [78. § (3) bek.], nehezen tudjuk elképzelni, hogy akár az ügyész, akár a bíró kétségbe vonná az igazságügyi hemogenetikus szakértői véleményt, ha például azzal szemben más bizonyítási eszközök állnak (például éppen a terhelt vallomása, vagy tanúvallomás).

A terhelt a nyomozás során, illetve legkésőbb a vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül tehet beismerő vallomást, hogy ezen eljárási forma alkalmazására sor kerülhessen [Be. 535. § (1) bek. a) pont; 535. § (3) bek.]. A beismerő vallomásnak ki kell terjednie a bűnösségre és az eljárás tárgyát képező tények beismerésére.¹² Cséka Ervin közel tíz évvel ezelőtt megfogalmazott kérdésére (vagy inkább aggályára), vagyis, hogy „E külön eljárásban mi a vád tárgya (ténybeli és jogi tartalma): az, amit a vádlott beismer, avagy a vád „megformálásában” van szerepe az ügyésznek is?”,¹³ ma sem könnyű válaszolni. Véleményünk szerint, ha a terhelt beismerő vallomását a vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül teszi meg [Be. 535. § (3)], az csak akkor fogadható el a tárgyalásról lemondás egyik feltételeként, ha kiterjed a vádiratban szereplő valamennyi lényeges tényre s azok büntetőjogi megítélésére.¹⁴ Ha megengednénk, hogy a terhelt és az ügyész között ilyenkor egyfajta „alkudozás” induljon meg a tényállás, illetve a minősítés tekintetében, azzal lényegében az amerikai típusú vádalku intézményének alkalmazásához jutnánk, ami jelenlegi büntetőeljárásunk rendszerünk elveivel, hagyományaisal összeegyeztethetetlen (ebben az eljárási formában ugyanis az igazság megállapításának elve nyilvánvalóan nem érvényesül). Némiképp más a helyzet, ha a terhelt már a nyomozás során beismerő vallomást tesz [Be. 535. § (1)]. Ilyenkor ugyanis a vádirat alapjául a beismerés szolgál, s

¹² Jakucs T. (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata 2. kötet. 2003., 884. o.

¹³ Cséka E.: Bevezető. im.

¹⁴ Vö.: Tóth M. (szerk.): Büntető eljárásjog. 2006., 511. o.

szerintünk megengedhető, hogy a terhelti vallomás a nyomozás egyéb adatai fényében módosuljon. A tárgyalásról lemondás tehát nem teszi szükségtelemmé a nyomozás lefolytatását. A nyomozás az általános szabályok (Be. IX. Fejezet) szerint zajlik, s érvényesül a Be. 118. § (2) bekezdése, mely szerint a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat. Sőt, nézetünk szerint a nyomozásra a tárgyalásról lemondásos eljárás esetén még nagyobb felelősség hárul, hiszen a bíróság bizonyítási eljárást nem folytat, *a vádlott bűnösségét a beismerő vallomásra és a nyomozás irataira alapítja* [Be. 539. § (1) bek.]. Ezért a nyomozást végző hatóság nem eshet abba a hibába, hogy a beismerő vallomást megszerelve „elkényelmesedik”, s nem jár el kellő precizitással. A terhelti vallomás tartalmi helytállóságát ugyanis minden esetben vizsgálni kell (mind az ügyésznek, mind a bíróságnak), az megengedhetetlen, hogy a bíróság ne az anyagi igazságnak megfelelő ítéletet hozzon. Márpedig igen sok tényező motiválhat hamis tartalmú beismerő vallomást (például szeretet, önfeláldozás, félelem, haszonszerzés stb.), amellyel szemben csak a körültekintő nyomozás nyújthat megnyugtató védelmet.

A beismerő vallomással szemben támasztott további, alapvető követelmény annak önkéntessége. A terhelti vallomás önkéntességének biztosítékául a jogalkotó több garanciális szabályt is megfogalmaz. A nyomozás során (illetve azt követően) tett beismerő vallomást elsőként az ügyész vizsgálja. Ha kételye támad annak kényszermentességét illetően, nyilvánvaló, hogy nem indítványozza az ügy nyilvános ülésen való elbírálását. Az Alkotmánybíróság – korábbiakban már hivatkozott – határozatában kiemeli,¹⁵ hogy a tárgyalásról lemondásos eljárásban felértékelődnek azok a tisztességes eljárást biztosító törvényi rendelkezések, melyek az ügyészt a közvádloi funkcióban is kötelezik a terhelt érdekeinek védelmére [Be 28. § (1) *Az ügyész a közvádoló. Az ügyész kötelessége, hogy mind a terheltet terhelő és mentő, mind a büntetőjogi felelősségét súlyosító és enyhítő körülményeket az eljárás minden szakaszában figyelembe vegye.*].

További garanciális szabály, hogy a Be. kötelezővé teszi a bíróság számára, hogy a terheltet a nyilvános ülésen meghallgassa, s így – a nyilvánosság, valamint a szóbeliség és a közvetlenség elvét részben megvalósítva – megbizonyosodjon a beismerő vallomás önkéntességéről. Ha a bíróság a vádlott meghallgatása után úgy ítéli meg, hogy beismerésének önkéntessége vagy hitelt érdemlősége iránt ésszerű kétely mutatkozik, az ügyet tárgyalásra utalja, vagyis a tárgyalásról lemondás intézménye alkalmazását kizárja. A terheltnek továbbá lehetősége van a beismerő vallomását bármikor visszavonni, vagy a vallomástételt megtagadni. Ezekben az esetekben, valamint ha a kihallgatása során lényegesen módosítja a bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást, az ügyet tárgyalásról lemondásos eljárásban nem lehet elbírálni [Be. 538. § (1) és (2) bekezdés].

Ad c) A tárgyalásról lemondás alkalmazásának harmadik feltétele, hogy a terhelt a tárgyaláshoz való jogáról lemondjon. Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint ahhoz, hogy a tárgyalásról, a tisztességes eljárás egyik lényeges eleméről

¹⁵ 422/B/1999. AB határozat

való lemondás alkotmányossági szempontból kifogástalan legyen, a terhelti nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie, a szabályozással biztosítani kell, hogy megtételekor a terhelt a következmények teljes ismeretének birtokában legyen, továbbá döntésében kényszer ne befolyásolhassa.¹⁶

A lemondással szembeni ezen követelmények érvényesülésére a jogalkotó több biztosítékot is beépít az eljárás menetébe. Ilyen garanciális jellegű szabálynak tekinthető a Be. azon rendelkezése, hogy az ügyész a vádemelést megelőzően tájékoztatja a terheltet a tárgyalásról lemondás lehetőségéről, és annak anyagi jogi (a Btk. 87/C. § szerinti kedvezményes büntetési tételek), valamint eljárásjogi (korlátozott bizonyítás, jogorvoslati jog korlátozása) következményeiről [Be. 535. § (2) bek.].

Az ügyészhez hasonlóan a nyilvános ülésen a bíróság is köteles felvilágosítani a terheltet a tárgyaláshoz való jogról lemondás következményeiről [Be. 537. § (2)]. Ezt követően pedig a bíróság felhívja a terheltet, hogy nyilatkozzon, lemond-e a tárgyalásról. A terhelt még ekkor is megváltoztathatja döntését. Ha a lemondó nyilatkozatot nem ismétli meg a bíróság előtt, vagy az ügyész előtt tett nyilatkozatát visszavonja, a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja [Be. 537. § (3) és (5) bek.].

A terhelt tisztességes eljáráshoz való jogának érvényesülését biztosító további törvényi előírás, hogy az eljárásban védő részvétele kötelező attól kezdődően, hogy az ügyész elfogadja a terhelt tárgyalásról lemondásra irányuló kezdeményezését. Ebben az esetben a terhelt részére védőt rendel ki, és gondoskodik arról, hogy a védő a nyomozás iratait megismerhesse [Be. 535. § (4) és 536. § (1) bekezdése]. A védő személye a terhelt megfelelő tájékozottságának, illetve lemondó nyilatkozata önkéntességének garanciája lehet, továbbá belépése az eljárásba lehetővé teszi, hogy a terhelt esetleg megváltoztassa döntését, ha netán helytelenül mérlegelt. Ez azonban semmiképpen sem azt jelenti, hogy a védő esetleg a terhelt helyett a tárgyalásról lemondást kezdeményező nyilatkozatot tehetne, vagy visszavonhatna.

4. Megítélésünk szerint a tárgyalásról lemondás garanciális szempontból precízen megkomponált eljárási forma, amely – mint láthatjuk – kiállta az alkotmányosság próbáját is. Ennek ellenére túlzás nélkül állíthatjuk, hogy napjainkra jelentéktelen jogintézménnyé vált. Elegendő, ha csak egy pillantást vetünk a tárgyalásról lemondások számának alakulására például a 2004-es esztendőben.

A fővárosban 2004-ben vádirattal megvádolt személyek száma 18 539; ebből azon vádlottak száma, akik a tárgyalásról lemondtak 42. Ez százalékos arányban kifejezve a fél százalékot sem éri el. De még elgondolkodtatóbb a helyzet Győr-Moson-Sopron megyében, ahol a vádirattal megvádolt személyek száma 3732; ebből a tárgyalásról lemondott 2 vádlott. Vagy Nógrád megyében, ahol az 1763 vádlottból mindössze 3-an mondtak le tárgyaláshoz való jogukról, de említhetnénk Komárom-Esztergom megyét is, ahol a 3545 vádirattal megvádolt személy közül ugyancsak 3-an kezdeményezték az ügyük nyilvános ülésen való elbírálá-

¹⁶ 422/B/1999. AB határozat

sát. Ellenben Bács-Kiskun megyében az 5179 vádlott közül 209 kívánt lemondani tárgyaláshoz való jogáról.¹⁷

E számokból két következtetés biztosan adódik. Az egyik, hogy a tárgyalásról lemondás jogintézménye jelenlegi formájában nem tudja betölteni azt a szerepet, amelyet a Be. szerzői neki szántak (az eljárás egyszerűsítése, gyorsítása, ezáltal az igazságszolgáltatás terheinek csökkentése). A másik pedig, hogy tekintettel a megyék közötti ilyen mértékű differenciált alkalmazására, nyilvánvalóan sérti a törvény előtti egyenlőség, az egyenlő elbánás elvét. Hiszen egészen más elbírálás alá eshet egy tolvaj Nógrád, és más alá Bács-Kiskun megyében. Minthogy az utóbbi ügyészségei szívesen alkalmazzák a lemondásos eljárást, az itt lopást elkövetők büntetéskiszabási kedvezményben részesülhetnek más megyék tolvajaihoz képest. Mert az számunkra nyilvánvaló, hogy az ügyészségek hozzáállásán, jogi mentalitásán múlik ezen intézmény alkalmazása, vagy éppen nem-alkalmazása. A büntetőeljárás törvény is egyértelművé teszi, hogy a tárgyalásról lemondásos eljárás alkalmazásának záloga az ügyész döntése. Ha a külön eljárás alapfeltételei megvalósultak is, az ügyész nem köteles indítványozni az ügy nyilvános ülésen való elbírálását.¹⁸

Persze a jogintézmény jelentéktelensége magyarázható azzal a jogi felépítménnyel is, amely a terhelt számára az enyhébb büntetést csupán kilátásba helyezi, de konkrét formában nem garantálja azt.

Bárhogy legyen is, egy biztos. A törvény előtti egyenlőség abszolút érvényű alapelv, annak ilyen – álláspontunk szerint legalábbis – jelentős sérelme nem engedhető meg. A tárgyalásról lemondás jelenlegi szabályozásán tehát változtatni kell.

Nézetünk szerint az egész jogintézmény megítélését jelentősen lerontja, s a jogalkalmazót távolságtartásra készíti, hogy olyan rendkívül ellenszenves bűncselekmények esetén is lehetőség van a tárgyalásról lemondás jogával élni, s ezzel esetleg jelentősen kedvezőbb elbírálásban részesülni, mint az erőszakos közöszlítés vagy a rablás. Magunk tehát szükségesnek véljük az erőszakos bűncselekmények kirekesztését az eljárás alkalmazási köréből. Ki kell mondani, hogy csak az öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén áll nyitva a tárgyalásról lemondás útja.

Megfontolandónak tartjuk továbbá *Lőrinczy György* nézetét, aki szerint a működőképesség záloga, hogy a vádhatóság és a terhelt (és védője) között a *konkrét büntetés* kiszabása tekintetében is kompromisszum születhessen, amelyre tekintettel szabná ki a bíróság a szankciót.¹⁹ Megítélésünk szerint nem sértene alapvető elveket és garanciákat, ha a közvádloi funkciót gyakorló ügyész és a terhelt közötti kompromisszum kiterjedhetne a konkrét büntetésre is, amelynek mértékéről továbbra is a bíróság határozná.

¹⁷ Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2004.

¹⁸ Be. 535. § (1) bek.

¹⁹ Lőrinczy Gy.: Gondolatok a büntetőeljárás egyszerűsítésének lehetőségeiről. Bűnügyi Mozaik, 2006., 264. o.

Hangsúlyozzuk, ez a megoldás sem jelentené a sokat emlegetett amerikai típusú vádalku²⁰ intézményének bevezetését a magyar jogban, hiszen az ügyész és a terhelt (illetve védője) között a tényállás, illetve a cselekmény minősítése tekintetében „alkudozásra” továbbra sem lenne lehetőség. Ennek meghatározása, a terhelttől abszolút függetlenül, az ügyész joga.

Összességében elmondható – s elemzésünkkel is erre igyekeztünk felhívni a figyelmet –, hogy a tárgyalásról lemondás intézménye, ha a jogalkalmazók jól élnének vele, komoly segítséget jelenthetne az igazságszolgáltatás lassan elhatalmasodó munkaterhének csökkentésében. Ahhoz azonban, hogy a jogintézmény a jövőben be tudja tölteni azt a szerepet, melyet eredetileg szántak neki, paradigmaváltásra van szükség, elsősorban az ügyészi szervezet részéről. A jogalkalmazóknak be kell látniuk, hogy a tárgyalásról lemondás nem a terhelt büntetőjogi felelősség alóli mentesülésének eszköze, hanem lényege szerint egy *kompromisszum* az állami büntetőigényt érvényesítő ügyészség és a bűncselekmény elkövetője között, mely kölcsönös előnyökkel jár az érdekeltekre nézve. Az az engedmény, melyet a tárgyalásról lemondó terhelt számára biztosít a törvény, megfelelő társadalmi előnnyel kompenzált, hiszen ezekben az ügyekben a bíróságnak és az ügyészségnek nem kell ellátnia a tárgyalási bizonyítás rendkívül idő- és energiaigényes feladatát, ami az igazságszolgáltatás időszerűsége szempontjából is komoly jelentőséggel bír.

²⁰ Az amerikai típusú vádalku lényege, hogy a vádlott az ügyésszel folytatott egyezkedés alapján egyes vádpontok visszavonása, megváltoztatása fejében a fennmaradó vádpontok tekintetében elismeri a bűnösségét. Ismeretes a vádalku olyan változata is, amikor az alkufolyamatban a bíró is részt vesz, ez az ítéleti alku, melynek több formája is elfogadott az USA bíróságainak gyakorlatában. Erről és az alku büntetőeljárásban betöltött szerepéről, formáiról részletes elemzést ad Farkas Ákos. In: Farkas Á. – Róth E.: A büntetőeljárás. 2004., 371-376. o. Hatályos büntetőeljárás törvényünk elméleti kidolgozói is számtalanszor hangsúlyozták, hogy a tárgyalásról lemondással nem az amerikai vádalkut kívánták meghonosítani hazai eljárásjogunkban. Elismerik ugyan, hogy e külön eljárás alapja a vádalku, azonban elvi jellegű különbség van az és a magyar megoldás között. A magyar szabályozás szerint ugyanis az alku tárgya nem a vád köre, hanem kizárólag az eljárás módja és a kiszabható büntetés. Lásd pl.: Tóth M.: Új büntetőeljárás törvény vagy további novellák sora? In: Belügyi Szemle, 2000/2., 3-13. o.; Márki Z.: Az új büntetőeljárás törvény és újdonságai. In: Belügyi Szemle, 2003/7-8., 5-18. o.

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés a műtőben

I. rész

(Amikor az egyszerű számolási feladat nem méltó arra, hogy kötelezettséggé emeljék)

I. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés megállapíthatóságának korlátai

Az orvos büntetőjogi felelősségének megállapításához a következő feltételek fennállása szükséges. Szabályszegő magatartásnak kell történnie, és ezzel okozati összefüggésben – legalább – közvetlen veszélyhelyzetnek kell kialakulnia. Ha e három feltétel közül valamelyik hiányzik, semmiképp nem állapítható meg a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 171. §-ában megfogalmazott foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés – az eredmény ebben az esetben az orvosi kockázat vagy a diagnosztikai tévedés körébe tartozik.

1. A megengedett kockázat

Általánosságban a kockázatvállalás mindig akkor zárja ki a büntetőjogi felelősséget, ha valamely nyilvánvalóan előnyös cél megvalósítása érdekében történik, a cél elérésére reális esély van, s kedvezőbb helyzet várható, mint amely a kockázatvállalás nélkül elérhető lett volna.²

1988-ban született monográfiájában³ Erdősy Emil az orvosi tevékenységet a legnagyobb jelentőségűnek tartja, mert a gyógyítás arra irányul, hogy „az embernek, mint minden érték létrehozójának, életét és egészségét fenntartsa, és a károsodásoktól megóvja”⁴. Mivel az orvosi tevékenység tárgya az élő ember, e hivatás gyakorlójának a lehetőségekhez képest a legteljesebben meg kell ismernie az emberi test működését, hogy meg tudja állapítani a rendellenességek okát, és tenni tudjon ellenük.

A szakmai fejlődést jogként és kötelezettséggként határozza meg az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény⁵ (Eütv.), amikor kimondja, hogy az egészségügyi dolgozó jogosult és köteles szakmai ismereteinek – a tudomány mindenkori állásával, fejlődésével összhangban történő – folyamatos továbbfejlesztésére.

¹ Dávid L. PhD, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara

² Tóth M.: Az orvosi műhibák büntetőjogi megítélésének néhány újabb aspektusa. Ünnepi kötet Kilényi Géza professzor hetvenedik születésnapjára. Budapest, 2006., 510. o.

³ Erdősy E.: A megengedett kockázat a büntetőjogban. Budapest, 1988.

⁴ uo.

⁵ Eütv. 140. §

E tevékenység során személyek élete, egészsége kerülhet veszélybe, így „hibahatára – szemben a holt anyaggal dolgozókéval – magasabb kell, hogy legyen”⁶, vagyis, ha az orvostudomány az ember életét és egészségét a gyógyítással fenntartani és óvni kívánja, nem kerülheti el az egyes emberek életének és egészségének kockáztatását.

A gyógyítás kockázata a beteg életének, egészségének vagy testi károsodásának eleve meglévő veszélyét jelenti, amellyel az adott gyógybeavatkozás az orvosi foglalkozás szabályainak megtartása mellett is járhat. A gyógyítás káros mellékkövetkezményei akkor válnak büntetőjogilag relevánssá, ha az orvos eltér a foglalkozása szabályaitól. Akkor felel a megengedett kockázat túllépéséért, ha a beteget nagyobb veszélynek teszi ki, mint ami a beavatkozás elmaradásakor fennállna.⁷

Az orvosi tevékenység megengedett kockázata Erdősy Emil⁸ szerint a következőképpen határozható meg: a beteg életének, egészségének vagy testi épségének a gyógyítás érdekében tudatosan előidézett, előrelátható veszélye és esetleges hátrányos változása, amellyel az adott gyógybeavatkozás az orvosi foglalkozás szabályainak megtartása mellett járhat.

A gyógykezelés veszélyforrásként jelentkezhethet, de ez szükséges feltétele a betegség vagy sérülés által előidézett veszélyhelyzet megszüntetésének, súlyosbodása megakadályozásának. Csak az a kockázatos gyógyító tevékenység megengedett azonban, ami szükséges, vagyis a gyógyítási cél másként nem érhető el, mint az egészségi állapot további rosszabbításával. A gyógyítással előidézett veszélyfolyamat esetleges kedvezőtlen hatása általában előrelátható, a nem kívánt következmény maximuma meghatározható, amit az a tovább már nem rosszabbodó állapot jelent, ami orvosi beavatkozás nélkül is bekövetkezett volna. Ebből ered a megengedett kockázat megállapításának feltételül szolgáló arányosítás lehetősége. A kockázat megengedettségének tehát a szükségességen kívül az arányosság is feltétele.

A gyógyítás kockázatának vállalásával kapcsolatos arányosítás abban áll, hogy az orvos a döntése meghozatala előtt összeveti a tevékenysége elmaradása esetén keletkező kedvezőtlen változás valószínűségét a beavatkozás sikertelenségének valószínűségével, és így meghatározhatja azt a gyógymódot, ami előreláthatóan nem idéz elő annál nagyobb egészségkárosodást, mint amivel a gyógykezelés elmaradása járna.

A beteg gyógyítására vonatkozó orvosi döntések többnyire tartalmaznak bizonytalansági elemet, melyek már az elhatározáskor előreláthatók, vagy esetleg csak a későbbiek során válnak ismertté. Mégsem tartozik minden egyes orvosi vizsgálat, gyógykezelés, vagy műtéti beavatkozás a kockázatos orvosi tevékenységek közé. Ide csak azok sorolhatók, melyek megválasztásakor olyan lehetséges megoldások közül kell az orvosnak a megfelelő mellett dönteni, amelyek mindegyike magában hordja a sikertelenség – a célkitűzéssel ellentétes következmény – lehetőségét is.

⁶ Erdősy E.: im. 94. o.

⁷ Mónusné Kiss K.: Tévedés az orvosi tevékenység kapcsán. *Collega* 2006/2-3., 102-105. o.

⁸ Erdősy E.: im.

Arra a kérdésre, hogy a kiválasztott gyóymód, vagy beavatkozás sikertelenségének előrelátása kizárja-e, vagy nem a kockázat megengedettségét, eltérő válaszokat kapunk.

Budavári Róbert és *Dezső László* szerint a gyógyítás kockázata a gyógybeavatkozással járó, de előre látható veszélyt is magában foglalja. *Szuchovszky Gyula* és *Harsányi László* azonban csak azokat a tényezőket sorolja a megengedett kockázat körébe, melyeket az orvos a legnagyobb gondosság mellett sem láthatott előre.

Erdősy Emil e két felfogás közül az előbbi mellett foglal állást, mivel a kockázatvállalás lényegének a sikertelenség lehetőségének előrelátását tartja, valamint ennek tudatában olyan alternatíva megválasztását, amely a sikertelenség lehetőségének csökkentése irányába hat.

A megengedett kockázat két döntést feltételez. Az egyik az orvosé, aki – a rendelkezésre álló adatok: leletek, vizsgálati eredmények, orvosi iratok, beteg tájékoztatása alapján – úgy határoz a legmegfelelőbb gyógyítási módról, hogy közben figyelembe veszi annak előrelátható, esetleges káros következményeit is (pl.: szövődmények, gyógyszer mellékhatások, de még a halál bekövetkezésének lehetőségét is). Ekkor az orvos olyan cselekvésre vállalkozik, melynek következményei teljes bizonyossággal nem határozhatók meg előre, mert nem lehet kizárni a célkitűzéssel ellentétes eredmény létrejöttét.

A gyógyítási kockázat megengedettségéhez elengedhetetlen másik döntést a beteg – vagy hozzátartozója – hozza meg az orvosi tájékoztatás után, annak tudatában, hogy gyógykezelése fokozott veszéllyel jár. A beteg tájékoztatáshoz való jogát az egészségügyről szóló törvény külön nevesíti. Ennek a jognak az érvényesülése teszi lehetővé, hogy gyakorolhassa az önrendelkezéshez és az ellátás visszautasításához való jogát.

A beteg a beleegyező nyilatkozatával vállalja, hogy viseli az orvosi ténykedés kockázatát, aláveti magát egy olyan gyógyító eljárásnak vagy műtétnek, amely esetleg az egészsége, testi épsége további károsodását, halálát is előidézheti.

Erdősy Emil e két döntés közötti különbséget úgy hangsúlyozza, hogy az orvosi döntést kockázatvállalásnak, a betegét kockázatviselésnek nevezi.

Szuchovszky Gyula, *Harsányi László* és *Somogyi Endre* ezzel ellentétes nézetével – miszerint a műtét kockázatát majdnem mindig a beteg vállalja, mikor orvosa felvilágosítása után beleegyezését adja – Erdősy Emil azért nem ért egyet, mert ez ellentmond annak a felfogásnak, amely szerint a kockázatot az vállalja, aki a veszélyt előidéző döntést meghozza. Valamint arra is rámutat, hogy a büntetőjogban a kockázatvállalás a felelősségvállalással azonos, így az orvosi tevékenység esetén nem a beteg, hanem az orvos vállalja a büntetőjogi felelősséget egy esetleges sikertelen műtéti beavatkozásáért, vagy egyéb gyógyító eljárásáért.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint: „a beteget terhelő kockázatnak csak az tekinthető, amely a hibamentesen, a szakma szabályai szerint elvégzett beavatkozás ellenére következett be”.⁹

⁹A beavatkozó orvostól elvárható felelősség. 2008. 04. 04. <http://dental.hu/dentalnet-hirek/friss-hirek/hirek/20060712/a-beavatkozo-orvostol-elvarhato-felelseg>

2. A diagnosztikai tévedés

A diagnosztikai tévedések¹⁰ szabályszegéshez való viszonyukban a következőképpen csoportosíthatók. Azok a tévedések, melyek egyben foglalkozási szabályszegésnek is minősülnek, büntetőjogi relevanciával bírnak. E csoporton belül azonban különbséget kell tenni aszerint, hogy e szabályok mire irányulnak, hiszen büntetőjogi szempontból kizárólag az élet, testi épség és az egészség védelmére irányuló foglalkozási szabályoknak van jelentőségük. A másik csoportba azok a tévedések sorolhatók, melyek nem minősülnek foglalkozási szabályszegésnek. Ebben az esetben nincs szó foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésről. A diagnosztikai tévedés akkor nem minősül foglalkozási szabályszegésnek, ha az orvos mindent megtett, hogy a betegség természetét, és a diagnózist tisztázza.

A műhibák gyakran abból erednek, hogy nem vagy nem megfelelő időben ismerik fel a betegséget. A felelősség azonban csak abban az esetben állapítható meg, ha az időben való észlelés azért maradt el, mert egy adott esetben indokolt vizsgálatot elmulasztottak. Mulasztásnak minősül, nem tekinthető hát a tévedés körébe tartozónak, ha vakbélgyulladásra, szívinfarktusra, vagy különböző daganatokra azért nem derül fény, mert az ilyenkor szükséges ultrahang, CT, MR vizsgálatokat nem végzik el, vagy nem a megfelelő időben hajtják végre.¹¹

Az orvos diagnosztikai tévedéseit az orvosi szakirodalom általában a kockázatvállalás körébe vonja. A betegség, valamint más releváns körülmények hibás felismerésében szerepet játszhatnak az orvos személyén kívüli, és a személyében rejlő okok is. A kockázatvállalás szempontjából a tévedés szubjektív előidézői jelentősek, melyek közé a szakirodalom a következőket sorolja: az orvos kellő felkészültségének hiánya, kórelőzmény hibás felvétele, vagy helytelen értékelése, a rutinvizsgálatok elmulasztása, vagy helytelen értékelése, különleges vizsgálatok elmulasztása, a betegségre vonatkozó adatok, vagy jól észlelt tünetek helytelen értékelése, több betegség együttes jelenlétekor azok fel nem ismerése.

A szubjektív hibák között vannak az orvosnak felróhatóak is, ezeket az orvosi szakirodalom foglalkozási szabályszegésnek tekinti, és ezektől elhatárolja a jóhiszemű diagnosztikai tévedést, mely alatt olyan hiba értendő, mely még a leg gondosabb eljárás mellett is előfordulhat. Ez a megkülönböztetés azon alapul, hogy a jóhiszemű diagnosztikus tévedésből eredő kockázatos gyógyító tevékenység azért megengedett, mert az orvos – bűnösség hiányában – nem szegte meg a foglalkozása szabályait.¹²

A diagnosztikai tévedések orvosi megítélése kifejezésre juttatja, hogy megengedett kockázatvállalásnak csak az a gyógyító tevékenység tekinthető, amely nem minősül foglalkozási szabályszegésnek, és amelynek esetleges hátrányos következményei még gondatlanság mértékében sem róhatóak az orvos terhére.¹³

¹⁰ Mónusné Kiss K.: im. 102. o.

¹¹ uo.

¹² Erdősy E.: im. 104. o.

¹³ uo.

II. A foglalkozási szabályok és megszegésük

1. Foglalkozási szabályok

Schächter Miksa az orvosi jog és etika tanára 1892-ben a következő megállapítást¹⁴ tette az orvosi szakma szabályairól: „Tapasztalataink szerint az orvostudomány terén nincsenek és nem is lehetnek általános és minden időre, minden alkalomra érvényes szabályaink s ennek megfelelően az orvosi felelősséget az általános szabályok szerint mérni és megítélni nem lehet.”.

Az orvosi foglalkozás szabályainak köre nehezen meghatározható. A Legfelsőbb Bíróság ezzel kapcsolatban a következőket mondta ki: „A jelzett bűncselekmények törvényi tényállása ún. kerettényállás, a foglalkozási szabályokat, azok tartalmát ugyanis más jogszabályok, illetve az adott foglalkozásra vonatkozóan a szakma általánosan elfogadott szabályai határozzák meg. Az orvosi foglalkozás szabályait részleteiben, döntő, túlnyomó részükben jogszabályok nem rendezik.”¹⁵

E szabályok formailag írottak vagy íratlanok, tartalmilag kogensek vagy diszpozitívak. A kogens szabályok követelményt támasztanak az orvossal szemben, vagy tilalmat tartalmaznak, az orvosi foglalkozásban azonban ritkán találkozunk velük. Ide tartoznak az Eütv. egyes rendelkezései. A diszpozitívak csak ajánlásként élnek és gyakran ellentétben is állnak egymással, de a gyógyítás szabadságából adódóan jóval nagyobb számban vannak jelen, mint a kogens szabályok.¹⁶

Általánosan elfogadott álláspont szerint szakmai szabálynak¹⁷ kell tekinteni mindazt az ismeretanyagot, melyet az orvostudomány egésze reprezentál és melyet az orvosi egyetemi jelenleg használatos tankönyvek, egyetemi előadások, és azok jegyzetei, ellenőrzött kiadott szakkönyvek, szakfolyóiratok, orvosi szakcsoportok írásban megjelent állásfoglalásai, az egészségügy országos intézetei által kiadott módszertani levelek, gyógyszerteráraknak a gyógyszerekhez mellékelt utasításai tartalmaznak.

A gyógymódválasztási szabadság¹⁸ azt jelenti, hogy az orvos nem köteles a tudományban fennálló többségi álláspontot magáévá tenni. Az ellentétes nézetek közül választhatja a kisebbségi felfogást, ha az tudományosan ugyancsak indokolható eljárást jelent. Olyan eljárást azonban, melyet a tudomány érveivel és eddigi eredményeivel igazolni nem lehet, nem alkalmazhat – így például nyílt lábszárcsonttörést belsőleg adagolt kamillateával nem gyógyíthat.

Az Eütv.¹⁹ az egészségügyi szolgáltatás megfelelő minőségének alapvető feltételként fogalmazza meg, hogy az ellátás során érvényesüljenek a jogszabályban foglalt vagy egyéb szakmai szabályok, így különösen a tudomány mindenkori állását tükröző és bizonyítékokon alapuló szakmai irányelvek, ezek hiányában a

¹⁴ Sándor J.: Gyógyítás és ítélkezés. Budapest, 1997., 93. o.

¹⁵ Madai S.: Az „orvosi műhiba” gyakorlati problémáihoz. Keresztmetszet. Szeged, 2005., 148. o.

¹⁶ Dezső L.: Az orvos büntetőjogi felelőssége. Budapest, 1979., 189-194. o.

¹⁷ Sótónyi P.: Orvosi felelősség. Budapest, 2006., 21. o.

¹⁸ Tóth L.: Az orvosi jogszabályok magyarázatos gyűjteménye. Budapest, 1941., 92. o.

¹⁹ 119. § (3)

módszertani útmutatókban közzétett szabályok, a szakmai irányelvek vagy módszertani útmutatók hiányában a széles körben elfogadott szakirodalomban közzétett szakmai követelmények.

A vizsgálati és terápiás módszerek megválasztásáról az Eütv.²⁰ a következőket mondja ki: a kezelőorvos joga, hogy a tudományosan elfogadott vizsgálati és terápiás módszerek közül – a hatályos jogszabályok keretei között – szabadon válassza meg²¹ az adott esetben alkalmazandó, általa, illetve az ellátásban közreműködő személyek által ismert és gyakorolt, a rendelkezésre álló tárgyi és személyi feltételek mellett végezhető eljárást. A választott vizsgálati és terápiás módszer alkalmazhatóságának feltétele, hogy a beavatkozás kockázata kisebb legyen az alkalmazás elmaradásával járó kockázatnál, illetőleg a kockázat vállalására alapos ok legyen.

2. A foglalkozási szabályok megszegése

A foglalkozási szabályok megszegésére²² a következő módokon kerülhet sor:

1. Az elkövető ismeri az adott helyzetre irányadó szabályokat, és felismeri, hogy azok milyen magatartást írnak elő számára, mégsem tanúsítja azt.
2. A foglalkozási szabályt ismeri ugyan, de a tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása miatt nem ismeri fel azt, hogy az adott helyzetben hogyan kell cselekednie.
3. A tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása miatt nem ismeri az adott helyzetre irányadó foglalkozási szabályt sem. Az orvostudomány mindenkori állásának megfelelő gyakorlat folytatása szükségessé teszi e gyakorlat változásának, alakulásának nyomon követését. Ennek elmulasztása esetén beszélhetünk arról, hogy az elvárható figyelem és körültekintés elmulasztása miatt nem ismeri az elkövető az adott helyzetre irányadó foglalkozási szabályt. (Az orvos egy új gyógyszert ír fel, mielőtt tanulmányozná annak ellenjavallatait, vagy más gyógyszerekkel való kölcsönhatását – tehát adott esetben nem tud arról, hogy egy szívbetegnek nem adható.)

A szakmai szabályszegés hiánya zárta ki a felelősség megállapíthatóságát abban az esetben²³, amikor egy beteg szíve műtét közben hirtelen leállt. Felnyitották a mellkasát, s a fertőtlenítés érdekében alkoholt locsoltak a testére. Az alkohol viszont egy diathermiás késtől meggyulladt, s a beteg teste lángolni kezdett. Másod- és harmadfokú égési sérüléseket szenvedett, s vérmérgezésben és szívelégtelenségben meghalt. A szakértő szerint szabályszegés nem történt, és az égési sérüléseket is megfelelően látták el. De ha az alkohol gyúlékonyságát megkérdőjelezhetetlen ténynek tartjuk, nem tesszük-e fel mégis a kérdést, hogy tényleg az elvárt módon jár-e el az orvos, ha egy alkohollal lelocsolt beteg testén olyan seb-

²⁰ 129. §

²¹ EBH 2005.1306. A kezelőorvos joga a vizsgálati és terápiás módszerek megválasztása, de felelős az általa választott módszerért.

²² Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.: Magyar büntetőjog Különös rész. Budapest, 2007., 111. o.

²³ Tóth M.: im. 509. o.

szeti eszközt használ, melynek hatására az alkohol meggyulladhat. Vagy esetleg a szakmai szabályok felől is megközelíthető a kérdés: milyen szabályok azok, amelyek olyan alapvető tulajdonságokat sem vesznek figyelembe, mint az alkohol gyúlékonysága?

Lehet tehát, hogy egész egyszerűen a szabályokban keresetjük a hibát, a meglévőkben vagy a hiányzóknak. Ez merülhet fel bennünk a következő eset²⁴ kapcsán is.

Egy hároméves gyermekhez hívták telefonon az ügyeletes orvost, aki 50 perccel a hívás után indult a beteghez, annak ellenére, hogy akadályoztatva nem volt. A hívást a nővér fogadta, akinek tájékoztatása alapján az orvos egy egyszerű influenzás esetet vélt felismerni a kisfiú rosszullétében, így nem igyekezett. Mikor a terhelt megvizsgálta a gyermeket, már halott volt.

Az első és a másodfokú bíróság is a – körülbelül egy órás – késedelmet róta fel foglalkozási szabályszegésként – elvetve az orvosszakértő azon véleményét, miszerint az egy órán belül megkezdett ellátás az adott esetben nem szabályellenes, így foglalkozási szabályszegést nem jelent. A Legfelsőbb Bíróság azonban megállapította, hogy az Ügyeleti Szabályzat nem tartalmaz olyan szakmai előírást, hogy az ügyeletes orvosnak a beteghez hívásról való értesülést követően mikor kell elindulni a helyszínre. Nem ismert egyéb olyan szakmai követelmény, szokáson alapuló szabály sem, mely erre vonatkozóan időkorlátot szabna. Késlekedése kifogásolható ugyan, de foglalkozási szabályszegésnek nem minősíthető. A terhelt a konkrét esetben kapott tájékoztatás alapján, az elvárható figyelem és körültekintés mellett sem láthatta előre a tőle függetlenül megindult okfolyamat alakulását, a sértett halála pedig az azonnali szakszerű orvosi ellátás esetén is – korábbi betegségeire figyelemmel – az adott időpontban valószínűleg bekövetkezett volna, így nem állítható kellő alappal, hogy a terheltnek azonnali intézkedése esetén reális lehetősége lett volna a halál bekövetkezését elhárítani.

A tényállás egyetlen mondata ébreszt csak kétséget bennem az indokolás ezen utolsó észrevétele ellen. A gyermek halála 70 perccel az első telefonhívás után következett be. Az ezt megelőző percekben a gyermeket a nagymama próbálta száján át lélegeztetni, ekkor ő még egyszer magához tért, kinyitotta a szemét. Ha a nagymama – talán nem is szakszerű, és igencsak korlátozott beavatkozási lehetőségei ellenére – ilyen jelentős eredményt ért el, akkor vajon miért ne feltételezhetnénk, hogy a szakember, ha jelen lett volna, ennél többet tud tenni?

3. Ha változik a szabály, változik a szabályszegés is

Ami régen nem volt szabályszegésnek nevezhető, az ma már lehet, hogy a legalapvetőbb szabályokkal való szembehelyezkedésnek minősül. *Semmelweis Ignác* idejében, amikor a tudomány akkori állása szerint megengedett volt, hogy a kismamákat kezelő orvosok kézmosás nélkül végezzék a vizsgálatokat, tudjuk, hogy sok anyának a halálát okozta a boncteremből becsempészett fertőzés. Az ő haláluk, tehát ez az „eredmény” okozati összefüggésben állt az orvosok fertőzést

²⁴ EBH 2007.1586.

terjesztő magatartásával. Az okozati összefüggés, mint objektív kategória felismerés nélkül is fennáll. Felelősséget alapozni, megállapítani viszont csak azon okozati kapcsolatokra lehet, melyeket a tudomány már felismert. A felismert okozati összefüggésekre szakmai szabályok születnek, melyek aztán célul tűzik ki az okfolyamatokba való beavatkozást, a megelőzést. Semmelweis felfedezése – miszerint egy egyszerű kézmosással megelőzhető a tragédia – nem zárja ki, hogy egyéb okból ne következessen be ilyen nemkívánatos eredmény. De azt bátran állíthatjuk, hogy lényegesen csökkentette az esélyét a fertőzéseknek.

Elutasította a felperes keresetét a bíróság a transzfúzió során szerzett hepatitisz-fertőzés miatt indított eljárásban. A felperes a transzfúzió során fertőző májgyulladásra kapott, de a jogszabály alapján csak 1992. július 1-jétől kötelező a C-vírus-fertőzöttség kiszűrése. Mivel a kezelés időpontjában erre még nem volt lehetőség, és jogszabályi kötelezés sem, a beteget az adott lehetőségek között az orvostudomány akkori állásának megfelelően látták el, részesítették transzfúzióban. Szakmai szabályszegésről ebben az esetben nem beszélhetünk.²⁵

Fontos tehát nyomon követni a foglalkozási szabályok tartalmának változását, hiszen ezek töltik ki a Btk. keretdiszpozícióját, így „észrevétlenül” – a törvény módosítása nélkül egyik napról a másikra – más – büntetőjogi szempontból korábban irreleváns – cselekmények minősülhetnek büntetendő magatartásnak.

4. Milyen szabályszegés szükséges a bűncselekmény megvalósulásához?

Ezt a kérdést a következő büntető ügyben született ítélet²⁶ tökéletesen megválaszolja.

A Btk. 171. §-ának alkalmazásában kizárólag az élet, a testi épség és az egészség védelmére irányuló foglalkozási szabályok bírnak büntetőjogi relevanciával, vagyis olyan foglalkozási szabályok, amelyek megszegése veszélyt jelent a bűncselekmény jogi tárgyára. Az orvosi tevékenységgel kapcsolatos egyéb foglalkozási szabályok megszegése más jogágak szabályaiba ütközhet, és az orvos nem büntetőjogi, hanem egyéb (polgári jogi, fegyelmi) felelősségét alapozhatja meg. A Btk. 171. §-ának (1) bekezdésében megjelölt körbe tartozó foglalkozási szabályok megszegése is csak akkor tényállásszerű, ha az elkövető szabályszegő tevékenységével okozati összefüggésben következik be az eredmény, illetve az elkövető mulasztása folytán nem akadályozza meg a tényállásszerű eredmény bekövetkezését, bár erre lehetősége lett volna.

Nem valósítja meg a foglalkozás körében elkövetett halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét az az orvos, aki „formális” szabályszegéseivel nem veszélyeztetette közvetlenül a beteg életét, testi épségét vagy egészségét, illetve a közvetlen veszély nem a foglalkozási szabályszegése folytán következett be.

²⁵ Sándor J.: im. 224. o.

²⁶ BH 1996.182.

A megyei bíróság a vádlottat a két rendbeli foglalkozás körében elkövetett halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségének vádjától felmentette. A vádlott összesen 164 perc után (bőrön keresztül) epeműtétet végzett, mely klinikai kísérleti gyógyeljárásnak minősült, két betege azonban meghalt. Azáltal, hogy az epekő eltávolítása előtt belgyógyással nem konzultált, az Egészségügyi Tudományos Tanács (ETT) sebészeti szakmai kollégiumi állásfoglalásában írt kutatásetikai előírásokat megszegte, az említett előírások figyelmen kívül hagyása azonban nem játszott szerepet a sértettek sorsának az alakulásában. A vádlott a sértettek nem megfelelő formában történt felvilágosításával ugyancsak kutatásetikai előírásokat segegett meg. A kialakult szövődmények a beavatkozás kockázati körébe esnek, a sértettek gyógykezelése során az említett előírások megszegése pedig nem áll okozati összefüggésben a kórlefolyás alakulásával és a halálos eredmény bekövetkezésével.

Folytatása következik.

A nyíregyházi környezetvédelmi ankétról

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség Magánjogi- és Közigazgatási Jogi Szakága éppen tíz évvel ezelőtt szervezte meg az első környezetvédelmi ankétot a környezetvédelemmel foglalkozó egyesületek és alapítványok képviselői számára². A mostani környezetvédelmi ankét célja egyrészt az volt, hogy ismertesse az ügyészség környezetvédelmi tevékenységének legutóbbi tapasztalatait, másrészt az, hogy az ügyészség és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei civil szervezetek kapcsolata még hatékonyabbá váljék a környezet- és természetvédelem területén. Nem titkoltan annak érdekében, hogy az ügyészség környezetvédelemmel kapcsolatos jogosítványait minél szélesebb körben gyakorolhassa.

Az ankétra 2008. október 3. napján (pénteken) délelőtt kilenckor került sor a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Főügyészség konferenciatermében. Az ankéton tizenhárom környezetvédelmi alapítvány³, illetőleg egyesület⁴ képviselőjében 18 vendég vett részt.

A tanácskozást megnyitva elsőként a környezetvédelmi ankét célját ismertettük, majd tájékoztatást adtunk a környezetvédelemmel kapcsolatos jogalkotás legújabb eredményeiről, különös figyelmet fordítva az ügyészség szerepére a környezetvédelemben. Rámutattunk arra, hogy a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek és az ügyészség együttműködése, a megfelelő információs csatornák kiépítése már eddig is nagy lépést jelentett a hatékony környezet- és természetvédelem elősegítése érdekében.

Dr. Juszó Mónika főügyészségi ügyésznő az eddig lefolytatott környezetvédelmi vizsgálatok megállapításait, az ilyen tárgyú lényegesebb törvényességi kérel-

¹ Sipos L., főügyész-helyettes, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség

² Az ankéttal a média is bő terjedelemben foglalkozott, az Ügyészek Lapjában pedig tudósítás is jelent meg.

³ A képviselt alapítványok: Állatbarát Alapítvány (Sóstógyógyfürdő), ÉVISZ 94 Alapítvány (Nyíregyháza), Szabolcs-Szatmár-Beregi Természet- és Környezetvédelmi Kulturális Alapítvány (Fehérgyarmat).

⁴ A képviselt egyesületek: Élet-Tér Természet Megőrző Egyesület (Vásárosnamény), Fényes Kertészek és Kertbarátok Egyesülete (Fényeslitke), Kárpátokért Nemzetközi Környezetvédelmi Közhasznú Egyesület (Vásárosnamény), Keleti Kert Egyesület (Nyíregyháza), Magyar Galamb és Kisállattenyésztők V-38-as Nyíregyházi Egyesülete (Nyíregyháza), Magyar Ökoszociális Fórum (Nagykálló), Nyíregyházi Galamb és Kisállattenyésztők V-286 Egyesülete (Nyíregyháza), Nyírfa Kör Környezetvédelmi és Természetvédelmi Közhasznú Egyesület (Nyíregyháza), Szabolcsi Tisza Kör Környezet- és Természetvédő Egyesület (Tiszadada), Véd-Elem Regionális Hulladékgazdálkodási és Környezetvédelmi Innovációs Egyesület (Nyíregyháza).

meket, s az ezek alapján tett ügyészi intézkedéseket ismertette. 2004 és 2008 között megvizsgáltuk a levegő védelmével, a zaj- és rezgésvédelemmel, a vízgazdálkodással, a veszélyes hulladékokkal, a szennyvíz-iszapok mezőgazdasági felhasználásával kapcsolatos hatósági tevékenység, az állatok védelmével, valamint az állatok szállításával és nyilvántartásával kapcsolatos jogszabályok alkalmazásának, végül a természet- és környezetvédelmi szabálysértések elbírálásának törvényességét.

A környezetvédelmi ügyészi előadás után a legutóbbi években benyújtott környezetvédelmi keresetekről⁵, s a perek állásáról adtunk tájékoztatást.

A 2004–2008 közti időszakban összesen csaknem nyolcvan ügyben szólítottuk fel a jogsértőt környezetet veszélyeztető tevékenységének abbahagyására. Az esetek többségében a cégek, illetőleg a vállalkozók megfelelően igazolták, hogy a kifogásolt mulasztásokat pótolták, beruházásokat eszközöltek, avagy környezetet veszélyeztető tevékenységükkel felhagytak. Csupán néhány példa: többtucatnyi település szennyvíztisztító telephelyein olyan beruházásokba, bővítésekbe kezdtek, amelyek eredményeképpen a vízszennyezés megszűnt; egy önkormányzat kereset-előkészítő felhívásunkra a jogszabályokban előírt módon megszervezte a helyi hulladékkezelési közszolgáltatást, mely tevékenység végzését a felügyelőség is megerősítette, egy levegőt szennyező kft. esetében a régi festőműhely felszámolásra került, az új festőüzemben alkalmazott technológia pedig már nem okoz légszennyezést, stb.

Mivel Szabolcs-Szatmár-Beregben a felhívások túlnyomórészt eredményre vezettek, a megyei Főügyészség 2004–2008 között összesen már csak tizenegy keresetet nyújtott be a bírósághoz a környezetet veszélyeztető tevékenységtől való eltiltás, illetőleg kártérítés megállapítása végett. Ezen belül hat keresetet nyújtottunk be természet sérelmére okozott vagyoni- és nem vagyoni kár megtérítése iránt magánszemélyek ellen, mert európai közösségi védelem alatt álló, illetőleg országos jelentőségű védett területekről, ártéri erdőkből kocsányos tölgyet, olasz- és szürke nyárfát, vadkörtefát vágtak ki engedély nélkül, mellyel többnyire az erdő és a különleges aljnövényzet is elpusztult, s a védett növény társulások helyén más összetételű növényzet jött létre. Ugyancsak a természet sérelmére okozott kár és kamatainak megtérítése iránt fizetési meghagyás kibocsátását kértük a bíróságtól két magánszeméllyel szemben, mert különféle állatokat és a Berni Nemzetközi Egyezmény által védett madarakat (többek között zöldikét és nádi sármányt) lőttek le. Egy másik ügyben az európai közösségi jelentőségű, kiemelt természet-megőrzési területet nehézgéppel „egyengítették” el, melynek kapcsán csaknem milliós összértékű védett ürge, magyarfutrinka, imádkozó sáska és homoki gyík pusztult el.

⁵ 2004-től az ankét időpontjáig a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség 78 perelőkészítő felhívást bocsátott ki, s tizenegy keresetet nyújtott be gazdasági társaságok, vállalkozók és magánszemélyek ellen környezetet veszélyeztető tevékenységtől való eltiltás iránt.

Négy esetben kellett benyújtottunk keresetet környezet-veszélyeztetés megszüntetése céljából. Erre az adott okot, hogy a cégek és a vállalkozók – olykor több tízezer kilogrammnyi – veszélyeshulladék-ártalmatlanítási kötelezettségüknek a felszólítás ellenére sem tettek eleget, ingatlanaikon veszélyes aszfalthulladékot tároltak, mely hulladékokról nyilvántartást sem vezettek.

Tevékenységtől eltiltás iránt nyújtottuk be keresetet egy betéti társaság ellen, mert országos jelentőségű védett természeti területeiken a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytattak. A területeken kommunális hulladék, építési törmelék és évek óta felhalmozódó nagy mennyiségű almos trágya volt elhelyezve. Más területeket rendszeresen állatok etetésére vettek igénybe, s ezek következtében a védett gyep jelentősen degradálódott.

A környezetvédelmi ügyekben a Btk-ba ütköző tényállások miatt – szép számmal – indultak büntető eljárások is. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség illetékességi területén működő helyi ügyészségeken két év alatt⁶ harminchárom környezetvédelmi tárgyú bűnügy került iktatásra.

Ebből a Btk. 280. §-ban meghatározott környezetkárosítás büntette miatt: 5, a Btk. 281. §-ban meghatározott természetkárosítás büntette miatt 11, a Btk. 281/A. §-ában meghatározott hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, illetőleg környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezése bűncselekmény miatt: 17 bűnügyben indult eljárás. Az említett bűnügyekben a Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi-, Természetvédelmi- és Vízügyi Felügyelőség hat, a Hortobágyi-, illetve a Bükk Nemzeti Park négy esetben tett feljelentést, míg a többi ügyben polgármesteri hivatalok, magánszemélyek, illetőleg gazdasági társaságok, továbbá vámhivatal volt a feljelentő. Civil szervezet azonban egyszer sem! Ügyészi kezdeményezésre is több eljárás indult.

Csupán egyetlen példa: az M3 autópálya Nyíregyházát délről elkerülő szakasza kivitelezési munkálatainak megvalósítása során különleges természet-megőrzési és védett természeti jellegű területen, engedély nélkül alakították ki az autópálya építéséhez szükséges szállító utat. A területet ex lege megillető védelemről pedig a cég kétséget kizáróan tudott. A feljelentéseink alapján a nyomozás elrendelésére valamennyi esetben sor került.

Az ankét második részében az alapítványok és egyesületek képviselői tettek fel kérdéseket, illetőleg érdeklődtek jogszabályok alkalmazhatósága és egyes speciális környezetvédelmi problémák felől. Az "egészen konkrét ügyekben" további konzultációs lehetőséget biztosítottunk. A megyei főügyészség magánjogi- és közigazgatási jogi szakága nevében ígéretet tettünk arra, hogy a környezetvédelemmel foglalkozó alapítványi és egyesületi megkereséseket a főügyészség készséggel fogadja. (Ezek a megkeresések történhetnek informálisan, akár rövid úton is.)

A tanácskozás végén a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek és az ügyészség kapcsolattartásának fontosságát és ennek gyakorlati megvalósíthatóságát beszéltük meg, a hatékony környezet- és természetvédelem elősegítése érdekében. Ennek kapcsán rámutattunk a média és a közvélemény szerepére is.

⁶ 2005-ben és 2006-ban.

A környezetvédelmi ankét meghívott vendégei köszönetüket fejezték ki a találkozó megszervezéséért, a kapott információkért, a felkínált konzultációs-, illetőleg egyeztetési lehetőségekért.

Tapasztalatunk szerint az ankét megfelelő keretet biztosít a környezet- és természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetekkel való kapcsolattartásra, információszerzésre. Hozzásegíti az ügyészséget ahhoz, hogy több csatornán szerezhessen tudomást a környezetszennyező tevékenységekről, a bekövetkezett környezeti károkról. Az pedig, hogy így az ügyészség környezetvédelemmel kapcsolatos tevékenysége még ismertebbé válik, szintén nem elhanyagolható eredmény.

Az ankétról egyébként tudósítás jelent meg a Kelet-Magyarország című napilapban⁷ és a Nyíregyházi Naplóban, de foglalkozik vele a Nyírségi Civilház, illetőleg a Civil Hírnök is.

⁷ A tudósítás: Perek a környezetvédelemben. Kelet-Magyarország, 2008. október 4.

Alkoholizmus – Van-e visszaút?

Igen, van visszaút. Számos példa mutatja ezt.

Ötven évvel ezelőtt 1959-ben – Békéscsabán – kezdte meg hivatalosan működését az ország első alkoholelleanes (AE) klubja. A városban Zahorán Mátyás és barátai körzeti orvosuk intó szavát megfogadva összefogtak és elhatározták, hogy szakítanak az alkoholivással. A baráti kör és az orvosuk segítségével, illetve szakmai irányításával létrehoztak egy ún. AE klubot. Ez volt Magyarországon az első spontán szerveződött közösség.

Korábban, az államszocializmus időszakában, az önszerveződések elé korlátokat állítottak. Akkor bonyolult volt egyesületet létesíteni, mert ezek létrehozását gyakorlatilag kétszeres engedélyezéstől tették függővé, mivel már a szervezőmunka megkezdése is bejelentésre kötelezett volt: a felügyeleti szerv feltételhez köthette. Kívánatos lett volna a társadalmi beilleszkedési zavarok (TBZ) elhárításával kapcsolatos önkéntes támogató, illetve önszervező csoportok növelésével kapcsolatban egyszerűsített eljárást biztosítani.²

Az AE klubokat a Magyar Vöröskereszt – mint közösségi módszert – felkarolta. Külföldi tapasztalatok birtokában, néhány orvos segített a klubmozgalom hazai formáinak kialakításában. Ezek a klubok a tanácsok támogatási szférájába kerültek. A klubok a társadalmi segítségnyújtás gondozás bázisává váltak. Az ilyen közösségekre akkoriban nagy szükség volt.

A számok, az adatok egyre riasztóbbak voltak. Hazánk a legnagyobb szeszesital-fogyasztó országok csoportjába tartozott: égetett szeszből a világranglista 5. helyén, a borból a 11., sörből 13., az összes italokból a 6. helyen volt 1983-ban. Eszerint a magyar népesség egy tagjára egy év alatt 30 liter bor, 89 liter sör és 48 liter alkoholra számított égetett szeszesital jutott.³

További kimutatások szerint országunkban az alkoholistákat gondozó ambuláns intézetek körülbelül ötvenezer személyt tartottak nyilván. A súlyos iszákosok száma legalább háromszázezer volt. A felnőtt férfiak körülbelül 6 százaléka súlyos alkoholista volt. Még szomorúbb, hogy 1955-ben 543, 1983-ban 4139 ember halt meg májzsugorodás következtében.⁴

¹ Orell F. J., nyugalmazott ügyész

² Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon. Budapest, 1986., 123. o.

³ Boór K.: Merre tart a világ alkoholfogyasztása? Alkohológia, 1985/1., 30-34. o.

⁴ Andorka R.: Az alkoholizmus terjedése Magyarországon. Világosság, 1985. febr., 103-111. o.

Az ilyen mérhetetlen egészségkárosító helyzetben kapaszkodót jelentettek az öngyógyító közösségek, ahová a gyógyulni akarók szívesebben mentek, mint a kötelező elvonó kezelésekre.

Ezt erősítették meg azok a megfigyelések, hogy az először önként jelentkezők, ha kedvező környezetbe kerülnek, 50–60 százalékban gyógyulnak. A kötelező elvonókúra után ez az arány 25–30 százalék.⁵

K. Miklós példája bizonyítja, hogy az alkoholizmus lejtőjén van megállás és visszaút a józan életbe. Miklós vidékről került a fővárosba, magányosan élt, jól keresett, volt miből innia, majdnem az egész fizetését a kocsmában hagyta. Megitta napi öt liter borát, de még mást is, ami jött. Ennek következménye lett, hogy idegileg kiborult, tönkrement a veséje, kétszer volt tüdőgyulladás. Egy napon eltűnődött a helyzetén: az ital miatt lerobbant, minden munkahelyéről elküldték, nem kellett senkinek. Feltette magának a kérdést, hogy mi lesz belőlem? – Csavargó! – Ezt nem akarta, önként jelentkezett elvonóra. Háromszori próbálkozás után sikerült leszoknia az italról, majd az útja az AE klubba vezetett. Ettől kezdve megváltozott az élete, mellé álltak, rendbe jött a veséje és a mája. A munkahelyén megállta a helyét, közben elvégezte az általános iskola 8. osztályát, és önként vállalt társadalmi munkát a közrend és közbiztonság védelmében.⁶

A klubmozgalom tapasztalataiból következő pozitív előnyöket felismerte az egészségügyi kormányzat is. Megszületett az egészségügyi miniszter 1152/1978. (EÜK.23.) EÜ számú irányelve az alkoholelles klubok szervezéséhez és működéséhez. A klubmozgalom szakmai felügyeletét országos szinten az Alkohológiai Tudományos Módszertani Központ (ATMK), az Alkoholizmus Elleni Országos Bizottság közreműködésével látta el.

Ezzel a szabályozással az AE klubok – noha addig is legitímen működtek – jogilag is elismerést, lefedést nyertek.

A nyolcvanas évek közepén a klubok száma megközelítette a háromszázat. Napjainkban mintegy száz közösségben 30–32 ezer ember tevékenykedik.

Példaértékű a több évtizedes múltra visszatekintő, Budakeszin működő "Egészség" Alkoholmentes Rehabilitációs Egyesület, ahol folyamatosan 35–40 fő hajléktalan, gyógyulni akaró beteg elhelyezésére nyílik lehetőség. Vannak időszakok, amikor 70–75 főt is foglalkoztatnak. Megbízható munkavégzésüket tanúsítja, hogy a Műemlékvédelmi Felügyelőség (uriujfalui római katolikus templom, dunaföldvári vár, Fehérvárurgón a Károlyi kastély stb.) is rendszeresen igénybe veszi szolgáltatásukat.

Én nem ügyészként, hanem civilként vettem részt a mozgalom szárnybontogatásában, mely nem volt véletlen. Tudtam, hogy a fiatalkorúak bűnelkövetése legtöbbször összefügg az alkohollal. Megtapasztaltam, hogy a büntetőjog önmagá-

⁵ Orell F. J.: Ahogyan én látom – civil szemmel az alkoholizmus elleni (AE) klubmozgalomról. Klubhíradó, 2008/4. sz. Jubileumi melléklete.

⁶ Orell F. J.: Segítség adnak a talpra álláshoz – más lett az életem. Pest megyei Hírlap, 1985. április 24. sz.

ban kevés a fiatalkorúak bűnözésének visszaszorítására, ezért kriminológiával és alkoholológiával is foglalkozni kezdtem. Részem volt abban, hogy 1980 májusában, Ócsán – „Szabadidő” elnevezéssel – megalakult az első ifjúsági alkoholmentes klub. Ezt követte a többi ifjúsági klub, mely napjainkban "Egészséges Ifjúságért" szövetségbe tömörülve fejt ki tevékenységét.

A társadalmi összefogás hatására Pomázon, a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetben a klub eredményeként tizenhat fiatalot sikerült megmenteni.

Pest megyében a fiatalkorúak ügyészei 1980-tól más szervezetek – a gyámhatóságok, a pártfogók, nevelési tanácsadók és alkoholgondozók – együttműködésével s az alkoholmentes klubmozgalom segítségével hatvan fiatalot mentettek meg a káros szenvedélytől, mentális zavartól.

Az alkoholizmus Elleni Megyei Egyesületek és Klubok Országos Szövetsége a közelmúltban Békéscsabán tartotta a klubmozgalom 50. évfordulójával kapcsolatos emlékülését.

Úgy vélem, hogy a káros szenvedélybetegségek megelőzésében, a gyógyításban, embertársaik segítségével az AE klubokra – és más hasonló célt szolgáló önszerveződésekre – soha nem volt olyan nagy szükség, mint napjainkban.

Ma az állami intézkedések következtében számos, az alkoholbetegség kezelésében kulcsfontosságú intézményt zárnak be. Ezek közt van pl. az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, az Országos Addiktológiai Intézet és a Pomáz-Dolinai Rehabilitációs Intézet. Ezenkívül az addiktológiai ágyszámok nagymértékben csökkentek. Napjainkban mindössze öt alkoholbetegséggel foglalkozó osztály működik a hazai kórházakban. Mindennek az lett a következménye, hogy sok szenvedélybeteg került az utcára, a Buda környéki erdőségek és barlangok, a fővárosi aluljárók tele vannak alkoholbetegségük miatt hajléktalanná vált emberekkel, de hasonló a helyzet a kisebb-nagyobb városokban is.⁷

Ma körülbelül 800 ezer alkoholbeteg él Magyarországon. Ha mindegyiknek csak két hozzátartozója van, akkor is legalább 2,4 millió ember mindennapi életét befolyásolja a mértéktelen italozás.⁸

Az embertársainkért való felelősség Márai Sándor szavaival: „Mások ügyében érezzél, cselekedjél, ha kell, kövess el mindent, hogy segíts.”

⁷ Fekécs Imre, a klubok szövetsége főtitkárának nyilatkozata. Zalai Hírlap, 2008. október 1. sz.

⁸ uo.

Ünnepi oldalak

Az Ügyészség Napja

Kovács Tamás - legfőbb ügyész
megnyitó beszéde az Ügyészség Napján

Sólyom László – köztársasági elnök
köszöntője az Ügyészség Napja alkalmából

Elismerések az Ügyészség Napja alkalmából

Kovács Tamás legfőbb ügyész megnyitó beszéde az Ügyészség Napján

Budapest, 2009. június 9.

*„Tisztelt Köztársasági Elnök Úr!
Tisztelt Vendégeink!
Tisztelt Munkatársaim!
Hölgyeim és Uraim!*

Jó kétezer évvel ezelőtt Démokritosz görög filozófus mondta, hogy *„az élet ünnepnapok nélkül: hosszú út vendégfogadók nélkül”*.

Nekünk ma ünnepnapunk van: ez az ünnep a múlt végiggondolását is jelenti és jelenti az utódok tisztelgését azok előtt, akik sokat tettek ezért a szervezetért. Alkalmat ad ez az ünnep arra is, hogy kifejezésre juttassuk legkiválóbb munkatársaink teljesítménye elismerését.

1991. június 10-én hivatali ünnepség keretében emlékeztünk meg a Legfőbb Ügyészségen az első magyar ügyészségi törvény, a királyi ügyészségről rendelkező 1871. évi XXXIII. törvénycikk kihirdetésének 120. évfordulójáról.

Amint tudjuk, az 1867-es kiegyezés után kezdődött meg Magyarországon a polgári államszervezet kiépítése. A modern állam jogrendszere és igazságszolgáltatása megteremtése szempontjából természetesen alapvető jelentőségű volt a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk, amely államosította a bíraskodást, elválasztotta az igazságszolgáltatást és a közigazgatást.

Az igazságszolgáltatást rendező törvények sorában született meg az 1871. június 10-én kihirdetett első magyar ügyészségi törvény, amelynek célja a bíró, a közvádoló és a védő teendőinek elválasztása jegyében a közvádloi intézmény, a bíróságtól független ügyészség létrehozása volt.

A törvény indokolása leszögezte, hogy *„oly közegnek felállítása, mely a közvédat képviselje, múlthatatlanul szükséges. Elengedhetetlen, hogy a bíró, a közvádoló és a védő külön természetű teendői elválasztassanak és egymástól független közegekre bízassanak.”*

A törvény szerint az ügyészség fő teendője, hogy *„a jogrendnek a büntető törvényekben meghatározott megsértése eseteiben a törvény alkalmazása iránti eljárást megindítsa.”*

A korabeli dokumentumokból kiolvasható, hogy a királyi ügyészségre a szervezet létrehozatalakor is úgy tekintettek, mint a bíróság „buzgó segítőtársára” és az igazságos ítéletek születéséhez vezető út őrére.

A korábbi tisztii ügyészi intézménnyel szakítva a törvény indoklása kimondta, hogy „a közvádó csak az állam közege lehet, mivel a büntető törvények áthágói magát a jogrendet és így az összes társadalmat is sértik.”

Joggal állapíthatta meg tehát az 1991. június 10-ei ünnepségen Györgyi Kálmán legfőbb ügyész úr, hogy e törvénycikk volt az „amely Magyarországon megteremtette az egységes, centrálisan felépített, a bíróságtól független” államügyészséget.

Az elmúlt évi köszöntőnkben is idéztem, de most is idézni fogom Györgyi úr akkori javaslatát, miszerint „szeretném, ha ezt a napot a Magyar Köztársaság Ügyészsége elfogadná saját ünnepnapjának.”

Az ügyészi hivatásrend tagjai örömmel értettek egyet ezzel a javaslattal és ma immár 19. alkalommal tisztelgünk a szervezetet létrehozó törvény megalkotása, és a szervezet, a királyi ügyészség első vezetőjének emléke előtt.

Tisztelgünk a 138 éve megalkotott törvény előtt, mert így jött létre az a szervezet, majd így alakult ki az a hivatásrend, az ügyészi hivatásrend, amelyhez tartozni valamennyiünknek felemelő érzés, de ugyanakkor mindennapos felelősség és kötelesség is. Olyan felelősség és kötelesség, amelynek csak úgy tudunk megfelelni, ha ma is követjük az első ügyészi esküben foglaltakat: „*tisztemben pontosan, híven és serényen eljárók, a reám bízott ügyekben félretétélv mindennemű melléktekintetet, félelmet vagy kedvezést, egyedül a törvényes igazságot tartandom szemem előtt.*”

És tisztelgünk Kozma Sándor, az 1871. szeptember 18-án kinevezett első pesti királyi főügyész emléke előtt is, akinek síremlékére méltán vésték fel, hogy „*a királyi ügyészség apja és mindörökké vezér szelleme.*”

Az ügyészség működésének kialakításában elévülhetetlen érdemei vannak Kozma Sándornak, hiszen e nagy formátumú vezető negyedszázados munkásságával valódi megbecsülést és rangot szerzett az ügyészi szervezetnek. Ahogyan egy korabeli újságcikkben méltatták: „*gyűlöletes hivatalát szeretetté tudta tenni.*” Igen, hiszen azt tanította, hogy „*az ügyész nem peres fél, aki ellenesén minden áron diadal-maskodni akar, hanem közege azon erkölcsi hatalomnak, amely igazságot kutat és követel.*” Jó oka volt hát, hogy róla neveztük el az ügyészi szervezet legmagasabb elismerését, a Kozma Sándor díjat, és az ő emlékére hirdetjük meg tudományos pályázatunkat.

A kitüntetések és más elismerések átadására, és a legjobb pályaművek díjazására, immár hagyományosan az ügyészség-napi ünnepségeken kerül sor.

És szintén hagyományosan kihasználjuk ezt az ünnepet arra is, hogy munkánkkal kapcsolatban valamely szakterület jelese adjon tájékoztatást, tartson szakmai előadást valamely aktuális témában. Az eddigi előadások sorozatának méltó folytatását várhatjuk ma, egy nagyon is aktuális téma (*A globalizáció szorításában: a XXI. század ügyészségének kihívásai*) avatott előadójától.

Tisztelt Köztársasági Elnök Úr!
Tisztelt Vendégeink!
Hölgyeim és Uraim!

Mindannyiunk őszinte örömeire szolgál és a Magyar Köztársaság Ügyészsége iránti megbecsülés jeleként értékeljük, hogy ünnepünk alkalmából meghívott vendégeink megtiszteltek bennünket megjelenésükkel. Külön és hangsúlyozottan szeretném megköszönni azt, hogy Köztársasági elnök úr személyes részvételével tüntetett ki bennünket. A hivatalba lépésem óta ez alkalommal köszönhettem először nálunk a Köztársasági elnök urat. És minthogy bizonyos híresztelésekkel szemben, még vannak a jövő évre is terveim, hadd adjak hangot annak a reményemnek, hogy jövő évi ünnepünkön is fogadhatom Köztársasági elnök urat.

Köztársasági elnök úr és tisztelt vendégeink megjelenését megköszönve, a mai ünnepi rendezvényt ezennel megnyitom.”

Sólyom László köztársasági elnök köszöntője az Ügyészség Napja alkalmából

Budapest, 2009. június 9.

*„Legfőbb Ügyész Úr!
Tisztelt Ügyészek és Ügyészségi Munkatársak!
Hölgyeim és Uraim!*

Nagyrabecsülésem és bizalmam jeléül az elmúlt években levélben üdvözöltem a Magyar Ügyészség napját. Az eredmények méltatása mellett ezek az üzenetek magától értetődően foglalkoztak az ügyészség szerepével a jogállamban, s ezen belül is külön az ügyészség függetlenségével és pártatlanságával, továbbá az alapvető jogok és szabadságok védelmével.

Azonban nem mindegy, hogy az ismert alapelvek és követelmények felidézésére milyen körülmények között kerül sor. Hiszen helyénvaló az ünnepélyes megerősítésük akkor is, ha a béke és bizalom fényében működik az igazságszolgáltatás. De még fontosabb az ügyészség független és pártatlan működéséről beszélni, ha egyrészt erre, valamint az alapjogok védelmére különös szükség van, másrészt, ha az ügyészség pártatlan működését kétségbe vonják.

Ma ilyen helyzet van.

2006 ősze óta szinte minden beszédemben hangsúlyoznom kellett, hogy bizonytalan, kiélezett, vagy válságos helyzetben az alkotmányos alapjogok jelentik a végső menedéket és biztosítékot. Óriási az ügyészség és a bíróságok felelőssége azért, hogy akkor is szilárdan fenntartsa ezek érvényesülését, amikor a politika vagy más állami szervek érdekei mást kívánnak, vagy cselekedetei más utat követnek.

Az igazságszolgáltatásba vetett bizalom alapja a következetes jogalkalmazás, amely megmutatja, hogy a bíró és az ügyész csakis a törvénynek van alávetve, csakis annak engedelmeskedik. Ez egyben pártatlanságot is jelent. A jogszerű és pártatlan működéssel pedig az igazságszolgáltatás szerveinek függetlensége áll összhangban.

Idén márciusban Gyurcsány Ferenc miniszterelnök nyilvánosan kétségbe vonta a bíróságok és az ügyészség pártatlanságát – miközben nem tudott példát hozni arra, hogy bármely döntés jogilag kifogásolható lett volna. Televíziós nyilatkozatban voltam kénytelen leszögezni, hogy „ha a miniszterelnök olyan kijelentést tesz, hogy az ügyészség és bíróság egyes esetekben egy ellenzéki párt sugalmazása szerint működik, ez súlyosan veszélyezteti az államszervezet demokratikus működésébe helyezett bizalmat. Nem szabad megengedni ilyen kijelentéseket”.

A bíróságokkal való szolidaritásom jeléül részt vettem az Országos Igazságszolgáltatási Tanács áprilisi ülésén, amely ezek ellen a vádaskodások ellen tiltakozott.

Hölgyeim és Uraim!

Azóta a miniszterelnök távozott posztjáról. Az ügyészség elleni támadások azonban folytatódtak. Politikusok ellen indult eljárások kapcsán az érintett párt politikusai az eljárás megindulása miatt a nyilvánosságban már eleve politikai részrehajlásról beszélnek. Másrészt a Parlamentben újra mind gyakrabban interpellálják a legfőbb ügyészt konkrét ügyek kapcsán, és válaszáat nem fogadják el. Múlt szombaton a Népszava a címlapon és egy teljes oldal terjedelemben keltette azt a hírt, hogy a legfőbb ügyész az interpellációk miatt le kíván mondani.

Emlékeztetek az Alkotmánybíróság határozatára a legfőbb ügyész interpellálásának alkotmányos módjáról. Az AB kimondta, hogy az Országgyűlésnek az ügyészséggel és a legfőbb ügyéssel kapcsolatban fennálló ellenőrzési jogosítványai soha nem válhatnak – még az interpelláció esetében sem – a konkrét ügyben való ügyészi állásfoglalás szakmai ellenőrzésének eszközévé. A legfőbb ügyész kérdezhető és interpellálható, de ezen eljárás során nem kérhető rajta számon a döntés tartalma, mint ahogy nem utasítható meghatározott tartalmú döntés meghozatalára sem. Ez ugyanis ellentétes lenne az igazságszolgáltatás egésze, és ezen belül az ügyészség, a legfőbb ügyész szakmai függetlenségével, és a hatalommegosztásnak az Alkotmányból levezethető elvével.

Az ügyészség politikai részrehajlással való megvádolása a politikusok, kormányzati tisztviselők által, vagy ennek más módon való sejtetése nem csak az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom aláásására alkalmas. Ez egyben kísérlet arra, hogy a maga politikai szempontjai szerint befolyásolja az ügyészség eljárását.

Hölgyeim és Uraim!

Az ilyen fellépések egy olyan politikai kultúrából fakadnak, amely feltételezi, hogy konkrét ügyben a politikus „beszélhet az ügyéssel” vagy „üzenhet neki”. Ennek a kultúrának megnyilvánulása, amikor országgyűlési képviselők bejelentkeznek a legfőbb ügyésznél, vagy amikor a gyanúsított és a nyomozó rendőr, sőt egy minisztériumi alkalmazott között kerül szóba telefonon, hogy beszélni kellene az ügyéssel – adott esetben a legfőbb ügyéssel.

De – mint Kovács Tamás legfőbb ügyész úr ezt az OIT említett ülésén szóvá tette – szintén veszélyeztetheti az ügyészség pártatlanságába vetett bizalmat, ha politikai csatákban egy ellenzéki párt ügyészi eljárásokat és bírói ítéleteket helyez kilátásba hatalomra kerülése esetén. Holott az ügyészségnek bűncselekmény gyanúja esetén nyilvánvaló kötelessége eljárni, attól teljesen függetlenül, hogy ki van hatalmon. Ha pedig arról van szó, hogy bizonyos, későbbi eljárást megalapozó tényekre például csak egy kormányváltás után derülhet fény, akkor ezt szabatosan meg kell különböztetni még annak a látszatától is, hogy az ügyészséget a feljelentő kiléte befolyásolhatná az eljárásában.

Hölgyeim és Uraim!

Azért jöttem személyesen is köszönteni az ügyészeket és az ügyészség munkatársait, mert ebben a helyzetben a jogállam védelmében nagyon fontos ráirányítani a közfigyelmet az ügyészség függetlenségére és pártatlanságára. Vissza kell utasítani a pártatlanság és függetlenség megkérdőjelezését, származzon az bármilyen oldalról és bármilyen szándékból. Az igazságszolgáltatás politikai részrehajlása olyan súlyos állítás, hogy még gyanúját is csak szilárd bizonyítékokkal alátámasztva szabad felvetni, hiszen egy ilyen vád a jogállamiság alapját érinti. Ugyanezért kell az igazságszolgáltatást a politikai csatákból teljesen kihagyni. A független bíróságba és az ügyészségbe vetett közbizalom, és az a meggyőződés, hogy önálló útvonalat járva biztosan teljesíteni fogják alkotmányos feladatukat, mindennél többet ér.

A mai politikai kultúrában és körülmények között azonban az ügyészségnek is elsőrendű feladata – és alapvető érdeke –, hogy pártatlanságát minden szempont figyelembevételével, körültekintően vigyázza. Még annak is igyekezzen elejét venni, hogy bármilyen befolyásolást lehessen belemagyarázni eljárásába. Ezért nagyon fontos a kommunikáció, a nyilvánosság megfelelő tájékoztatása általában is, de különösen a nagyobb érdeklődést kiváltó ügyekben. Ez ugyan külön figyelmet igényel, de az az érték és haszon, amelyet a pártatlanság jelent az egész társadalom számára, minden áldozatot megérdemel.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Az Ügyészség Napján ehhez kívánok sok erőt és sikeres munkát!”

Elismerések az Ügyészség Napja alkalmából

Budapest, 2009. június 9.

A legfőbb ügyész

– az első ügyészi törvény kihirdetésének 138. évfordulója alkalmából –

„KOZMA SÁNDOR”-díjat

dr. Bonomi Nóra Katalin legfőbb ügyész helyettesnek,
dr. Dévaj Hedvig legfőbb ügyészségi osztályvezető-helyettes ügyésznek,
dr. Fekete István legfőbb ügyészségi ügyésznek,
dr. Kapossi Zsuzsanna címzetes főügyészségi ügyész, encsi városi vezető ügyésznek,
dr. Kovács Attila legfőbb ügyészségi osztályvezető ügyésznek,
dr. Nagy Ágnes Judit címzetes főügyészségi ügyész, ceglédi városi vezető ügyésznek,
dr. Patkó Benjamin címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, Heves megyei fő-
ügyészségi csoportvezető ügyésznek,
dr. Petrik Orbán címzetes főügyészségi ügyész, makói városi vezető ügyésznek,
dr. Simon Ernő címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, Hajdú-Bihar megyei fő-
ügyésznek,
dr. Szepesi Gábor címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, Nógrád megyei főügyész-
helyettesnek;

„ÜGYÉSZSÉGÉRT”-díjat

Baloghné Durmics Mária tanácsos, legfőbb ügyészségi irodavezetőnek,
Csáki Teodóra Csongrád megyei főügyészségi osztályvezetőnek,
Csomor Jenő legfőbb ügyészségi gépjárművezetőnek,
Házi Józsefné fővárosi főügyészségi írnoknak,
Németh Gábor főtanácsos, legfőbb ügyészségi csoportvezetőnek,
Osvár Józsefné keszthelyi városi ügyészségi írnoknak,
Pávó Árpádné tanácsos, legfőbb ügyészségi tisztviselőnek,
Péter Józsefné nyíregyházi városi ügyészségi irodavezetőnek,
Radeczky Lászlóné tanácsos, az Országos Kriminológiai Intézet irodavezetőjének,
Sárvári Mária zászlós, szegedi katonai ügyészségi irodavezetőnek;

„CÍMZETES LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉGI ÜGYÉSZ” címet

Bernhardt Istvánné dr. pécsi fellebbviteli főügyésznek;

„CÍMZETES KATONAI FŐÜGYÉSZSÉGI ÜGYÉSZ” címét

dr. Váczi Pál ezredes, katonai fellebbviteli vezető-helyettes ügyésznek;

„CÍMZETES FELLEBBVITELI FŐÜGYÉSZSÉGI ÜGYÉSZ” címét

dr. Nagy-György Ágota Jász-Nagykun-Szolnok megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Rongáné dr. Strakta Ibolya Somogy megyei főügyészségi ügyésznek,

dr. Simon József Vas megyei főügyész-helyettesnek,

dr. Tárnoki Olga Baranya megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek;

„CÍMZETES FŐÜGYÉSZSÉGI ÜGYÉSZ” címét

Előházi Jánosné dr. ügyészségi tanácsos, gyöngyösi városi vezető-helyettes ügyésznek,

dr. Szolnoki László kiskvárdai városi vezető-helyettes ügyésznek;

„FŐTANÁCSOS” címét

Kupai Gáborné gazdasági főigazgató, ügyészségi ügyintézőnek,

Nagy István tatabányai nyomozó ügyészségi nyomozónak;

„TANÁCSOS” címét

Ridács László fővárosi fellebbviteli főügyészségi tisztviselőnek;

ÜGYÉSZSÉGI EMLÉKGYŰRŰT

Bartl Tamásné Pest megyei főügyészségi osztályvezetőnek,

Börteticsné dr. Balogh Gabriella mosonmagyaróvári városi vezető ügyésznek,

Cseriné Papp Éva szentendrei városi ügyészségi irodavezetőnek,

dr. Forgó Zsuzsanna csongrádi városi ügyészségi ügyésznek,

Gránca Andrásné legfőbb ügyészségi tisztviselőnek,

Komáromi Tiborné dr. Sasi Ágnes kiskőrösi városi vezető ügyésznek,

dr. Márián Zoltán debreceni nyomozó ügyészségi vezető ügyésznek,

Molnár Jánosné tanácsos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei főügyészségi tisztviselőnek,

Nagy Jánosné tanácsos, Hajdú-Bihar megyei főügyészségi csoportvezetőnek,

Pöltlné Boros Erzsébet tanácsos, Komárom-Esztergom megyei főügyészségi tisztviselőnek,

Somogyvári Erzsébet legfőbb ügyészségi tisztviselőnek,

dr. Szedlák Zsuzsanna címzetes főügyészségi ügyész, budapesti XX., XXI. és XXIII. kerületi vezető ügyésznek,

dr. Tamási Zsuzsanna címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, Szegedi Városi Ügyészségre beosztott ny. főügyészségi ügyésznek;

LEGFŐBB ÜGYÉSZI ELISMERŐ OKLEVELET

dr. Antal Andrea budapesti II. és III. kerületi vezető-helyettes ügyésznek,
Balázsné dr. Burkus Gabriella miskolci városi ügyészségi csoportvezető ügyésznek,

Balázsné dr. Busku Terézia Jász-Nagykun-Szolnok megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Bércesi Zoltán pécsi fellebbviteli főügyész-helyettesnek,

dr. Borbély Gyula budapesti törvényességi felügyeleti ügyészségi ügyésznek,

Csapóné dr. Majtényi Mónika nyíregyházi városi ügyészségi csoportvezető ügyésznek,

Csehné dr. Nagy Piroska Hajdú-Bihar megyei főügyészségi ügyésznek,

dr. Csordás Gabriella Csongrád megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Dókané dr. Pályi Krisztina Bács-Kiskun megyei főügyészségi ügyésznek,

dr. Fazekas Ágnes Komárom-Esztergom megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Hegedűs László Vas megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Horváth Nándor Heves megyei főügyészségi csoportvezető ügyésznek,

dr. Jáger Julianna legfőbb ügyészségi ügyésznek,

dr. Jávorszki Tamás Somogy megyei főügyész-helyettesnek,

Juhász Hajnalka győri fellebbviteli főügyészségi irodavezetőnek,

Kis-Király Ervinné dr. Zala megyei főügyész-helyettesnek,

dr. Kis Marianna Rita szentendrei városi vezető ügyésznek,

Kiss Judit legfőbb ügyészségi irodavezetőnek,

dr. Klamancsek György sátoraljaújhelyi városi vezető-helyettes ügyésznek,

dr. Körmendy András Győr-Moson-Sopron megyei főügyészségi ügyésznek,

dr. Kutas Tamás pécsi városi vezető-helyettes ügyésznek,

dr. Őszi Emese budapesti IX. kerületi vezető-helyettes ügyésznek,

dr. Pap Tamás békéscsabai városi vezető ügyésznek,

Pleszel Ferencné legfőbb ügyészségi csoportvezetőnek,

dr. Rahói Mária fővárosi főügyészségi ügyésznek,

dr. Riteczné dr. Bakóczy Ágnes címzetes főügyészségi ügyész, budapesti XI. és XXII. kerületi ügyészségi ügyésznek,

dr. Sipos Pál Gáspár vásárosnaményi városi vezető ügyésznek,

dr. Sirok Katalin címzetes főügyészségi ügyész, kalocsai városi ügyészségi ügyésznek,

Slezákné dr. Gász Zsuzsanna címzetes főügyészségi ügyész, bicskei városi vezető ügyésznek,

dr. Surányiné dr. Várszegi Éva pápai városi ügyészségi ügyésznek,

dr. Szegedi András Pest megyei főügyészségi ügyésznek,

dr. Szécsényi Tibor budaörsi városi vezető-helyettes ügyésznek,
dr. Szinay István legfőbb ügyészégi csoportvezető ügyésznek,
dr. Szűcs András legfőbb ügyészégi ügyésznek,
Temesváriné dr. Farkas Ildikó Borsod-Abaúj-Zemplén megyei főügyészégi ügyésznek,
dr. Villányi György címzetes fellebbviteli főügyészégi ügyész, Fejér megyei főügyész-helyettesnek,
dr. Vizi Erika budapesti XX., XXI. és XXIII. kerületi ügyészégi ügyésznek,
Völgyiné dr. Vass Jolán tamási városi vezető ügyésznek,
dr. Vörös Krisztina battonyai városi ügyészégi ügyésznek,
dr. Waltner Rolland őrnagy, budapesti katonai ügyészégi csoportvezető ügyésznek;

EMLÉKTÁRGYAT

Gazdagné Török Judit Veszprém megyei főügyészégi tisztviselőnek,
Mihálka Szilárd gyulai nyomozó ügyészégi nyomozónak,
dr. Rimóczy Istvánné címzetes főügyészégi ügyész, kiskvárdai városi vezető ügyésznek

adományozott.

Ezúton is gratulálunk!

A globalizáció szorításában: a XXI. század ügyészségének kihívásai²

A globalizáció magyar ügyészséget érintő kihívásainak ismertetése nem kezdődhet másként, mint azzal, hogy leszögezzük: a globalizáció nem egyenlő pusztán a nemzetközi kapcsolatok erősödésével, kiteljesedésével. Ha az volna, előadásom nem szólna másról, mint az ügyészség harmadik országokkal, illetve azok hatóságaival folytatott kapcsolatépítéséről (ami egyébként örvendetesen magas szintet ért el). A kapcsolatok kiépülése a globalizáció szükségszerű velejárója ugyan, de nem maga a globalizáció.

Az ugyanis olyan sajátos jelenség, amelynek az élet csaknem minden területén jól megfigyelhető hatása van akár közvetlenül, akár közvetve. Nem egyszerű nemzetköziesedésről, hanem bizonyos külső hatásoknak a beszivárgásáról, a belső életviszonyok alakításában játszott szerepéről van szó.

Noha sokakban élhet az ügyészségről olyan kép, hogy ez a szervezet mind közül a legkevésbé van kitéve a globalizációs hatásoknak, a rendelkezésemre álló rövid időben igyekszem bemutatni, hogy ez bizony koránt sincs így.

A téves elképzelést talán az okozhatja, hogy mivel az ügyészség munkáját az emberek leginkább a büntető jogalkalmazással azonosítják, (bár ez is csak részben igaz), ezért úgy gondolják, a büntetőjog, mint a nemzeti szuverenitás egyik legerősebb eleme egyszerűen nem adhat teret semmiféle külső behatásnak. Csak-hogy ami elképzelhetetlen volt még akár húsz évvel ezelőtt, az ma már gyakran a napi munka részét képezi, még hozzá azért, mert az ügyészség a társadalomban felmerülő élethelyzetekre reagál, és ha a globalizáció ezen élethelyzetekre hatással van, akkor bizony ezekhez az ügyészségnek alkalmazkodnia kell, mert ha nem teszi, nem lesz képes ellátni az Alkotmányban előírt feladatait.

A globalizáció legalább két hatásában közvetlenül is érinti az ügyészséget. Az egyik hatás, hogy olyan jelenségek ütötték fel a fejüket a világban, amelyek büntetőjogi választ igényelnek, ugyanakkor nem kötődnek egyik vagy másik országhoz, illetve egy országban gyakran nem is lehetne őket elkövetni. A másik hatás pedig az erre adott válasz: az a nemzetközi összefogás, amely nélkül az előbb említett káros jelenségekre hatékony választ az egyes országok hatóságai külön-külön már nem lennének képesek adni.

Így aztán beindult egy folyamat, aminek a végét ugyan még nem látjuk, de az már most bizonyosnak tűnik, hogy az a fajta nemzeti elkülönülés, ami elsősorban a

¹ Miskolczi B., ügyész, Legfőbb Ügyészség

² Lásd Kovács Tamás legfőbb ügyész megnyitó beszédét a 44. oldalon

büntetőjog alkalmazóit jellemezte az elmúlt évtizedekben, már jócskán felpuhult, cseppfolyóssá vált, s ha el nem is tűnik teljesen az elkövetkező időben, szerepe inkább formális lesz.

A globalizáció káros jelenségei az új bűncselekmény-fajták.

Az ügyészeknek olyan bűncselekményekkel kell foglalkozniuk, amelyekkel ebben a formában korábban sohasem, vagy csak elvétve találkoztak, illetve olyanokkal, amelyek hazánkban tulajdonképpen nincsenek is jelen, s amelyek előfordulását a magyarországi viszonyok között nehéz is lenne elképzelni.

Mely bűncselekményekről van szó?

Az nem újkeletű, hogy a magyar ügyészek az országhatárokon átnyúló bűncselekményekkel találkoznak. (Gondoljunk csak a kábítószer-csempészetre.)

Viszont számos bűncselekménnyel korábban nemigen találkozhattak kollégáink. Magyarországon a büntetőügyek aktáiból ritkán, sokkal inkább a híradásokból ismert jelenség volt például a terrorizmus. A világ korábban fel sem figyelt napjaink egyik legszörnyűbb jelenségére, a környezetszennyezésre, amellyel kapcsolatos bűncselekmények főleg hatásukat tekintve nemzetközi jellegűek. Ami igazán újdonság azonban, azt talán úgy lehetne jellemezni, mint olyan bűncselekményeket, melyeket éppen a globalizáció hívott életre. Mivel a gazdaság egésze globalizálódik, természetes, hogy így tesz a bűnözés is. E bűncselekmények tipikus képviselői az ún. „európai csalások” körébe tartozó bizonyos elkövetési magatartások, például a körhinta-csalások.

Vannak továbbá olyan bűncselekmények, amelyek globális kihívást jelentenek, és anélkül kell foglalkoznunk velük, hogy Magyarországon megjelentek volna.

E bűncselekmények tipikus képviselője a röviden – bár nem hivatalosan – terrorizmus finanszírozásaként emlegetett bűncselekmény, melynek tényállása ma a Büntető törvénykönyv 261. §-a (4) és (5) bekezdésében található meg.

Magyarország a nemzetközi terrorizmus látókörén egyelőre kívül eső ország, bár nem tudhatjuk, meddig tart ez a „kegyelmi állapot”. Tény azonban, hogy ilyen jellegű bűncselekményekkel nemigen találkozunk. Terrorizmus finanszírozása például egyetlen egy sem volt. Ennek ellenére e bűncselekmény nem kevés munkát ad a magyar ügyészségnek. Hogyan lehetséges ez?

Magyarország számos nemzetközi együttműködési fórum aktív tagja. Az Európa Tanács, az OECD, és mindenekelőtt az Európai Unió nem kevés energiát fektet a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelembe. Ez olyan jelenség ugyanis, amit csak globálisan lehet megközelíteni, s a globális válasz az, hogy ott is fel kell készülni rá, ahol nyoma sincs ilyen tevékenységnek. Csakis akkor érhető el siker a terrorizmus ellen, ha a rendszer „légmentesen zár”, vagyis mindenhol egyszerre, ugyanolyan elszántsággal kell fellépni a terrorcselekmények elkövetői, a segítők, és a tevékenységüket finanszírozók ellen.

Ez az oka annak, hogy az említett nemzetközi szervezetek kiemelt figyelmet szentelnek az e bűncselekmények elleni fellépésnek. Munkájukba bevonják az egyes országok minisztériumainak, civil szervezeteinek, és hatóságainak, így az ügyészségnek a képviselőit is. Sőt, az országok teljesítményét folyamatosan figyelemmel

kísérik, monitorozzák, erről minden részletre kiterjedő ország-jelentéseket adnak ki, amelyek jelentősége abban áll, hogy a politika és a gazdaság nemzetközi szereplői ezeket – egy-egy fontos döntés meghozatala előtt – áttanulmányozzák.

E példákban is látszik, hogy az ügyészség a XXI. században nemzetközi szempontból nézve már nem légtüres térben mozog. Tevékenységét a többi állam hatóságával, és különféle nemzetközi szervezetekkel való folyamatos interakció jellemzi. Az ezt közvetlenül megelőző időszakban sem volt ritka a nemzetközi jellegű munka, de ez jórészt a bűnügyi jogsegélyügyek intézését jelentette.

A maihoz képest jellegében volt más az az együttműködés, ami hazánk uniós csatlakozását előzte meg: ügyészeink képzéseken, az európai kooperáció különféle szegmenseit bemutató konferenciákon vettek részt: „tanulták az Uniót”. Képzések természetesen a mai napig is vannak, lesznek is, szükség is lesz rájuk mindig, de mára az együttműködés új szintre lépett, s egyre inkább a megszerzett ismeretek kamatoztatásáról szól. Ma már a Be-n és a Btk-n kívül uniós jogszabályok rendelkezéseinek is meg kell felelnünk. Noha büntetőjogunk és büntetőeljárási jogunk harmonizációjában csupán lehetőségeinkhez képest vehetünk részt, a jogalkalmazás harmonizációja elsősorban, sőt – az ügyészség sajátos helyzetét tekintve – szinte kizárólagosan az ügyészség feladata. Ez azonban gyökeres szemléletváltást követel meg a kollégáinktól.

Hogy miben áll a szükséges szemléletváltás? Nos, először is abban, hogy az ügyészségnek el kell fogadnia magát a tényre, hogy már nem csupán a nemzeti érdekek védelmezője, hanem globális érdekeké is. E globális érdekek hordozói joggal várják el, hogy őket – ha kell – a büntetőjog eszközeivel is védjék meg. Ezért jöttek létre akár az ENSZ, akár az OECD, akár az Európa Tanács vagy az Európai Unió égisze alatt nemzetközi egyezmények, vagy más jogi eszközök, amelyek részben a tagállami hatóságok közötti együttműködéssel, részben pedig a tagállami hatóságokat külön-külön terhelő kötelezettségekkel foglalkoznak. Ilyen például az ENSZ kábítószer-egyezménye, vagy a 1073/1999-es tanácsi rendelet az Európai Csalásellenes Hivatal külső vizsgálatairól stb.

Másodszor el kell fogadni, hogy az említett globális érdekek képviselőire nemzetközi vagy szupranacionális szervezetek jöttek létre, amelyek figyelemmel kísérik a nemzeti hatóságok munkáját. Ilyen nemzetközi szervezet, pl. a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen fellépő Pénzmosás Ellenes Akciócsoport (ismert nevén az FATF), a Vesztegetés Elleni Államok Csoportja, illetve az Európa Tanács Moneyval csoportja; az EK költségvetését pedig az Európai Bizottság független szervezete, az Európai Csalásellenes Hivatal (OLAF) van hivatva védeni.

Harmadszor meg kell barátkozni azzal, hogy ezek a nemzetközi és szupranacionális szervezetek számon kérik a nemzeti hatóságokon a nemzetközi szerződésekben vállalt hatékony fellépést, s ahol kell, bizony nyomást is fognak gyakorolni rájuk. Ezzel két céljuk van: részben az, hogy a nemzeti hatóságok bűncselekménynek tekintsék és üldözzék azon cselekményeket, amelyek elsősorban globális érdekeket sértenek, részben pedig – s talán ez még fontosabb, hisz nem igazán maga a kriminalizálás a probléma –, hogy összehangolva, harmonizáltan

üldözzék azokat. Az könnyen belátható, hogy miért fontos az összehangolt fellépés a terrorizmus és a terrorfinanszírozás ellenében. Kevésbé ismert viszont, hogy mennyire fontos ez bizonyos gazdasági bűncselekmények, különösen a pénzmosás és az ún. "európai csalások" esetében is.

Negyedszer pedig – s ez a szempont most kizárólag az EU-ra vonatkozik – el kell fogadni, hogy az európai csalások elleni harc letéteményese az az Európai Bizottság, amely az integráció élharcosa is egyben, s amely így a tagállami hatóságoktól fokozottabb együttműködést kér és vár el. Erre sajátos jogalapja van: egyes közösségi jogszabályok a tagállami együttműködést irányozzák elő, mások a harmonizált interpretációban segítenek, de mivel nem mindig állapítható meg e jogszabályok konkrét kötőereje, nagy hangsúly van a tagállami lojalitáson. Azt viszont maga az Európai Közösségeket létrehozó Szerződés írja elő.

A baj az, hogy az együttműködés nem sértheti a jelenleg is hatályos magyar törvényeket – főként a Be.-t –, amelyek harmonizálása teljes körűen még nem ment végbe, s ez néha feszültségekhez vezet az Európai Bizottság és Magyarország között. Az ügyészség felelőssége e téren az, hogy a jogalkalmazás területén kivívott tekintélyének minden súlyát latba vesse az idejétmúlt rendelkezések módosítása érdekében. Ezzel az eszközzel az elmúlt évben éltünk is.

Az Európai Bizottságnak az integrációban betöltött szerepét tekintve egyáltalán nem csoda, ha az EU jelenleg még három pillérre épülő struktúrájában a kormányközi pillér alá tartozó, büntető igazságügyi együttműködés közösségi (vagyis első) pillér alá kerülését szorgalmazza. Igaz, olyan folyamatoknak lehetünk tanúi, amelyek a Bizottság erőfeszítései nélkül is megkérdőjelezhetlenné teszik az „elsőpilléresedést”, gondoljunk csak az Európai Bíróság néhány olyan, az eset-jog részét képező döntésére, amely konkrét büntetőjogi relevanciával bír; de legfőképp a Lisszaboni Szerződésre, amely gyakorlatilag minden akadályt elhárít az európai csalások közösségi üldözése elől. S ha már itt tartunk: mind az Alkotmányos Szerződés, mind pedig a Lisszaboni Szerződés tartalmazta az Európai Ügyész intézményének életre hívását, és igen figyelemre méltó, hogy ezt a rendelkezést egyik szerződés leszavazói sem kérdőjelezték meg. Úgy tűnik tehát, hogy teljes a tagállamok, a Bizottság, a Parlament és a Tanács konszenzusa a Közösség büntető igazságszolgáltatási kompetenciájának kiteljesítésére.

A jelenlegi elképzelések szerint pedig az európai ügyész és helyettesei a tagállami ügyészségek tagjai lennének. Így válna szupranacionálissá – legalábbis az EU-ban – az ügyészi munka.

Mindez természetesen új kihívásokat támaszt az ügyészség és az egyes ügyészek előtt is. Az ügyészség az elmúlt évtizedben jelentős változásokon ment keresztül. E változások nem csak az ügyészség szervezetét érintették, hanem nemzetközi kapcsolatait is, aminek következtében az ügyészség aktív szereplője lett a nemzetközi színtérnek. 2004-ben érdemben bekapcsolódott az Eurojust munkájába, az Európai Igazságügyi Hálózattal illetve az OLAF-fal történő kapcsolattartást a Legfőbb Ügyészségen működő kontaktszemélyek segítik, és kiterjedt tapasztalatokkal rendelkezünk az OECD-vel, az Európa Tanáccsal, a Korruptióellenes Ható-

ságok Nemzetközi Szövetségével és más szervezetekkel való együttműködésben is, amelyeket itt felsorolni igen hosszadalmas lenne. Ugyanakkor az ügyészség nemcsak a többoldalú, hanem a – gyakran sokkal közvetlenebb – kétoldalú kapcsolatok kiépítésében is élen jár, ennek következtében különösen a környező államok ügyészségeivel jó a viszonyunk, még hozzá büszkén mondhatjuk, hogy nem csak szakmailag, hanem emberileg is.

Ugyanakkor a globalizáció jelentős terhet ró az egyes ügyészekre is. A globalizáció egyik jellemzője ugyanis éppen az, hogy az élet majd' minden területén változásokat hoz. Maga a kifejezés sem pusztán több nemzetközi kapcsolatot, nagyobb nemzetközi nyitottságot jelent, hanem „világszintű egységesedési (univerzalizálódási) folyamatokat”³. Akkor pedig ennek az ügyészség napi munkájában is meg kell mutatkoznia. Vegyük szemügyre, hogy így van-e ez?

Hazánknak az Európai Unióhoz történő csatlakozásával kapcsolatban jól látható változás ment végbe a Büntető törvénykönyvben: külön tényállást kapott az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekménye. Nagy hiba volna azonban, ha azt hinnénk, az uniós csatlakozás mindössze ennyiben érintette büntető anyagi jogunkat!

Nézzük meg közelebbről az egyes törvényi tényállásokat. A jogosulatlan gazdasági előny megszerzésének büntette (Btk. 288. §) például az állami támogatásokkal kapcsolatos visszaélések ellen megalkotott tényállás. Látszólag semmi köze az Unióhoz. Azért látszólag, mert valójában az uniós versenyjog elemeinek egyike, az állami támogatások kontrollja az EK egyik közös politikájának, a versenypolitikának a része. Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés márpedig versenyt torzító jelenségeként kezeli az állami támogatásokat és azokat főszabályként megtiltja. Az Európai Bizottság az, amely – meghatározott körben – engedélyezheti az állami támogatásokat. Mondhatjuk-e tehát, hogy e bűncselekménynek nincsenek uniós vonatkozásai?

Vagy tekintsük az engedély nélküli külkereskedelmi tevékenység bűncselekményét (Btk. 298. §). Korábban a külkereskedelemtől szóló törvény és egy kormányrendelet határozta meg a külkereskedelmi engedélyezés feltételeit. Csakhogy az uniós csatlakozással mindez érvényét (az említett két jogszabály pedig hatályát) veszítette, hisz a közös külkereskedelmi politika szintén az unió egyik sarkalatos politikája, s a tagállami hatáskörben maradó igen szűk körű korlátozási jog már az Európai Közösségeket létrehozó Szerződés rendelkezésein alapszik. Tehát a tényállás szövege változatlan, de a szabályozott életviszonyban – és ennek következtében a mögöttes jogban – gyökeres változás állt be.

A csempészet bűncselekményének törvényi tényállása a vámbevétel (köztük a vám) csökkentését szankcionálja. Csakhogy a vám immár nem a magyar, hanem az uniós költségvetést gyarapítja, lévén annak ún. „hagyományos saját forrása”, ami közvetlenül, automatikusan, és – a beszéd költségeire levonható 25% kivételével – teljes egészében a közösségi költségvetésbe kerül.

³ Forrás: Wikipédia

A sort hosszan lehetne még folytatni, s ezek még csak a gazdasági bűncselekmények köréből vett példák voltak. Igaz, hogy a globalizáció hatása talán itt a leginkább szembeszökő, de ez nem véletlen. Tudvalévő, hogy az európai integráció alapvető feltétele az egységes belső piac. A magyar ügyészség feladata nemcsak az, hogy fellépjen a gazdasági bűnözők ellen, hanem hogy harmonizáltan lépjen fel. A cél, hogy minden államban azonos legyen a védelem módja és szintje, ne vonzhasson tőkét, munkaerőt, vállalkozásokat az egyik ország (vagyis ne kerüljön „versenyelőnybe”), csak azért, mert a büntetőjogi védelem ott lazább. Ezzel ugyanis a belső piac egysége, vagyis az európai integráció gyengül.

Láthattuk, milyen változásokat hoz a globalizáció az ügyészek „munkaeszközében”, a Büntető törvénykönyvben. De ez nem az egyetlen jogszabály. Aligha kérdéses, hogy nemzetközi mintára – és nemzetközi elvárásoknak megfelelően – került be a magyar jogrendbe a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény, aminek előzménye a FATF 40 ajánlása, az Európa Tanács Korrupció Elleni Büntetőjogi Egyezménye, és sok más jogi norma volt, melyek sorát szintén hosszasan lehetne folytatni.

Miként tudnak az ügyész kollégák a globalizációnak a nemzetközi kapcsolatokban és a napi munkában is megmutatkozó hatásaival megbirkózni?

A globális kihívások egyik legsúlyosabbika az, hogy az ügyészek által elsajátítandó és feldolgozandó információ mennyisége a többszörösére nőtt. Ma már egész egyetemi posztgraduális kurzusok alapulnak például a környezetvédelmi jogra, a versenyjogra, az agrárjogra, hogy a biztonságpolitika, az információs technológia és a kommunikáció tudományát ne is említsük. Mindez óriási mennyiségű háttérjogot jelent. Ahhoz, hogy az ezek kapcsán elkövetett, esetenként igen kiterjedt nemzetközi vonásokkal rendelkező bűncselekményekkel szemben kollégáink valóban hatékonyan tudjanak fellépni, elkerülhetetlennek tűnik a minden eddiginél mélyebb specializálódás. E bűncselekmények kapcsán ugyanis szakjogi kérdésekről kell felelős döntést hozni, s ilyenkor szakértő kirendelésének nincs helye.

És mit gondoljunk akkor arról az európai uniós jogról, amelyen belül létezik uniós környezetvédelmi jog, uniós versenyjog, uniós agrárjog és így tovább?

Nos, az ügyészség mindezt felismerte, és ezért segítséget nyújt a posztgraduális képzésben való részvételhez, ennek következtében az ügyészek lehetőséget kaptak például európai jogi szakjogásszá vagy környezetvédelmi szakjogásszá válni.

Az ügyészség akkor tud részt venni a nemzetközi együttműködésben, ha az ügyészek szót tudnak érteni külföldi kollégáikkal. A fogalmazók kiválasztásánál természetesen fontos szempont a nyelvtudás, de az ügyészség anyagilag és munkaidő-kedvezményel is támogatja a nyelvtanulást.

Mindez azt mutatja, hogy az ügyészség képes volt rugalmasan reagálni az új kihívásokra és támogatni a specializációt, amit elsősorban a nem kevésbé rugalmas bünelkövetők sajátjaként szoktak emlegetni.

Az ügyészség vezetése idejekorán felismerte, hogy a szervezeti szintűnél mélyebb specializációra is szükség lehet, s az idő bebizonyítani látszik ennek igazságát.

Az előadásom alaptétele volt, hogy a globalizáció az ügyészséget annak mindennapi munkájában és nemzetközi kapcsolatainak alakulásában is érinti. Befejezésül engedjék meg, hogy egy példán szemléltessem, milyen változásokat hoz a kiteljesedő globalizáció az ügyészség nemzetközi kapcsolataiban.

Az 1990-es években kiterjedt munka folyt az Európai Ügyészség felállításának elméleti megalapozása érdekében. Ennek csúcspontját jelentette a Corpus Juris tervezet, valamint az Európai Bizottság Zöld Könyve az Európai Ügyész intézményéről.

Hamar kiderült azonban, hogy a helyzet még nem érett meg az Európai Ügyészség létrehozására. Ugyanakkor a határokon átnyúló szervezett bűnözés olyan súlyos problémákat generált, amelyek ügyészi választ igényeltek. A tagállamok e téren mutatkozó egyetértése 1999-ben érett politikai döntéssé, amelynek nyomán létrejött előbb az ideiglenes, majd a végleges Eurojust, melynek nemzeti tagjai a tagállami hatóságok (főként ügyészségek) aktív tagjai is egyúttal.

Az első időszakban az Eurojustot nem csak a koordinációval kapcsolatos feladatai kötötték le, de „a konkrét büntetőügyek intézésén túl fel kellett építenie és működtetnie kellett saját szervezetét, annak minden adminisztratív és dologi-technikai vonatkozásával együtt.”⁴

A globalizáció előrehaladtával azonban az Eurojust szerepe is változóban van. Az Eurojust-gondolat ugyanis visszatért a gyökereihez: az Európai Ügyész ideájához. De már nem csak a tudományos munkákban, vitairatokban, hanem az uniós normaalkotás két fontos, közelmúltbeli produktumában: az Európai Közösségeket létrehozó (Római) Szerződést felváltani hivatott Alkotmányos Szerződésben, illetve a Lisszaboni Szerződésben, mely utóbbi szerint az Európai Ügyészséget legalább kilenc tagállam az Eurojustból hozhatja létre.

Akár a Lisszaboni Szerződés elfogadásával, akár anélkül, igen valószínű, hogy az Európai Ügyészség felállítására előbb-utóbb sor kerül. Akkor azonban már nem a koordináció, hanem a *harmonizált büntető anyagi jog alkalmazása* lesz a kulcsszó, minthogy az Európai Ügyész intézménye messze túlmutat a tagállami büntetőjogi együttműködésen.

Az Eurojust Kollégiumának elnöke egy közelmúltbeli cikkében a nemzeti tagok feladatának változásával is számol: az ugyanis szerinte egyre inkább az „igazi” ügyészi munkához fog hasonlítani, s magában foglalja majd a valódi nyomozásfelügyeletet és vádképviselést is. Gondolataimat az ő szavaival zárom: „Szilárd meggyőződésem, hogy ez az a jövő, amire haladéktalanul meg kell kezdenünk a közös felkészülést. Ez a jövő pedig már meg is kezdődött.”

⁴ Vademecum az Eurojustról, 2005.

Karlsruhe

Április végén ismét Németországba utazott az Ügyészek Országos Egyesületének küldöttsége. 23-án a reggeli órákban érkezünk Karlsruhéba, ahol a General-Fahnert kaszárnyában fogadtak bennünket. Már aznap délelőtt meglátogattuk a Szövetségi Legfőbb Ügyészséget, ahol a Németországban eltöltött három nap alatt érdekes szakmai előadásokon vettünk részt, és számos információt szereztünk az ottani ügyészség munkájáról.

24-én Heidelbergbe utaztunk, és a délelőtti városnézés után a helyi polgármesteri hivatalban fogadtak minket. Aznap este pedig a Szövetségi Legfőbb Ügyészség épületében rendeztek a tiszteletünkre egy fogadást.

Az utazás fénypontja természetesen a harmadik napon megrendezett sporttalálkozó volt, ahol a magyar ügyészi csapat ismét remekül játszott, hiszen már sokadik alkalommal, idén is mi szereztük meg a vándorkupát.

Az idei meccs szomorú, bár egyben érdekes története az volt, hogy a magyar kapus még az elődöntők közben megsérült, és eltörte az ujját. Kórházba kellett őt szállítani. Csapatunk hiába került be a döntőbe, kapus nélkül tanácstalanul várakozott az utolsó mérkőzésre. A többi csapat viszont igen gyorsan a segítségünkre sietett, és a német játékosok felajánlották, hogy a kieső csapatok kapusai közül válasszunk magunknak a döntőre valakit. Így a végső mérkőzést a berlini kapussal nyertük meg.

A magyar csapat játékosai:

- Pintér István kapus (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ügyészség)
- Pigniczki József (Szegedi Nyomozóügyészség)
- Angeli László (Fővárosi Főügyészség)
- Csanády Zsolt (Kiskőrösi Városi Ügyészség)
- Kordé Csaba (Vas Megyei Főügyészség)
- Pamuki Gábor (Budapesti Katonai Ügyészség)
- Kovácsfi László (Veszprém Megyei Bíróság)

Kovácsfi László neve után leírt Veszprém Megyei Bíróság nem sajtóhiba. Ő bíróként éli mindennapjait, de felesége ügyész, ezért kerülhetett a csapatba, na meg azért is, mert évek óta ő lövi be a kapuba a legtöbb labdát. Ezért nem véletlenül, idén is ő nyerte el a gólkirály címet.

Búdi László egy korábbi sérülése miatt sajnos már nem játszik a csapatban, de évek óta ő szervezi ezeket az utakat, és tartja a kapcsolatot a külföldi sportolókkal.

A most elnyert kupa 2010 tavaszáig marad nálunk.

Gratulálunk a csapatnak, és büszkék vagyunk rájuk. Pintér Istvánnak pedig mielőbbi gyógyulást kívánunk!

A tolmácsoknak, Emmert Máriának és Schmidt Gábornak is köszönjük, hogy több napon keresztül, megállás nélkül fordították mindazt, ami ott elhangzott.

Az Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum és a hazai kezdeményezések

Előzmények

1999. május 1-jén lépett hatályba az Amszterdami Szerződés, amely jelentősen átalakította a migrációval kapcsolatos uniós hatásköröket, a III. pillérből az I. pillérbe emelve azokat. A szerződés a IV. cím alatt „Vízumok, menekültügy, bevándorlás és a személyek szabad mozgására vonatkozó egyéb politikák” főcímmel új címet vezetett be az EK Szerződésbe. Módosította továbbá a célkitűzéseket is, mely szerint az Unió célként tűzi maga elé az Uniónak, mint a szabadság, biztonság és a jog övezetének a fenntartását és fejlesztését, ahol a személyek szabad mozgását a külső határok ellenőrzésére, a bevándorlásra és a menedéjogra vonatkozó megfelelő intézkedésekkel, valamint a bűnözés elhárításával és leküzdésével összefüggésben biztosítják. A szabadságon, a biztonságon és a jogon alapuló térség kialakításához szükséges konkrét feladatokat az 1999-es tamperei Európai Tanács által megfogalmazott, valamint az azt követő, 2004-ben, Hágában elfogadott program határozta meg.

A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvény már szabályozta az EGT-tagállamok polgárainak beutazását és tartózkodását az uniós csatlakozás után, azonban az uniós jogalkotás sem állt meg, a 38/2004/EK irányelv² összefoglalta és újraszabályozta az addigi uniós joganyagot. Az irányelv jogharmonizációja során egyértelművé vált, hogy a hagyományos idegenrendészeti szabályozás körében már nem lehet elhelyezni az EGT-tagállamok polgárait és családtagjaikra vonatkozó joganyagot, ezért az idegenrendészeti jogterületet két törvény (a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény és a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény) kodifikálta újra. A két törvény ülteti át a tamperei, illetve a hágai program keretében elfogadott alábbi közösségi jogszabályokat:

- a Tanács 2003/86/EK irányelvét a családgyesítési jogról,
- a Tanács 2003/109/EK irányelvét a harmadik országok huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező állampolgárainak jogállásáról,

¹ Wetzel T., PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

² Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

- a Tanács 2003/110/EK irányelvét a légi úton történő kiutasítás céljából történő átszállítás eseteiben biztosított segítségnyújtásról,
- az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv,
- a Tanács 2004/81/EK irányelvét a harmadik országok emberkereskedelem áldozatává vált, vagy az illegális bevándorlás megkönnyítésére irányuló cselekményekkel érintett, a hatáskörrel rendelkező hatóságokkal együttműködő állampolgárai részére kiállított tartózkodási engedélyről,
- a Tanács 2004/82/EK irányelvét a fuvarozóknak az utasokkal kapcsolatos adatok közlésére vonatkozó kötelezettségéről,
- a Tanács 2004/114/EK irányelvét a harmadik országok állampolgárainak tanulmányok folytatása, diákcsera, javadalmazás nélküli gyakorlat, illetve önkéntes szolgálat céljából történő beutazása feltételeiről,
- a Tanács 2005/71/EK irányelvét a harmadik országbeli állampolgároknak az Európai Közösség területén folytatott tudományos kutatás céljából való fogadására vonatkozó külön eljárásról.

Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum

A francia elnökség 4 hangsúlyos prioritása (agrárügyek, energiabiztonság, klíma, bevándorlás) közé került a bevándorlás összeurópai kezelése is, először az uniós elnökségek története során. A francia elkötelezettség oka a szinte kezelhetetlenné váló nyugat-európai bevándorlási folyamatok és az integrációs erőfeszítések felemás sikere volt, amelyet Sarkozy elnök úr is tapasztalhatott belügyminiszterként. Hosszas egyeztetés után a közös migrációs és menekültügyi politika alapjait rögzítő Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktumot 2008. október 15-én, tanácsi következtetések formájában fogadta el az Európai Tanács. A Paktum egyértelműen rögzíti a tagállami és közösségi hatásköröket, a migrációs és menekültügyi politika további harmonizációjának irányait, határait. A Paktum a poszt-hágai program migrációra és menekültügyre vonatkozó részének is alapot ad, így hosszú távon befolyásolhatja az Európai Unió bel- és igazságügyi politikájának irányvonalát.

A Paktum általában véve összefoglalja, és magas politikai szintre emeli a bevándorlás és menekültügy terén folyó jogalkotási és stratégiai munka fő irányait. Kialakítása során figyelembe vették a Bizottság 2008. június 17-én közzétett, az európai migrációs és menekültügyi politikára vonatkozó két közleményét is. A Paktum érdeme, hogy összefogta és láthatóbbá tette a már meglévő folyamatokat, valamint a harmadik országoknak az úgynevezett „visszatérési irányelvvel” kapcsolatos negatív reakciójára is választ ad, bemutatva az Európai Unió bevándorlási politikájának különböző szegmenseit. Az eredeti nagyratörő francia elképzelésekkel szemben konkrét kötelezettséget a tagállamok részére a Paktum első-

sorban annyiban jelent, hogy a közösségi, illetve nemzeti stratégiaalkotás, valamint elnökségi prioritások meghatározása során megkerülhetetlen kiindulási alapot teremt. A Paktum legális migrációval kapcsolatos fejezete tartalmazza például a magasan képzett munkavállalók befogadásának megkönnyítését („Kék kártya-irányelv”).

A Paktum öt fő célkitűzést jelöl meg:

- legális bevándorlás megszervezése az egyes tagállamok által meghatározott prioritások, igények és befogadóképesség figyelembevételével, valamint az integráció támogatása,
- küzdelem az illegális bevándorlás ellen, különösen az illegálisan tartózkodó külföldieknek a származási országukba vagy egy tranzitországba történő visszatérésének biztosítása révén,
- a határellenőrzések hatékonyságának fokozása,
- a menedéket nyújtó Európa létrehozása,
- globális partnerség kialakítása a származási országokkal és a tranzit-országokkal, a migráció és a fejlesztés közötti szinergiák elősegítése révén.

A legális bevándorlás megszervezése az egyes tagállamok által meghatározott prioritások, igények és befogadóképesség figyelembevételével, valamint az integráció támogatása kapcsán: a Paktum emlékeztet arra, hogy a legális migráció kérdésköre, a belépési feltételek meghatározása nemzeti hatáskörbe tartozik, és a tagállamok szükség esetén nemzeti kvótákat is felállíthatnak. A legális bevándorlásnak kétoldalú szándékon kell alapulnia (a migránsok, valamint a fogadó ország szándékán), valamint a kölcsönös haszon céljával. A tagállamoknak olyan migrációs politikákat kell kidolgozniuk, amelyek a magasan képzett munkavállalók beáramlásának elősegítésére irányulnak, és olyan lépéseket kell tenniük, amelyek a kutatók és diákok befogadásának elősegítését és mozgásuk megkönnyítését célozzák, ugyanakkor hangsúlyozza az ideiglenes vagy körkörös migrációval az agyelszívás káros hatásainak csökkentését³. Ezen túl a Paktum bátorítja a család-egyesítési célú bevándorlás hatékonyabb szabályozását.

A Paktum felhívja továbbá a tagállamokat olyan integrációs politikák kidolgozására, amelyek a migránsok befogadó országba történő társadalmi és gazdasági beilleszkedését segítik, és amelyek a migránsokat illető jogokon és őket terhelő kötelezettségeken alapulnak. E tekintetben külön hangsúlyozza a legjobb gyakorlatokról való információcserét és a kommunikáció fontosságát. Az integráció a mai európai megközelítésben kétoldalú folyamat, amelybe beletartozik a fogadó ország népessége alkalmazkodó képességének erősítése (interkulturális tudatosítás és tudásátadás, a migráció elfogadása), az oktatás és a foglalkoztatáspolitikai bevándorolt háttérűekre specializált intézkedései. Az EU hangsúlyozza, hogy az intézkedések

³ Jellemző a migráció komplexitására, hogy Párizsban több benini orvos van, mint egész Beninben, illetve a szub-szaharai bevándoroltak fizetése nagyobb összeget tesz ki, mint az egész nemzetközi fejlesztési együttműködés kerete, így hazautalásaiknak jelentős hatása lehet a fejlődő világ előrehaladásában.

kiválasztása és megvalósítása az adott tagállam körülményeinek és hagyományainak megfelelő módon történhet és a befogadó társadalom nyelvének, történelmének és intézményeinek ismerete az integráció szükséges előfeltétele.

A küzdelem az illegális bevándorlás ellen, különösen az illegálisan tartózkodó külföldiek visszatérésének biztosításával című fejezet a következő három alapelvre épül: az illegális migránsoknak vagy önkéntesen el kell hagyniuk az Európai Unió területét, vagy ki kell őket toloncolni, a tagállamoknak el kell ismerniük a másik tagállam által hozott kiutasítási határozatot, továbbá minden államnak vissza kell fogadnia azokat az állampolgárait, akik illegálisan tartózkodnak egy másik állam területén. Az illegális migráció visszaszorítása érdekében a fejezet hangsúlyozza az uniós szintű és a kétoldalú visszafogadási egyezmények fontosságát, valamint azt, hogy a migráció globális megközelítése keretében el kell mélyíteni az együttműködést a származási és tranzit országokkal. A Paktum felhívja a tagállamokat olyan nemzeti rendszerek kiépítésére, amelyek az önkéntes hazatérés elősegítését célozzák, hangsúlyozza továbbá, hogy az illegális migránsokat kihasználó személyek ellen a lehető leghatározottabban kell fellépni. Az Európai Tanács hangsúlyozta, hogy kizárólag az esetenkénti, a nemzeti jogszabályok keretében végzett, humanitárius vagy gazdasági okokból történő rendezést⁴ támogatja.

A határellenőrzések hatékonyságának fokozása címet viselő fejezet egyértelműen rögzíti, hogy a határőrizet tagállami hatáskör. Hangsúlyozza a biometrikus vízumok legkésőbb 2012-től történő bevezetését, valamint a schengeni ellenőrzések gyakoriságának és színvonalának javítását. A tervezet szorgalmazza a tagállamok közötti szorosabb együttműködést és a közös vízumkiadó képviseletek felállítását. A fejezet előrevetíti az európai határőrizeti szerv, a FRONTEX műveleti központjainak és az európai határőrizeti rendszer létrehozásának vizsgálatát.

A menedéket nyújtó Európa kialakítása érdekében a Paktum prioritásként fogalmazza meg 2009-re az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal felállítását, melynek koordinációs feladatköröket szán a tagállami menekültügyi hatóságok közötti információ-áramlás hatékonyabbá és gyorsabbá tételére, valamint a gyakorlati együttműködés fejlesztése terén. Emellett hangsúlyozza, hogy lehetőség szerint 2010-ben – de legkésőbb 2012-ig – egységes menekültügyi eljárást kell bevezetni, valamint egységes menekültstátuszt és egységes kiegészítő védelmi státuszt kell létrehozni. A Paktum a menedékkérők tömeges beáramlása esetére a szolidaritás elve alapján lehetővé kívánja tenni a menekültügyi szakértők tagállamok közötti átcsoportosítását, a már létező közösségi források hatékonyabb alkalmazását, valamint a tagállamok önkéntes vállalása alapján a nemzetközi

⁴ Regularizáció. Ha az illegális bevándorló jelentkezik a hatóságoknál és megfelel egyes feltételeknek, akkor rendeződik (legalábbis ideiglenesen) a helyzete, gyakorlatilag amnesztiát kap. A dél-európai országokban több ilyen intézkedésre is sor került, azonban ez inkább az illegális migrációt segítette elő. Például a spanyol intézkedések közvetlen hatással voltak a francia és olasz folyamatokra, az illegális migránsok kifejezetten újabb regularizáció reményében keltek útra.

védelmet élvező személyek más tagállamokban történő elhelyezését⁵. A menedékjog azonban nem a bevándorlás része, azaz a menedékjog humanitárius-erkölcsi kérdés, ezért például összeurópai lépéseket tesznek Szíriába menekült irakiak befogadására.

A globális partnerség kialakítása a származási országokkal és a tranzit-országokkal, a migráció és a fejlesztés közötti szinergiák elősegítése révén című fejezet a harmadik országokkal való partnerségi viszony kialakítását és erősítését célozza. A Paktum már nemcsak a klasszikus fejlesztéspolitikai eszközök alkalmazására koncentrál, hanem az ideiglenes és a körkörös migrációt elősegítő, a kibocsátó országokkal kialakítandó együttműködési formákban rejlő lehetőség kihasználását javasolja (egészségügyi, szakképzési, oktatási és foglalkoztatáspolitikai fejlesztések). Egyértelműen leszögezi, hogy a migrációnak be kell épülnie mind az Európai Unió külpolitikájába, mind pedig a fejlesztéspolitikájába.

Magyar kezdeményezések

A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat hívta fel a belügyminisztert, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégiára figyelemmel, annak ágazati stratégiai dokumentumaként 2005. december 31-ig készítse el Magyarország migrációs stratégiáját. Ennek a Korm. határozatnak a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2144/2002. (V. 6.) Korm. határozat volt az előzménye, amely szintén előírta az ágazati stratégiák megalkotását.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia komoly biztonsági kockázatként értékelte az illegális migrációt. Megállapította, hogy „a migráció Magyarországot eddig elsősorban tranzitországgként érintette, azonban hazánk egyre inkább célországgá is válik. A migrációt természetes, de összetett jelenségként kezeljük, mely gazdasági és demográfiai előnyöket, valamint biztonsági kockázatokat egyaránt magában rejt. A lehetőségeket és a kihívásokat is az európai integráció közép- vagy hosszú távú perspektívájában használhatjuk ki, illetve kezelhetjük legmegfelelőbbben. A biztonsági kockázatok kezelését az uniós tagságból fakadó kötelezettségek teljesítése mellett saját nemzeti biztonsági érdekeink is megkövetelik.

Nem zárható ki, hogy a migrációs mozgások keretében szervezett bűnözői vagy terrorista csoportok is próbálnak Magyarországon megtelepedni, illetve pozíciókat kiépíteni. Az illegális migráció elsősorban rendészeti kérdésként jelentkezik. A Schengeni csatlakozást követően a külső – elsősorban szárazföldi – határok fokozott védelme a magyar határőrizeti szervek és a bevándorlási hivatal hatékonyabb együttműködését követeli meg. A Schengeni együttműködéshez történő csatlakozással párhuzamosan az uniós támogatások hatékony felhasználásával korszerű és biztonságos határigazgatási rendszert kell kiépíteni. A migrációval – az illegális migrációval is – együtt járó biztonsági kérdéseket nemzetközi együttműködés keretében kezeljük, kiemelt figyelemmel a nemzetközi szervezett bűnözés visszaszorítá-

⁵ Felmerült, hogy a menedékkérők folyamatos érkezése már kezelhetetlen terheket jelent a máltai államigazgatás-menekültellátás számára.

sára és a terrorcselekmények megelőzésére, megakadályozására. Migrációs politikánk kialakításában különös hangsúlyt kapnak a környező országokban élő jelentős számú magyar kisebbséggel kapcsolatos sajátos szempontok.”

A migrációval kapcsolatban a dokumentum kiemelte az instabil régiók és működésképtelen államok létrejöttének veszélyét, amelyek a szervezett bűnözés gócpontjaivá válhatnak, teret engedhetnek a terrorista szervezetek megtelepedésének és felerősíthetik a migrációs kihívásokat. „Az EU fórumain tevékenyen kell támogatnunk a közös menekült- és migrációs politikák továbbfejlesztését, ideértve a közös teherviselés fokozatos költségvetési megjelenítését, ami vonatkozik a külső határok igazgatásának integrációjára is. A régióink országaival folytatott tapasztalatcsere kiemelt területe lehet a határőrizet fejlesztése (a porózus határ hazánktól minél távolabbra tolása érdekében). Át kell venni az Európai Unió korszerű megközelítését, amely a világos feltételekhez kötött fejlesztési politikán keresztül is igyekszik hozzájárulni a migrációt kiváltó tényezők felszámolásához. Törekedni kell arra, hogy a magyar társadalom befogadóképessége elérje az Európai Unióban jellemző átlagos mértéket, és kiegyensúlyozott tájékoztatással növeljük a társadalom eziránti fogékonyságát. Fontos, hogy a migrációval összefüggő szabályozás vegye figyelembe a jelentős számú határon túli magyar kisebbséget, és biztosítsa gazdasági érdekeink érvényesülését.”

Ahogy a fentiekből látszik, a migrációs stratégia, mint a Nemzeti Biztonsági Stratégia (al)ágazati stratégiája kifejezetten nagy területre fókuszálhatott. Különösen igaz ez, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégiában külön pontban megjelent a demográfiai kérdéskör is, mint az ország egyik legfontosabb, komplex kihívása. A Nemzeti Biztonsági Stratégia egyik legnagyobb problémája az egyes stratégiák közötti lehatárolás hiánya volt, amely állandóan súrlódásokat okozva megnehezítette a tervezést. Különösen komoly problémákat jelentett a rendvédelmi stratégia és a migrációs stratégia közötti lehatárolás az illegális migráció tekintetében. A felmerülő problémákat a Migrációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról szóló 2104/2004. (IV. 28.) Korm. határozat próbálta orvosolni, amely a „Magyar Kormányosság hosszú távú migrációs politikája stratégiai elemeinek kidolgozása, valamint az ezzel összefüggő kormányzati, illetve a szakágazatok közötti együttműködést igénylő intézkedések koordinálása” érdekében hozott létre bizottságot. A tárcaközi bizottság 9 kormányzati terület (minisztériumok, hivatalok) vezetőit tömörítette, feladata lett:

- a migrációs stratégia tervezetének előzetes véleményezése,
- a belügyminiszter által előterjesztett és a Kormány által elfogadott migrációs stratégia alapján a hosszú távú migrációs politikára vonatkozó javaslat összeállítása,
- az elfogadott migrációs politika alapján a migrációval kapcsolatos jogszabályok módosításának kezdeményezése, a végrehajtás felügyelete, a migrációval kapcsolatos intézményrendszer működésének áttekintése,
- a migránsok beilleszkedésével, társadalmi integrációjával kapcsolatos kormányzati intézkedések összehangolása.

Tehát a Migrációs Tárcaközi Bizottságot létrehozó Korm. határozat a korábbi feladatot átírta-kibővítette, a felelősség kérdését pedig szétterítette. 2004–2006 között működött a tárcaközi bizottság, több tervezetet is véleményezett, azonban komoly előrelépés nem történt a migrációs stratégia megalkotásában. A feladatki-jelölő Korm. határozat ma is hatályban van, bár a stratégia elkészítésének határideje 2005. decemberében lejárt. Az uniós bevándorlási politika rohamos fejlődése és felértékelődése zajlott le az utóbbi években, szinte minden uniós tagállamnak van migrációs és integrációs stratégiája, így különösen fájó, hogy Magyarországon az utóbbi 5 évben nem sikerült előrelépni.

Új utak

A modern migrációs politikák megközelítése teljesen más, sokkal komplexebb, mint a Nemzeti Biztonsági Stratégia látásmódja. Az Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktumot vizsgálva egyértelmű, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégián a mai felfogás már túllépett, hiszen a biztonság, az illegális migráció csak egy szelete ennek a globális kérdéskörnek.

Európában mind tagállami, mind uniós szinten komoly szakpolitika-alkotás történt vagy éppen történik, próbálnak mind a versenyképességi, mind a demográfiai, mind az integrációs kérdéskörre megfelelő választ találni. Egyre növekszik a jelentősége az Európai Unión belül a legális és az illegális migrációval kapcsolatos politikának, új megközelítéseket keresve mind nagyobb szelete kerül uniós hatáskörbe. A tagállamok belpolitikájában pedig már régóta az egyik legfontosabb kérdése a bevándorlás és a bevándorlók integrálása.

Magyarországon az elfogadott Kormányhatározatok ellenére azonban ennek nyoma sincsen, semmilyen migrációs stratégia, szakpolitika vagy koncepció sem létezik. Hazánk ezen a területen is lemaradásban van, holott már legalább egy évtizede rendelkeznie kellene egy koherens migrációs stratégiával, amelyet végre is hajtanak. Ahogy talán az előző fejezetekből látszódott, ilyen migrációs stratégia hiányában mind a szervezetrendszer, mind a jogalkotás, mind a joggyakorlat csak sodródik, és természetesen az uniós döntéshozatalban sem tudjuk érdekeinket megfelelően érvényesíteni. Hozzá kell tenni, a magyarországi kormányzati stratégiai menedzsment, stratégia-alkotás és különösen stratégia-megvalósítás sajnos nem sok pozitív példát tudott más területen sem produkálni.

Egyértelmű, hogy Magyarország számára az elkövetkező évtizedek legnagyobb problémája a demográfiai kérdés⁶ lesz. Már ma is a szinte visszafordíthatatlan népességfogyás, a társadalom elöregedése tüneteit láthatjuk mindenhol, jelentős részben ezek okozzák a tragikus gazdasági folyamatokat. Felmerülhet, hogy a

⁶ Jelenleg a születések száma messze alulmúlja a halálozások számát hazánkban, 2008-ban 132 938 halálesetre mindössze 97 613 élve születés esett. Hazánkban hosszabb ideje, már az 1980-as évek eleje óta egyértelműek ezek a negatív tendenciák, amelyek aláássák az ország jövőjét, fenntarthatatlanná teszik az elosztórendszereket. A foglalkoztatottak aránya már jelenleg is meglehetősen alacsony az európai összehasonlítások szerint, a társadalom elöregedése mind komolyabb problémát fog okozni.

bevándorlás ezeket a folyamatokat meg tudja állítani vagy legalábbis tompítani tudja.

A bevándorlás kérdésköre szorosan kapcsolódik a demográfiához, ezért együtt kell a távlati válaszokat megtalálni. Sürgető lenne, hogy egy hosszabb távú, a magyarság első számú létkérdésével foglalkozó népesedési koncepció (nemzetstratégia) készülne, amelyben megjelenéne mind a bevándorlási, mind a demográfiai, mind a határon túli magyarsággal kapcsolatos policy elemei. A tragikus népességfogyás megállítását célzó koncepciót rövidebb időtartamú demográfiai és migrációs stratégiák valósítanák meg. Ezek a stratégiák jövőkép-vezérelt stratégiák, amelyek több szakterületet⁷ érintenek (átfogó stratégiák szemben a szakstratégiákkal), és fontosságuk miatt az Országgyűlés fogadná el őket.

A stratégiai dokumentumoknak hierarchikusan kell felépülniük, a koncepciótól a konkrét projektek szintjéig. A koncepció a legáltalánosabb, amely a távlati célokat határozza meg, amely célokat aztán az egyes stratégiák valósítanak meg. A stratégiákat általában két éves cselekvési programok „váltják aprópénzre”, amelyek konkrét projektekből állnak. Jellemző erre a rendszerre a stratégiai menedzsment eredményeinek felhasználása, a távlati célok figyelembe vételével a folyamatos monitoring, a visszacsatolások megléte és adott esetben a „gördülő tervezés”. Egy-egy területnek piramis-szerűen elkészített stratégiai dokumentumokkal kell rendelkeznie, amelyek természetesen az ágazaton belül és tágabban is más stratégiákhoz kapcsolódnak.

A magyar migrációs stratégiának kellene hosszú távú választ adni arra, hogy – a nemzetközi és uniós jogszabályok betartásával – mennyi és milyen bevándorlót vár az ország, ezért milyen intézkedéseket tesz és hogyan állja útját az illegális migrációnak. Bár az eddigi viszonylag kisebb, és elsősorban magyar nemzetiségű bevándorlás miatt a külföldiek integrációjával kapcsolatban nem merültek fel komolyabb, nyugat-európai szintű problémák, a migrációs stratégiának mindenképpen széles körűen foglalkoznia kell az integráció kérdéskörével, hogy megelőzze az ilyen nehezen kezelhető problémák kialakulását. A migrációs stratégia megalkotásakor figyelemmel kell lenni a kapcsolódó területek stratégiai dokumentumaira (rendészeti-rendvédelmi stratégia, emberkereskedelem elleni stratégia, bűnmegelőzési stratégia, stb.).

Kérdés, hogy mennyi bevándorlóra van elméletileg szükség? Van egyáltalán szükség nagyobb, idegen kultúrájú bevándorlásra? Ha igen, milyen bevándorlókat preferálunk? Milyen eszközöket lehet felhasználni a kívánt cél elérése érdekében? Milyen legyen a bevándorlók integrálódását elősegítő politika? Az integráció esélyeit és költségeit figyelembe véve, hosszabb távon megéri-e a bevándorlás?

⁷ A gazdasági területtől a külkapcsolatokon keresztül egészen a kulturális-oktatási területig.

Európai mérce a büntetőeljárásban

V/F. rész

A személyesen vagy védő segítségével történő védekezéshez való jog

Az Egyezménynek ez a pontja szerves egységben az előzőekkel (és a következőkkel) „a személyesen vagy védő segítségével történő védekezéshez való jogot” deklarálja, s garantálja egyben (Be. 5. §, 44–50. §).

A védelemhez való jog általános abban az értelemben, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt megillet, tehát nincs olyan bűncselekmény, amely vonatkozásában nem kellene biztosítani a védekezés jogát. E jog ennyiben feltétlen is, vagyis nem lehet úgy lefolytatni a minden bűncselekménnyel gyanúsítható, gyanúsított személlyel szembeni eljárásokat, hogy nem adhatná elő összes érvét.

A védelem jogának biztosítása az állam kötelessége. Az államnak annyiban van szabadsága, hogy szabályozza: mikor védekezhet a terhelt személyesen, s mikor védő segítségével. A terhelt joga ennyiben tehát nem abszolút, de a választás lehetősége akkor is megilleti, ha egyébként személyesen védekezhet, vagyis ilyen esetekben is védőt vehet igénybe. Az állam szabályozza/szabályozhatja a védelem feltételei mellett a védők kötelességeit is.

Az államnak ugyanis nem akármilyen – „elméleti”, „reménykeltő” – védelmet kell biztosítania, hanem „pontos és hatékony” jogi segítséget, aminek a hiánya felveti az állam felelősségének kérdését is. A védekezés nem lehet „elméleti” akkor sem, ha a terhelt egyébként személyesen védekezhet. Ezért, ha nem állnak rendelkezésére a védő díjazásához szükséges pénzeszközök, de az „igazságszolgáltatás érdekei” megkövetelik azt, hogy védő lássa el a védelmét, a hatóságnak hivatalból kötelessége védő kirendelése a számára.

A Bíróság esetjogából mindenekelőtt annak kiemelése indokolt, hogy az Egyezmény 3/c. pontját alkalmazni kell a nyomozás/a vádelőkészítés bírósági eljárást megelőző szakaszában is;

„Ezen jog gyakorlása – fejtette ki az adott ügyben egyébként ellenvéleményt kifejtő bíró – kétségtelenül biztosítandó különösen az eljárás kezdeti szakaszában, amikor a terhelt meglehetősen egyenlőtlenül kerül szembe a nyomozó, illetve a vádhatósággal, és az a körülmény, hogy jogi szakértőnek a segítségét (...) a meghallgatások során nem biztosítják számára, az ilyen hiányosságot hatékonyan nem orvosolhatja. Elismert, hogy a tárgyaláson a vádlottnak joga van a megszerzett bizonyítékokat, beleértve az általa tett bármely beismerést is meg-

¹ Misi L., főügyész-helyettes, Heves Megyei Főügyészség

cáfolnia, a tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az eljárásnak ebben a szakaszában ez a jog gyakran alkalmatlan az ügyvéd jelenléte nélkül tett vallomások alapján kialakult vélemények megváltoztatására. S itt nem lehet nem meghivatkozni a jól ismert Miranda ítéletet, amelyben a hallgatás joga mellett azt is megfogalmazta az USA Legfelsőbb Bírósága, hogy nem lehet a személyt kihallgatni, ha „kifejezi azt a kívánságát, hogy megelőzően ügyvédjével kíván beszélni” vagy ha egyedül lévén azt a kívánságát fejezi ki, hogy nem kívánja a kikérdezését”. (Imbrioscia v Svájc – BH 1994/6.)

A másik, ami külön is hangsúlyozandó, az az állam felelőssége: önmagában a védő kirendelése ugyanis nem biztosítja a jogi segítség hatékonyságát, az államnak a védő – akár a meghatalmazott védő – jelentős mulasztása esetén közbe kell avatkoznia. Az állam persze nem tehető felelőssé a kirendelt vagy választott védő minden mulasztásáért, hiszen a jogi foglalkozásnak, így az ügyvédi hivatás függetlenségének megfelelően a védő eljárása, közreműködése a terheltre és a védőre tartozik. Az állami (a hatósági) felelősség „belépésének” megítélésében a védő hiányát vagy mulasztását, s a belső jog rendelkezéseit figyelembe véve az eljárás teljessége és a védő számára nyújtott részvételi lehetőségek együttes értékelése nyújt támpontot. Az állam (a hatóság) felelőssége ugyanakkor nyilvánvalóan feltételezi azt is, hogy tudjon a védő mulasztásáról.

„Az illetékes nemzeti hatóságoknak – mert a védő kirendelése önmagában nem biztosítja a terhelt részére nyújtandó jogi segítség hatékonyságát, s mert az Egyezménynek nem elméleti vagy illuzórikus, hanem gyakorlati és hatékony jogok biztosítása a célja – a 6. cikk 3/c. pontja alapján akkor kell beavatkozniuk, ha (...) a védő hibáját észleli vagy azt más módon a tudomására hozták. A hivatalból kirendelt védő – adott ügyben – a felkészültségét és az ügyben tanúsított magatartását tekintve alkalmatlan volt a 6. cikk 3. pontja által kívánt hatás elérésére. Az elsőként hivatalból kirendelt védő semmilyen cselekményt nem végzett azelőtt, hogy a betegségét bejelentette volna, a terhelt így sikertelenül látta el a védelmét. A következő védő kirendeléséről három nappal a tárgyalás előtt értesült a vádlott, nem volt ideje az ügy tanulmányozására, a terhelt esetleges meghallgatására és a védelemre való felkészülésre. Az új védő kirendeléséről történő értesítés és a tárgyalás közötti idő túl rövid volt egy komoly, bonyolult ügyhöz képest, melyben súlyos büntetés kiszabása volt várható.

Ami az első védőt illeti, tekintettel a terhelt által adott időszakban benyújtott két beadvány elutasítására, vizsgálni kellett volna, hogy a védő hogyan tölti be feladatát, és már hamarabb el kellett volna mozdítani, nem várva be a nyilatkozatot, miszerint képtelen ellátni a feladatát. Sőt az új védő kirendelése után azt követően, hogy a bíróság észlelte, a terhelt még nem részesült semmiféle megfelelő jogi védelemben, a saját kezdeményezésére el kellett volna napolnia a tárgyalást. Az a tény, hogy a másodikként kirendelt védő nem fordult ilyen kérelemmel a bírósághoz, nem szolgáltat okot e mulasztásra. Az ügy körülményei megkívánják, hogy a bíróság ne maradjon tétlen.

(Dand Portugália elleni ügy – BH 1999/2.)

A hazai joggyakorlatról aligha mondható el, hogy e tekintetben mentes a „hallgatástól”, a „tétlenségtől”, hogy különleges – a súlyának megfelelő – érzékenységet tanúsít a védelemhez fűződő jogok „gyakorlati és hatékony” érvényesülése iránt. S ez sokkal inkább a nyomozás, a vádelőkészítés szakaszában jellemző, mint a tárgyalási szakban. Nincs, vagy nem igazán van példa a védő „leváltására”, illetve arra, hogy „rávegyék” a feladatai teljesítésére.

Az Egyezmény 6. cikkének 3/c. pontja magyarázatra, illetve értelmezésre szorul abból a szempontból is, hogy „az igazságszolgáltatás érdekei mikor követelik meg, hogy a hatóságok hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki védőt” a terhelt számára.

„Az igazságszolgáltatás érdeke nem könnyen definiálható fogalom, ekként az sem magától értetődő, hol húzódik a határ, amelytől kezdve a jogi képviselő nem mellőzhető”, állapítja meg okkal Dr. Grád András a már idézett Kézikönyvében (198. oldal).

Ez nagymértékben függ az ügy körülményeitől, különösen pedig az ügy súlyosságától, a terhelt számára képviselt tétjétől, továbbá a ténybeli és jogkérdésekkel kapcsolatos bonyolultságától. E követelményt – mármint az igazságszolgáltatás követelményét – az ügy minden szakaszában fontos, állandóan figyelemmel kísérendő szempontnak kell tekinteni. Különösen a jogi segítséget visszautasító határozatot kell felülvizsgálni, ha az eljárás valamely későbbi szakaszában nyilvánvalóvá válik, hogy az igazságszolgáltatás érdekei megkövetelik a megadását. (EJF 1997/3. 19–20. oldal)

A Bíróság ugyancsak a 6. cikk 3/c (és 3/b) pontjának sérelmét látta abban, hogy a „terheltek részére annak ellenére nem biztosítottak ingyenes jogi képviselőt, hogy rossz anyagi helyzetük és az őket fenyegető súlyos büntetések miatt az „igazságszolgáltatás érdekei megkövetelték volna ezt”. (Perks és mások Egyesült Királyság elleni ügye – BH 2000/11.)

A felfüggesztett szabadságvesztés hatálya alatt álló, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, kábítószer kereskedéssel vádolt külföldi állampolgárságú, hátrányos helyzetű vádlott esetében az ingyenes jogi segítség biztosításának hiánya a tisztességes eljárás elvét sérti. (Quaronta v Svájc – BH 1992/12., Perks és mások Egyesült Királyság elleni ügye – BH 2000/11.)

A 6. cikk 3/c. pontja természetesen feltételezi az időszerűséget is, vagyis azt, hogy a terheltnek a személyes vagy az általa választott védő segítségével történő védekezéséhez való joga ne szenvedjen/szenvedhessen késedelmet. Az időszerűség hiánya ugyanis a hatékony védelmet is illuzórikussá teszi.

A Bíróság az Egyezmény 6. cikke 3/c. pontjával összefüggésben megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét, „mert egy katonák ellen megkísérelt bombatámadás alapos gyanúja miatt letartóztatott állampolgárt 48 órán keresztül megfosztottak a jogi képviselő lehetőségétől. A terheltnek már a kihallgatás kezdetén lehetőséget kellett volna adni ügyvédi segítség igénybevételére”. (Magce Egyesült Királyság elleni ügye – EJF 2001/2.)

A Bíróság egy másik ügyben is erre a következtetésre jutott: a rendőri fellépéssel szembeszegülő „terheltek az előzetes nyomozati eljárás során nem bíztak meg védőt, viszont többször kérték a nyomozó hatóságot, hogy hivatalból rendeljen ki számukra védőt. Tekintettel arra, hogy a nyomozás során is alkalmazandók a 6. cikkben foglalt biztosítékok, így a védőhöz való jog is, továbbá az eljárás során számos nyomozati cselekményre került sor, így szakértői vizsgálatra is, szükséges lett volna a védő részvétele az eljárásban (nyilvánvalóan az „igazságszolgáltatás érdekében”). A gyanúsítottaknak egy évnél hosszabb ideig nem volt védőjük”. (Berlinski Lengyelország elleni ügye – BH 2003/10.)

„Megsértették az Egyezmény 6. cikkét, a védelemhez való jogot azáltal, hogy az eljáró bíróság a gondnokság alatt álló terhelt gondnokát nem értesítette a tárgyalásról. A gondnokság alá helyezett nagykorú személyt súlyos bűnvád terhelte, a nemzeti hatóságok azonban nem biztosítottak lehetőséget a számára, hogy megértse az ellene folyó eljárást (és nem tájékoztatták részletesen az ellene felhozott vád természetéről és okáról).”

(Vandelle Franciaország elleni ügye – EJF 2002/1.)

Folytatása következik.

Híres ügyvédekről

(Tóth Béla gyűjtése)

Mikor az ügyvéd vőlegény

Dömötör Pál, a bácskai jeles poéta, mikor jegyben járt a feleségével, szórakozottságában ezzel a megszólítással kezdett egy pöriratot: „Kedves királyi törvényszék!”

(Allaga Ottó közlése)

Az eszlári pörről

Mikor az eszlári pörben Eötvös Károly eldörögte nyolc óra hosszáig tartott híres védőbeszédét, a törvényszék elnöke a vádlottakhoz fordult:

– Ezek után a vádlottak maguk is elmondhatják, amit jónak vélnek védelmökre felhozni. Buxbaum Ábrahám, halljuk, mit akar mondani!

Buxbaum Ábrahám egy kis piros pozsgás sakter volt. Hallván az elnök szavát, fölugrott és jobb kezével messze kihúzta tincset, mely csigavonalú drótrugó, a végtelenségig nyúlt. S furfangosan mosolyogva, így szólott:

– Omít kelete mandani, oztot mandatt o nocságas védű ór; omít nem kellett mandani, oztot minék mandjak én?”

Azzal eleresztette a tincset, mely acélos erővel ugrott vissza természetes helyzetébe; és leült Buxbaum Ábrahám.

A bácskaiak próbája

Pásztor Berci ügyvéd a legerősebb ivó Egerben. Hallván a bácskai pohár hírét, lerándult a millennium előtt való esztendőben Szabadkára. Nem volt rendületlen hittel a saját torka iránt, oly nagynak vette a bácskaiak virtusát; miért is álnévvél ment le. De bezzeg büszkén nézett körül, mikor az első ivás hajnalán maga körül látta heverni a pohár hőseit. Odakiált nagy kevélyen a vendéglősnek:

– Friss bort és friss bácskaiakat!

Én magam megkérdeztem tőle, hogy igaz-e ez a történet. Azt mondja:

– Igaz, a bácskaiak csak gyenge buckaival virtuskodtak, s az nekem, aki az erős egri borokhoz vagyok szokva, olyan, mintha vizet ittam volna.

(Gárdonyi Géza közlése)

¹ Lanczendorfer Zs. PhD, docens, Nyugat-magyarországi Egyetem

Az ártatlan vádlott

Dr. Friedmann Bernátról, a jeles védőügyvédről beszélük ezt az anekdotát. Mikor Telkesinét védte a temesvári lutripörben, egyik becskerei ügyvéd azt kérdezi tőle, hogy meg van-e győződve kliense ártatlanságáról?

Válasz helyett egy kis történetet mondok el a praxisomból – felelte Friedmann, s azután elmondta, hogy kezdő ügyvéd korában védelemre kérte őt egy vizsgálati fogoly, akit azzal gyanúsítottak, hogy az Orsováról Budapestre menő személyhajón ellopta egy ékszerekben utazó vigécnek ékszer-ládikáját. Több utas bizonyította, hogy látták, mikor a fővárosba érkezése alkalmával levette a polcról a kérdéses ládikáját, s kiszállott vele. Igaz ugyan, hogy a hajó kikötése után az utasok személyleírása alapján a rendőrség a gyanúsítottat hamarosan kézrekerítette, de az ékszertáskát nem találta nála. Így bűnösségét csak az a pár utas bizonyította, akik szembesítéskor ráismertek benne a tolvajra. Mikor Friedmann meglátogatta emberét a börtönben, a vádlott sírva panaszkodik, hogy milyen ártatlanul került bajba, s égre-földre esküdözve bizonyítja, hogy színét se látta a szóban forgó ládikának, remegő hangon kéri az ügyvédet, hogy tegyen meg érdekében mindent. Friedmann a tárgyaláson hatalmas védőbeszédet tart, melynek hatása alatt a törvényszék a vádlottat fölmenti. A tárgyalás után a kopott ruhájú vádlott könnyezve köszöni meg a védelmet, s fogadkozik, hogy nem lesz háládatlan. Friedmann gondolja magában: „Eggyel több, aki ígér, de csakis ígér!” Azonban alig ér lakására, csöngetnek. Mikor kinyitja az ajtót, díszesen öltözött úriember áll előtte, kiből alig tudja felismerni előbbi kliensét.

Ügyvéd úr, eljöttem, hogy beváltsam az ígéretemet. Szegény ember vagyok. Többet nem adhatok. S e szavakkal letesz az íróasztalára egy százas bankót.

Engedje meg ügyvéd úr, hogy megkérdezzek valamit. Meg van a tekintetes úr győződve ártatlanságomról?

Már hogyne volnék, hiszen én jó emberismerő vagyok, s az én szemem nem szokott csalni!

Köszönöm. Most már kétszeresen köszönöm ügyvéd úr a hozzám való szívességet. Az Isten áldja meg érte. S ezzel az ügyfél nagy hajlongások közben távozik.

Hát mégis vannak becsületes emberek! – mondja magában. De se az íróasztalon, se másutt sincs nyoma az ügyvédi honoráriumnak. Tűvé tesz mindent, a százas bankó nem kerül elő.

Egyszer azonban megint kopogtatnak, s belép az ajtón az alig eltávozott ügyfél, kezében e százas forintost lobogtatva, s így szól:

Visszahoztam a százast ügyvéd úr! De most mondja meg, kérem, csakugyan meg van-e győződve az ártatlanságomról?

De bizony, nem hiszek én azóta egyetlen vádlottnak sem – fejezte be anekdotáját Friedmann doktor.

Miért ölték meg Dely Márit?

(Beszámoló a Magyar Jogászegylet Bács-Kiskun Megyei Szervezetének üléséről)

Az Ügyészek Lapja 2009. évi 1. számában, az Egyesületi Hírek Rovatban, „Ki ölte meg Dely Márit?” címmel egy nagyon érdekes néprajzi kutatásra hívtuk fel az olvasó figyelmét. Lanczendorfer Zsuzsanna folklorista előadásának első feléből megtudtuk, hogy ki ölte meg Dely Márit. Most arra keressük a választ, hogy a megvádolt molnárlegény, Török József cselekménye mögött vajon milyen indokok állnak.

Lanczendorfer Zsuzsanna kutatásaiból egyértelműen rekonstruálható a tényállás. A kutató segítségével betekintheünk a per menetébe, és részletesen megismerhetjük dr. Némethy Ernő ügyész vád-, valamint dr. Wottitz Károly ügyvéd védőbeszédét, illetve az ezekre adott viszontválaszokat is.

A vádlott védője a tárgyalás folyamán kitért arra, hogy „Török József, amit tett, azt az indulat legmagasabb fokán lélektani kényszer, veszélyes fenyegetődés és elviselhetetlen gyötörtetés hatása alatt” tette, továbbá, hogy ezek a körülmények „az ember öntudatát, elhatározási akaratát megszüntetik, amelyek tehát mentő körülményeknek nevezetnek, és büntetlenséget eredményeznek”. Ezért a védő kérte hogy „a Török József által elkövetett tett ne tekintessék gyilkosságnak, hanem úgynevezett szándékos emberölésének”. A védelem képviselője kifejtette, hogy a szándékos emberölés „a gyilkosságtól lényegesen különbözik”, mivel „a meg nem fontolt rögtönös szándékban áll, miért is mind elhatározásának, mind létesülésének a beszámítást végkép ki nem záró indulatos felgerjedésben, nagy zavarban, közbejött érettebb megfontolás nélkül kell történnie”.

Enyhítő körülménynek a „felkorbácsolt nemi ingert” hozta fel, valamint a sértett közreható magatartását, a fenyegetéseit, illetve a vádlott „feddhetetlen előéletét (...), rendes, szorgalmas és munkás életét”.

A védő szerint a sértett azáltal, hogy „kérlelhetetlen gyűlölség”-ével és „bosszúvágy”-ával megijesztette a vádlottat, előidézte a bűncselekményt. Egyébként is, a lány családja vétett az akkori erkölcsi szabályok ellen, mert „egy fiatal erőteljes és csábító külsejű leány”-t egyedül küldtek a malomba, vagyis „olyan helyre, ahol tudni, hogy a leány egy legénnyel egymaga marad egész éjjel; ezen könnyelműség annál kirívóbb, ha tekintetbe vesszük, hogy Dely Mária az ilyféle találkozások alkalmával követett közönséges magatartástól eltérőleg erényes leány létere magát meg nem adta. Enyhítő azon nemi ingereltetés, mely a vádlottban Gaszt András¹ magaviselete és abbéli közleménye által keltetett, hogy a leány magát neki megadni hajlandó volna.”

¹ Egy másik molnárlegény volt a malomban

A vád képviselője szerint „a vízbetaszítás megtörtént”. Amikor a sértett megpróbált kimászni a Dunából, a vádlott nem engedte, hanem a fejét összezúzta, és a vízbe visszadobta. Ezt követően a vádlott „egész éjszakán át a malomban marad, és senkit sem értesít. Legelső megjelenése után tetteti magát, mintha eltűnt volna – elfogatása után iparkodik a vizsgáló bírót tagadás által félrevezetni, és társára ragasztani a bűntényt”.

A törvényszék Török József I. rendű vádlottat „kötél általi halálra”, a II. rendű Ács Benedek vádlottat pedig „bűnelpalástolás” miatt egyhavi börtönbüntetésre ítélte.²

² Az előadó kutatásairól megjelentetett egy könyvet, *A Vérző liliom* címmel. Ebben Gülch Csaba hasonló címen megírt monodrámája is helyet kapott.

Joghallgatók a jogról

2009. márciusában jelent meg Kelemen László ügyvéd, pszichológus kutatásai alapján a napjaink joghallgatóinak jogtudatát felmérő, bemutató és feldolgozó monográfia.²

A szerző által publikált mű tulajdonképpen „két szerző” alkotása, egyrészt az ügyvéd, a jogász írja, kezét azonban a pszichológus vezeti. Maga a szerző vall erről, amikor bevezetőjében azt írja: *„a könyv e kettősség jegyében íródott, a jog és a pszichológia határán”*.³ Bátor vállalkozásnak tekintendő az ilyen szempontú kutatás, különösen a jogász hivatást gyakorlók számára, hiszen – e kettősség jegyében – sajátos nézőpontból szemléli, és egyben mutatja be egy társadalmi jelenség, nevezetesen a bűnözés okainak az egyének szintjén megfogalmazódó magyarázatát. A mű egyediségét és különös értékét az adja, hogy a szerző nemcsak a szakirodalomban már megjelent tudományos álláspontok szintézisére törekedett, hanem a saját maga által végzett empirikus alapú kutatási eredményeket is feldolgozta.

A mű aktualitását jelenti, hogy a jog és a pszichológia határterületén folytatott kutatások száma szűkös, Sajó András jogászprofesszornak az 1982-ben publikált hasonló témakörben végzett felmérésén kívül ezen a kutatási területen kevesen jegyeznek mértékadó munkákat.⁴

A könyv olvasása közben az az olvasó első benyomása, hogy a feldolgozott tudományterület szikár, precíz adatokra épülve került kidolgozásra több mint kétszáz oldalon keresztül, a szerző pontos és szenttelenné tűnő megállapításaival tűzdelve. Ugyanakkor számos statisztikai adat, szemléltető ábra, grafikon segíti az olvasót a tárgykör beható megismerésében.

A szerző a művében gyakorlatilag tükröt állít napjaink jogászai számára, és – mondhatni persze – kissé görbe tükör ez, mely a jövő mesterének készülő „jogi kis inast” szembesíti a majdani valósággal.

Kelemen László könyve egy szociálpszichológia-kutatás karakteres, nagyon pontos és igen precíz feldolgozása a bűnözés, a bűnelkövetés megítéléséről. Emellett a műnek van egy egyedi specialitása, az, ami „tükröré” teszi, és ez maga a könyv alap gondolata, eszenciája. Ez az írás egy, a szerző által elvégzett kutatási folyamat eredményeinek összegzése, azonban rendkívül speciális megközelítésben – hiszen e kutatásban részt vevők, a megcélzott célcsoport tagjai majdani ügyvé-

¹ Bánk A., PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

² Kelemen L.: *Joghallgatók a jogról*. Budapest, 2009., 216. o.

³ Kelemen L.: *im.* 7. o.

⁴ Sajó A.: *A jogtudat mikrokörnyezeti meghatározói*. Budapest, 1982.

dek, bírák, ügyészek, azaz a ma joghallgatói közül kerülnek ki. És ettől kezdve már a válaszok is izgalmasak, hiszen a vizsgálat során mért eredmény nem egy-egy átlagos társadalmi csoport szűk vagy akár tágabb keresztmetszetének lenyomata, hanem elsősorban egy hivatás majdani művelőinek értékelhető véleménye saját hivatásáról, annak szabályairól és esetenként annak jelenlegi képviselőiről. A könyvben valójában a jövő jogásznemzedéke foglal állást – válaszaiban keresztül – többek közt, az öröklés és a bűnözés kérdéseiben.

A könyvet ez a rendhagyó, majdhogynem példa nélkül álló kutatási módszer alkalmazása teszi igazán izgalmassá, hiszen a kutatás eredményeinek feldolgozásában, a válaszokban – az értékelésekben, a megállapításokban – benne van a néhány év múlva ténylegesen praktizáló magyar jogászság véleménye a bűnözésről, annak okairól, az ellene való fellépés lehetőségeiről és eszközeiről.

A kutatás alapján a könyv megállapításai több szempontból is újszerűek, hiszen pl. a bűnözés értékelésének szempontjai közül a politikai beállítottságot párhuzamosan vizsgálva a lakóhely szerinti elkülönüléssel, egészen meglepő eredményre vezet, és szintén ilyen izgalmas szembesülnünk azzal is, hogy mi a különbség – ugyanezen kérdéskörön belül – a jogrendszerrel elégedett ötödéves hallgató és a „golya” között.

Az írás első része a bűnelkövetés okaira vonatkozó tudományos elméleteket elemzi. A mű nagy teret szentel az általánosan ismert elméletek mellett a jogászai körökben talán kevésbé általános érdeklődésre számot tartó biológiai és pszichológiai elméleteknek.⁵ A kriminálszociológiai irányzatokon belül is kiemelt terjedelemben foglalkozik az ún. alternatív elméletek ismertetésével, viszont előtte számba veszi az egyes, e körben ismert egyéb elméleteket, érintve az anómia-elméletet is. Mielőtt a szerző az elvégzett kutatások eredményeit értékelné, előljáróban bemutatja az ún. laikus teóriát, majd a kérdéskör tárgyalása során rátér a kutatási anyag egészére, bemutatja annak módszerét. Közel hetven oldalon keresztül részletezi kutatásai eredményeit.

A könyv alapján számos következtetést vonhatunk le. Természetesen valamilyeni, a jogászai hivatás emberi oldala iránt érdeklődő számára is tanulságos múról van szó, mivel hű karképet ad arról, hogy miként viszonyul az emberi értelem és érzelem a joghoz. Különösen érdekes a szerző által a vizsgálatok alapján levont következtetései köréből, hogy az elsőéves joghallgatók túlnyomórészt liberális jobboldalinak, az ötödévesek konzervatív jobboldalinak vallották magukat. Míg a liberális jobboldali beállítottságú hallgatók többsége Budapesten él, és a kérdőívek alapján tájékozottabb a közéleti kérdésekben, addig a konzervatív jobboldali hallgatókat szilárd erkölcsi elvek, valamint társadalmi felelősségérzet jellemzi, és a bűnmegelőzés terén a büntetések szigorításában látják a leghatékonyabb módszert. Meglepő eredménynek tekinthető, hogy az elsőéves joghallgatóknak csak a fele, az ötödéveseknek pedig mintegy hatvan százaléka készül jogászai pályára.

⁵ Kelemen L.: im. 20. o.

A könyv furcsa eredménnyel ér véget, miszerint a „szakmai ismeretek nem befolyásolták jelentősen, hogy a diákok mely bűnözési elméletek állításait fogadták el, és melyeket nem”. Sajnos ez azt jelenti, hogy a joghallgatókhoz igazából nem jut el, hogy milyen okokra vezethető vissza a bűnözés.⁶ Márpedig éppen a bűnözési elméletek, ezen belül is főleg a bűnözés okairól szólók közötti választástól függ, hogy milyen a megfelelő büntetőpolitika: gyógyító vagy inkább megtorló. Sajnos a közhangulat inkább ez utóbbinak kedvez, mert a média azt sugallja, hogy egyre inkább romlik a közbiztonság, és emelkedik a bűnözés, ezen belül is az emberölések száma. Pedig ez nincs így, ugyanis a statisztika nem ezt mutatja. Például az elmúlt évtizedben kevesebb, mint a felére csökkent az emberölések száma. 50 év távlatában pedig, éppen 2008-ban követték el a legkevesebbet.

A könyv a Sprinter Kiadói Csoport Kft. gondozásában jelent meg.

⁶ szerkesztői megjegyzés

Válogatás a szakirodalomból

BÜNTETŐJOG

BELOVICS ERVIN:

A büntetendőséget kizáró okok

Lezárva: 2009. április 30., HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2009.

BISZTRICZKI LÁSZLÓ – KÁNTÁS PÉTER:

Szabálysértési jog a közigazgatási szankciók rendszerében

HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

JUNGI ESZTER (szerk.):

Büntetőjogi tanulmányok X.

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009.

DANIELISZ BÉLA – JÁRMY TIBOR:

Rendészet Európában

Duna Palota és Kiadó Kht., Budapest, 2008.

GAZDASÁGI JOG

BERKE B. – FUTÓ G. – GARAMVÖLGYI R. – KOVÁCS F. – PÁL L. – TÓTH M. GY.:

Vezetők kézikönyve

Lezárva: 2009. január 1., HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2009.

GÁL J. – MAKAI K. – MOLNÁR G. – MONDOK E. – T. NAGY E. – RÓZSA É.:

Társasági és cégjogi iratmintatár. (Második, átdolgozott kiadás)

Lezárva: 2009. március 1., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2009.

KÖZIGAZGATÁSI JOG

BARNA O. – HASZONICSNÉ Á. M. – KISS F. – TÁTRAI T.:

Közbeszerzési és tervpályázati fogalom- és iratmintatár

Lezárva: 2009. március, TL-Média Kft., Budapest, 2009.

¹ Sümeginé Tóth P.: könyvtárvezető, a Legfelsőbb Bíróság Könyvtára

KILÉNYI GÉZA:

A közigazgatási eljárási törvény kommentárja
CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2008.

RAKVÁCS JÓZSEF:

A társasházi törvény magyarázata. (Negyedik, bővített kiadás)
Lezárva: 2009. március 31., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2009.

SIMON ISTVÁN (szerk.):

Tanulmányok Nagy Tibor tiszteletére
Biblioteca Iuridica. Libri Amicorum 14. Szent István Társulat,
Budapest, 2009.

SZAKÁCS IMRE:

Az adózás nagy kézikönyve. Meritum.
CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2008.

VÁRADI LÁSZLÓ:

A művelődésigazgatás kézikönyve
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

MUNKAJOG

TÁLNÉ MOLNÁR ERIKA:

*Munkaviszony megszüntetése. Munkaviszony megszüntetési módok a rendes és
rendkívüli felmondás kivételével*
Lezárva: 2009. március 20., CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2009.

POLGÁRI JOG

CSÚRI ÉVA KATALIN:

Házassági vagyonjog
Lezárva: 2009. március 31., CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2009.

ÁLTALÁNOS TÉMA

BRUHÁCS JÁNOS:

Nemzetközi jog II. Különös rész.
Institutiones Iuris. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009.

BRUHÁCS JÁNOS:

Nemzetközi jog III. Nemzetközi szervezetek.
Institutiones Iuris. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009.

GOMBOS KATALIN:

Bírói jogvédelem az Európai Unióban

CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2009.

KÁNTOR KLÁRA:

Fejezetek a Komárom-Esztergom megyei bíróságok történetéből, 1872-2009.

Komárom-Esztergom Megyei Bíróság kiadása, Tatabánya, 2009.

KIRÁLY LILLA:

Az előzetes döntéshozatali eljárás a polgári jogvitákban, különös tekintettel a tagállami felelősség kérdésére

Lezárva: 2008. június 30., OITH MBA, Budapest, 2008.

LÉKÓ ZOLTÁN:

A migrációs jog kézikönyve

Lezárva: 2009. március 15., CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2009.

PACZOLAY PÉTER – PÁLFFY ILONA (szerk.):

Az Alkotmánybíróság határozatai 2008. 1-3. kötet

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009.

PETRÉTEI JÓZSEF:

Az alkotmányos demokrácia alapintézményei

Institutiones Iuris. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009.

WOPERA ZSUZSA – ASZTALOS ZSÓFIA (szerk.):

Egységesülő polgári eljárásjog Európában

Tanulmánykötet. Lezárva: 2009. március 15.,

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

Új Európai büntőszabályok és magyarázatuk – VII. rész

(összeállította: Vókó György¹)

Büntetés-végrehajtási rezsim

25. Szabály

- 25.1. *Az összes fogvatartott számára előírt rezsimnek kiegyensúlyozott tevékenységi programot kell biztosítani.*
- 25.2. *Ennek a rezsimnek valamennyi fogvatartott számára lehetővé kell tennie, hogy mindennap annyi időt töltsön zárkáján kívül, amennyi az emberi és társadalmi kapcsolatok elégséges szintjének biztosításához szükséges.*
- 25.3. *Ennek a rezsimnek a fogvatartottak társadalmi igényeinek kielégítését is biztosítani kell.*
- 25.4. *Kiemelt figyelmet kell fordítani azon fogvatartottak igényeire, akiket testi, lelki, vagy szexuális erőszakos támadás ért.*

A 25. szabály hangsúlyozza, hogy a büntetés-végrehajtási hatóságoknak nem szabad figyelmüket kizárólag bizonyos specifikus szabályokra összpontosítaniuk, mint például azokra, amelyek a munkára, az oktatásra, a testmozgásra vonatkoznak, hanem minden egyes fogvatartott teljes fogvatartási rezsimjét vizsgálniuk kell azon örködve, hogy az összhangban maradjon az emberi méltóság tiszteletben tartására vonatkozó alapvető normákkal. Ezeknek a tevékenységeknek csak a rendes munkanap időtartamát kell kitölteniük. Elfogadhatatlan például, hogy a fogvatartottak 24 órából 23-at a zárkájukban töltsenek. A CPT rámutatott, hogy azoknak a különböző tevékenységeknek, amelyekben a fogvatartottak részt vesznek, legalább napi nyolc órán át a zárkájukon kívül kell lefoglalniuk őket [CPT 2. Általános Jelentése, 47. bekezdés, CPT/Inf (92)].

Külön figyelmet kívánatos fordítani annak biztosítására, hogy a nem dolgozó fogvatartottakat, akik már elérték az öregségi nyugdíjkorhatárt, más módokon tartsák aktív állapotban.

Ez a szabály külön foglalkozik a fogvatartottak szociális igényeivel, és így arra bátorítja a büntetés-végrehajtási hatóságokat, örködjenek azon, hogy a fogvatartottak számos szociális szükséglete kielégítésre kerüljön, akár a büntetés-végrehajtás irányító szervei, akár pedig más kormányzati szektorokhoz tartozó szociális segítő szervezetek révén. A szabály külön említi, hogy segíteni kell azokat a fogvatartottakat, férfiakat és nőket, akik testi, lelki, vagy nemi erőszakos cselekmény sértettjei.

Azt is meg kell jegyezni, hogy a 101. szabály engedélyezi az előzetes letartóztatásban lévők vonatkozásában, hogy az elítélt fogvatartottak rezsimjét alkalmazzák rájuk.

¹ Vókó Gy. PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyész

Munka

26. Szabály

- 26.1. *A büntetés-végrehajtási intézetben a munkát a büntetés végrehajtási rezsim pozitív elemének kell tekinteni és munka büntetésként sohasem róható ki.*
- 26.2. *A büntetés-végrehajtási hatóságoknak törekedniük kell elegendő és hasznos munka biztosítására.*
- 26.3. *Amennyire lehetséges, a munkának lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartott megtartsa, vagy javítsa azt a képességét, miszerint kiszabadulása után munkával keresett jövedelméből megéljen.*
- 26.4. *A 13. szabály értelmében nem alkalmazható semmiféle - nemen alapuló - hátrányos megkülönböztetés valamilyen típusú munkára való beosztásakor.*
- 26.5. *Szakképzésre kiterjedő munkát kell felajánlani azon fogvatartottak számára, akik képesek a lehetőséggel élni, különösen pedig a fiataloknak.*
- 26.6. *Amennyire lehetséges, a fogvatartottak számára biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy megválasszák azt a munkatípust, amelyet végezni kívánnak, a megfelelő szakmai kiválasztásból eredő korlátok, továbbá a helyes rend és fegyelem megtartásával járó követelmények fenntartásával.*
- 26.7. *A büntetés-végrehajtási intézetekben a munkaszervezést és módszereket a lehető legnagyobb mértékben közelíteni kell a büntetés-végrehajtási intézeten kívüli azonos munkára vonatkozókhöz, a fogvatartottaknak a szabad környezetben való rendes munkafeltételekre történő felkészítése érdekében.*
- 26.8. *Bár a büntetés-végrehajtási munkából való anyagi haszonszerzés ténye a képzés színvonalának, minőségének és megfelelő voltának a javítását eredményezheti, a fogvatartottak érdekei azonban nem rendelkeznek e cél alá.*
- 26.9. *A fogvatartottak munkáltatását a büntetés-végrehajtási hatóságoknak kell biztosítaniuk, magánvállalkozók közreműködésével vagy anélkül, a büntetés-végrehajtási intézeten belül vagy azon kívül.*
- 26.10. *A fogvatartottak munkáját mindenképpen méltányosan díjazni kell.*
- 26.11. *A fogvatartottaknak lehetőséget kell kapniuk arra, hogy munkabériüknek legalább egy részét személyes használatukra szánt, engedélyezett tárgyak vásárlására fordítsák, a másik részét pedig elküldjék családjuknak.*
- 26.12. *A fogvatartottak ösztönözhetők arra, hogy keresményiük egy részét megtakarítsák és a büntetés-végrehajtási intézetből való eltávozásukkor ezt az összeget meg kell kapniuk vagy azt más engedélyezett célokra fordíthatják.*
- 26.13. *A higiénia és a biztonság területén alkalmazott intézkedéseknek biztosítaniuk kell a fogvatartottak hatékony védelmét és ezek az intézkedések nem lehetnek kevésbé szigorúak, mint azok, amelyekben a szabad munkavállalók részesülnek.*
- 26.14. *Rendelkezéseket kell hozni a munkahelyi balesetet szenvedett és a foglalkozási megbetegedésben szenvedő fogvatartottak kártalanítására, amelynek feltételei nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint a szabad munkavállalókra alkalmazandó feltételek.*

- 26.15. *A fogvatartottak napi és heti maximális munkaóráinak számát a szabad munkavállalók foglalkoztatására vonatkozó szabályozás vagy helyi szokások szerint kell megállapítani.*
- 26.16. *A fogvatartottaknak legalább heti egy pihenőnapot és elégséges időt kell kapniuk a képzéssel és más tevékenységekkel való foglalkozásra.*
- 26.17. *A munkát végző fogvatartottaknak, amennyiben lehetséges, be kell lépniük a társadalombiztosítás nemzeti rendszerébe.*

Meg kell jegyeznünk, hogy az előzetes letartóztatásban lévő munkáltatásával a 100. szabály foglalkozik, és az elítéltek munkáltatása a 105. szabályban kerül tárgyalásra. A 26. szabálynak az általános részbe történt átvétele igen fontos újítást jelent a korábbi szabályokhoz képest, mivel korábban a munka kizárólag csak a már elítélt fogvatartottak számára jöhetett szóba (és ez utóbbiak számára kötelező is volt). Most széles körben elismert, hogy a nem elítélt fogvatartottaknak is joguk van dolgozni. Az e szabályban foglalt rendelkezések a fogvatartottak által végzett minden munkatípusra alkalmazandók, legyen szó akár azokról a nem elítélt (előzetes letartóztatásban lévő) fogvatartottakról, akik azt választják, hogy dolgoznak, vagy azokról az elítélt fogvatartottakról, akiket esetleg munkára szorítanak.

A 26.1. szabály ismételten kiemeli, hogy a fogvatartott által végzett munka semmiképpen sem lehet büntetés. Ez a rendelkezés az e területen nyilvánvaló visszaélési veszélyek elleni küzdelmet célozza. A munka pozitív aspektusát éppen ellenkezőleg, előtérbe kell helyezni. A fogvatartottak számára felkínált munkának a munka korszerű normáival és technikai megoldásaival összhangban kell lennie, modern irányítási módokon és termelési folyamatokon kell nyugodnia. Az is fontos, amint a 26.4. szabály általános megfogalmazással rámutat, hogy a nők is különböző alkalmazási típusokhoz jussanak, és választásuknak ne csak a hagyományosan „női”-nek tekintett foglalkoztatásokra kelljen korlátozódnia. A munkának minden fogvatartottra nézve általános fejlesztési funkciót kell betöltenie; az a követelmény, hogy a munka - amennyiben lehetséges - olyan jellegű legyen, hogy növelje a fogvatartottak önfenntartási képességét is, ebbe az irányba mutat.

Az 5. szabályból eredő normalizálás alapelve szolgál a munkáról szóló, és a 26. szabályban foglalt rendelkezések részleteinek alapjául. Például, a higiéniára és a biztonságra, a munkaidőre, sőt, a nemzeti társadalombiztosítási rendszerekbe történő betagozásra vonatkozó intézkedéseket azokhoz kell igazítani, amelyekben a börtönön kívüli munkavállalók részesülnek. Ez a megközelítés a Miniszteri Bizottság által a fogvatartottak munkájáról szóló (75)25 ajánlásban elfogadott megközelítéssel van összhangban. Ugyanilyen megközelítésnek kell meghatározni a fogvatartottak munkabérszintjét is. A magánvállalkozások által foglalkoztatott fogvatartottaknak kötelezően „teljes rendes munkabér”-t kell kapniuk, de ideális esetben minden fogvatartottnak a társadalom egészében alkalmazott munkabéreknek megfelelő javadalmazásban kívánatos részesülnie.

A 26. szabály a fogvatartottak munkában való kizsákmányolásának megakadályozását célzó rendelkezéseket is tartalmaz. A 26.8. szabálynak az a célja, hogy biztosítsa; a pénzügyi motivációk nem okozhatják a munkának a fogvatartottak

képzése javításában és büntönéletük normalizálásában betöltött pozitív szerepének mellőzését.

A 26.17. szabály kiemeli, hogy míg a munka a fogvatartottak időbeosztásának nagy részét kitöltheti, nem akadályozhatja azonban más tevékenységek gyakorlását. Kifejezetten említi a nevelést, de a külső partnerekkel, például a szociális intézményekkel való kapcsolatokat, amelyek a fogvatartott napirendjének lényeges alkotóelemét jelenthetik.

Testmozgás és szabadidős tevékenységek

27. Szabály

- 27.1. *Minden fogvatartottnak lehetőséget kell kapnia arra – ha az időjárás megenyedi –, hogy naponta legalább egy órán át szabadtéri testmozgást végezzen.*
- 27.2. *Zord időjárás esetén, helyettesítő megoldásokat kell biztosítani a testmozgást végezni kívánó fogvatartottak számára.*
- 27.3. *A helyesen megszervezett – a fogvatartottak jó fizikai erőnlétének megtartására, valamint testgyakorlásuk és szórakozásuk lehetővé tételére kialakított – tevékenységeknek a büntetés-végrehajtási rezsimek elválaszthatatlan részeinek kell lenniük.*
- 27.4. *A büntetés-végrehajtási hatóságoknak megfelelő létesítmények és felszerelések rendelkezésre bocsátásával meg kell könnyíteniük az ilyen típusú tevékenységeket.*
- 27.5. *A büntetés-végrehajtási hatóságoknak speciális rendelkezéseket kell hozniuk, hogy külön tevékenységeket szervezzenek azon fogvatartottak számára, akiknek azokra szükségük van.*
- 27.6. *Szabadidős tevékenységeket – amelyek többek között sportot, játékokat, kulturális tevékenységeket, időtöltést és aktív szabadidős tevékenységeket foglalnak magukban – kell felajánlani a fogvatartottak számára és az utóbbiaknak, amennyire lehetséges, részt kell venniük szervezésükben.*
- 27.7. *A fogvatartottak számára engedélyezni kell az együttlétet a testmozgás-foglalkozásokon és a szabadidős tevékenységekben való részvétel keretében.*

A 27. szabály elhelyezése a testmozgás és a szabadidős tevékenységek fogvatartottak szempontjából való fontosságának hangsúlyozását célozza. A testmozgás és a szabadidős tevékenységek lehetőségét minden fogvatartott számára biztosítani kell, azokat is ideértve, akik fenytő szankciók hatálya alatt állnak. A testmozgás és a szabadidős tevékenységek lehetőségét minden fogvatartott számára biztosítani kell, és nem kizárólag az elítelt fogvatartottak kezelési és képzési programjainak keretében, hanem ezeknek a tevékenységeknek kötelezőknek kell lenniük. Ez felel meg az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fogvatartottak kezelésére vonatkozó minimális szabálygyűjteményének, amely általános részében, a 24. szabályban tartalmazza a testmozgást és a sportot. A testmozgás minden fogvatartott számára való fontosságát hangsúlyozza a CPT 2. Általános Jelentésében [CPT/Inf(92)3, 47. bekezdés]. A napi egy órás testmozgás-foglalkozás olyan minimum, amelyet minden, munkavégzés keretében eleget nem mozgó fogvatartott számára kivétel nélkül biztosítani kell. A szabadban

végzett testmozgásra szánt elegendő területet kell biztosítani annak lehetővé tételére végett, hogy a fogvatartottak jól kimozoghassák magukat.

A testmozgás-lehetőségeket a börtönéletnek a lehető legnormálisabbá tételét célzó szabadidős tevékenységek rendelkezésre bocsátásával kell kiegészíteni. A sport- és szabadidős tevékenységek szervezése ideális módszer a fogvatartottaknak a börtönélet egyik fontos területébe történő bevonására, és a szociális és interperszonális képességeik fejlesztésében való segítségre. A testmozgás alkalmat adhat a fogvatartottak számára egyesületi szabadságuk gyakorlására is. Ez az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. cikke által védett jog nem semmisül meg teljesen a büntetés-végrehajtás közegében, bár a helyes rend követelményeihez fűződő szigorú korlátozásokhoz kötött (lásd szintén az 52.3. szabályhoz fűzött kommentárt is a IV. Részben).

A 27.5. szabály a különleges jellegű testmozgást igénylő fogvatartottakra vonatkozik: például a sérült fogvatartottnak gyógytornára lehet szüksége, izmainak újrafelépítéséhez.

Tanulás

28. Szabály

- 28.1. *Minden büntetés-végrehajtási intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőséget biztosítson minden fogvatartott számára olyan oktatási programokban való részvételre, amelyek a lehető legteljesebbek és amelyek megfelelnek egyéni szükségleteiknek, törekvéseik figyelembevételével.*
- 28.2. *Elsőbbséget kell biztosítani azoknak a fogvatartottnak, akik nem tudnak írni vagy számolni és azoknak, akik nem rendelkeznek alapfokú iskolai végzettséggel vagy szakképesítéssel.*
- 28.3. *Külön figyelmet kell fordítani a fiatal fogvatartottak oktatására és azok képzésére, akiknek speciális szükségleteik vannak.*
- 28.4. *Az oktatást a büntetés-végrehajtási rezsimek szempontjából ugyanolyannak kell tekinteni, mint a munkát; a fogvatartottakat nem szabad akár pénzügyileg, akár pedig más módon büntetni oktatási tevékenységekben való részvételük miatt.*
- 28.5. *Minden intézetnek az összes fogvatartottnak szánt könyvtárral kell rendelkeznie, amelyben változatos forrásokból, mind kikapcsolódást szolgáló, mind pedig oktatási célú könyv és más információhordozóból elégséges állomány van.*
- 28.6. *Mindenhol, ahol lehetséges, a börtönkönyvtárat a közkönyvtárak segítségével kell megszervezni.*
- 28.7. *Amennyiben lehetséges, a fogvatartottak tanulását: a) integrálni kell a közoktatási és állami szakképzési rendszerbe, annak érdekében, hogy az érintettek könnyen folytathassák képzésüket a büntetés-végrehajtási intézetből való szabadulásuk után is; és b) külső oktatási intézmények égíse alatt kell biztosítani.*

Ez a szabály általános rendelkezéseket foglal magában az összes fogvatartott oktatása vonatkozásában. Az elítélt fogvatartottak oktatására vonatkozó további ren-

delkezéseket a 106. szabály tartalmaz. A büntetés-végrehajtási hatóságoknak külön figyelmet kell fordítaniuk a fiatal fogvatartottak oktatására és azokéra, akiknek speciális oktatási igényeik vannak, például külföldi származású fogvatartottak, fogyatékos személyek, és mások. Ez összhangban van a Miniszteri Bizottság börtönben folyó oktatásról szóló (89)12. ajánlásával, amely kifejezetten említi az összes fogvatartott oktatási szükségleteit. A szabály kiemeli, hogy minden büntetés-végrehajtási hatóságnak ki kell elégítenie azon fogvatartottak szükségleteit, akiknek különleges problémáik vannak az oktatás területén, és integrálni kell a fogvatartottak oktatását a közoktatási rendszerbe. Másrészt, amikor a fogvatartottak szabályos képzést szereznek meg börtönidejük alatt, fontos, hogy az arról szóló igazolásban ne tüntessék fel a megszerzés helyét.

A könyvtárat valamennyi fogvatartott előtt nyitott létesítménynek és jelentős rekreációs tevékenységnek kell tekinteni. Fontos szerepe van a fogvatartottak oktatásában. A könyvtárnak megfelelően felszereltnek kell lennie, és olyan különböző nyelvű könyveket kell tartalmaznia, amelyeken a fogvatartottak olvasnak. A könyvtárnak lehetővé kell tennie a fogvatartottak számára, hogy betekinthesse a jogszabályokba, különösen, az Európai Büntetés-végrehajtási Szabályokba és más hasonló dokumentumokba, továbbá a börtönéletben alkalmazandó különböző szabályzatokba is. Más anyagok a könyvtárban elektronikus formában tárolhatók. A börtönkönyvtárat, amennyiben lehetséges, a köz/nyilvános könyvtárakkal való együttműködésben kell megszervezni.

Gondolat-, lelkiismereti- és vallásszabadság

29. Szabály

- 29.1. *A fogvatartottak gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadságát tiszteletben kell tartani.*
- 29.2. *A börtönrezsimit, amennyiben lehetséges, úgy kell megszervezni, hogy a fogvatartottak számára lehetőséget biztosítsanak vallásuk gyakorlására és filozófiájuk követésére, az adott vallások vagy filozófiák által elismert képviselők által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvételre, vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadására és vallásos vagy egyházi jellegű kiadványok birtokban tartására.*
- 29.3. *A fogvatartottak nem kényszeríthetők vallás gyakorlására vagy filozófia követésére, vallásos szertartásokon vagy gyűléseken, lelkigyakorlatokon való részvételre, vagy arra, hogy fogadják valamely vallás vagy filozófia képviselőjének a látogatását.*

A büntetés-végrehajtási szabályok a vallás börtönben betöltött helyét eddig nem tartották problematikusnak és arra szorítkoztak, hogy pozitív ajánlásokat fogalmazzanak meg a vallásos élet börtönben történő megszervezésének legjobb eszközeiről. Az erősen vallásos meggyőződésű fogvatartottak számának egyes országokban bekövetkezett növekedése azonban szükségessé teszi a kérdés elméletileg megalapozottabb megközelítését, továbbá egyértelmű követelmények elfogadását.

A 29.1. szabály a vallásszabadság, a gondolat- és lelkiismereti szabadság elismerésének biztosítását célozza az Európai Emberi Jogi Egyezmény 9. cikkének megfelelően.

A 29.2. szabály ezt a büntetés-végrehajtási hatóságok olyan irányú kifejezett kötelezettségévé teszi, hogy könnyítsék meg a vallásgyakorlást és a fogvatartottak vallásos hitének tiszteletben tartását. Ebben a tekintetben különféle intézkedések foganatosíthatók. A 22. szabály már előírja, hogy a vallásos meggyőzésekhez kapcsolódó élelmezési rezsimeket vegyék figyelembe. Ha lehetséges, minden egyes börtönben a különböző vallásokhoz és vallásos meggyőzésekhez tartozó fogvatartottak számára vallásgyakorlási és gyülekezési helyeket kell rendelkezésre bocsátani. Ha a börtönben ugyanazon valláshoz tartozó, elegendő számú fogvatartott van, az adott vallás képviselőjét akkreditálni kell. Ha a fogvatartottak száma ezt indokolja és ha a körülmények megengedik, a kijelölt személynek ezt a feladatot teljes munkaidőben kell végeznie. A jogosult képviselő számára engedélyezni kell, hogy rendszeresen tartson szertartásokat, szervezzen tevékenységeket és a vallásához tartozó fogvatartottakkal négy szemközti megbeszéléseket folytasson. Fogvatartottól nem tagadható meg, hogy valamely vallás akkreditált képviselőjéhez jusson, az adott vallástól függetlenül.

A 29.3. szabály a fogvatartottaknak vallási ügyekben minden jogosulatlan nyomásgyakorlástól való megóvását célozza. Ezek a kérdések az általános részben kerülnek tárgyalásra annak hangsúlyozása végett, hogy a vallásgyakorlást nem szabad főképpen a fogvatartási program egyik aspektusának tekinteni, hanem az összes fogvatartottat érintő, közérdekű kérdésként kell kezelni.

Tájékoztató

30. Szabály

- 30.1. *A befogadáskor és a későbbiekben szükség szerinti gyakorisággal minden fogvatartottat írásban és szóban – azon a nyelven, amelyet ért – tájékoztatni kell a fegyelemről szóló szabályozásról, valamint jogairól és kötelezettségeiről a büntetés-végrehajtási intézetben.*
- 30.2. *Minden fogvatartottnak engedélyezni kell, hogy birtokában tartsa a vele közölt információk írásos változatát.*
- 30.3. *Minden fogvatartottat tájékoztatni kell azokról a bírósági eljárásokról, amelyekben érintett fél és elítélése esetén büntetése időtartamáról, kedvezményes szabadulási lehetőségeiről.*

Ez a szabály a fogvatartottaknak a jogaikról és a kötelezettségeikről való tájékoztatásának fontosságát hangsúlyozza azon a nyelven, amelyet megértenek. Annak biztosítására is intézkedéseket kell foganatosítani, hogy a fogvatartottak mindig tisztességesen tájékoztatottak legyenek. A fogvatartottak nem csupán a fogvatartás anyagi és formális feltételei iránt érdeklődnek, hanem az őket érintő eljárások haladásáról, és amikor már elítélték őket, arról is, mennyi időt kell még börtönben tölteniük és esélyükről a kedvezményes szabadulásra is. Ez az az ok, amely miatt fontos, hogy a büntetés-végrehajtási adminisztráció a fogva-

tartottak számára hozzáférhető dossziét tartson fenn ezekről a kérdésekről. Annak lehetővé tétele érdekében, hogy jobban megértsék a fogvatartottak kezelését, a családok számára is hozzáférést kell biztosítani a hozzátartozójuk fogvatartási feltételeit meghatározó szabályozáshoz.

A fogvatartottak tulajdonában lévő tárgyak

31. Szabály

- 31.1. *Azokat a tárgyakat, amelyek a belső szabályzat értelmében nem maradhatnak fogvatartott birtokában, a büntetés-végrehajtási intézetbe történő befogadása-kor biztonságos helyre kell elhelyezni.*
- 31.2. *Minden olyan fogvatartottnak, akinek tárgyait biztonságos helyre helyezték el, alá kell írnia a megfelelő jegyzéket.*
- 31.3. *A tárgyak jó állapotban való megőrzéséről intézkedni kell.*
- 31.4. *Ha valamely tárgy megsemmisítése válik szükségessé, a tényt írásba kell foglalni, és a fogvatartottat tájékoztatni kell.*
- 31.5. *A fogvatartottaknak jogosultaknak kell lenniük arra, hogy a higiéniára, a helyes rendre és a biztonságra vonatkozó korlátozások és szabályok fenntartásával olyan áron vásároljanak vagy szerezzenek be maguknak árukat – ideértve az élelmiszereket és italokat is –, amelyek az intézeten kívül alkalmazott árakhoz képest nem eltúlzottan magasak.*
- 31.6. *Ha fogvatartottnál befogadásának időpontjában gyógyszer van, orvosnak kell döntenie annak használatáról.*
- 31.7. *Ha engedélyezik a fogvatartottak számára, hogy tárgyakat tartsanak birtokukban, a büntetés-végrehajtási hatóságoknak olyan intézkedéseket kell hozniuk, amelyek lehetővé teszik az adott tárgyak biztonságos megtartását.*

A fogvatartottak tulajdonában lévő tárgyak (pénz, értéktárgyak és más személyes holmik) védelme a gyakorlatban problémák forrása lehet a lopásveszély miatt. A 31. szabály részletesen meghatározza a befogadáskor alkalmazandó eljárásokat ennek a veszélynek az elhárítása végett. Ezek az eljárások lehetővé teszik a büntetés-végrehajtási személyi állomány védelmét is a fogvatartottak tulajdonában lévő javak eltulajdonításáról szóló minden állítással szemben. Ez a szabály azt is előírja, hogy bizonyos korlátozó feltételek mellett a fogvatartottak megvásárolhassák, vagy beszerezethessék a számukra a börtönben szükséges javakat. Az élelmet és az italokat illetően lásd szintén a hatóságok azon kötelezettségét, hogy elégséges táplálékot biztosítsanak a 22. szabály rendelkezéseinek megfelelően.

A fogvatartottak átszállítása

32. Szabály

- 32.1. *A fogvatartottaknak büntetés-végrehajtási intézetbe vagy más helyszínre, például bíróságra vagy kórházba történő átszállítását – amennyire csak lehetséges*

– a nyilvánosság elől rejtve kell végrehajtani és a hatóságok kötelesek intézkedni anonimitásuk védelme érdekében.

- 32.2. *A fogvatartottaknak rosszul szellőztetett vagy világított gépjárművekkel vagy olyan körülmények közötti szállítását, amely számukra elkerülhető testi szenvedést vagy megaláztatást okoz, meg kell tiltani.*
- 32.3. *A fogvatartottak szállítását a hatóságok költségére és irányítása alatt kell biztosítani.*

A fogvatartottak különösen védtelenek a börtönön kívüli szállításuk alkalmával. A 32. szabálynak ezért az a célja, hogy bizonyos védelmet adjon számukra.

A 32.3. Szabály kifejezetten a szállítási költségeknek a fogvatartottakra való áthárítását célzó gyakorlatok megakadályozása végett került megalkotásra. Azt is kimondja, hogy a hatóságok továbbra is felelősek a fogvatartottakért a szállítás alatt. Kivételek előírása lehetséges, amikor a fogvatartottak a büntetés-végrehajtáson kívüli eseményeken való részvételt választják.

A fogvatartottak szabadon bocsátása

33. Szabály

- 33.1. *Minden fogvatartottat a büntetés-végrehajtási intézetbe való zárását elrendelő határozat lejárta után vagy amikor bíróság vagy más hatóság így dönt, késedelem nélkül szabadítani kell.*
- 33.2. *A szabadítás napját és óráját írásban rögzíteni kell.*
- 33.3. *Minden fogvatartottat megilletnek a szabadulása utáni társadalomba történő visszatérése megkönnyítését segítő intézkedések.*
- 33.4. *Szabadulásakor minden fogvatartottnak vissza kell kapnia azt a pénzt és tárgyakat, amelyeket tőle elvettek és amelyeket biztonságos helyre helyeztek, azon összegek kivételével, amelyeket a fogvatartott szabályosan kivett, valamint azon tárgyak nélkül, amelyeket a büntetés-végrehajtási intézeten kívülre küldhetett vagy amelyeket higiéniai intézkedésként meg kellett semmisíteni.*
- 33.5. *A fogvatartottnak elismervényt kell aláírnia a neki visszaadott javakról.*
- 33.6. *Amikor a szabadítás időpontját előre meghatározták, a fogvatartott számára a 42. szabály szerint orvosi vizsgálatot kell felajánlani, a szabadulásának órája előtti lehető legkésőbbi időpontra.*
- 33.7. *Intézkedni kell annak biztosítására, hogy a szabadított fogvatartott rendelkezék a szükséges iratokkal és személyi okmányokkal, továbbá segítséget kapjon megfelelő szállás és munka keresésében.*
- 33.8. *A fogvatartottat el kell látni a létfenntartásához elengedhetetlenül szükséges eszközökkel, az éghajlathoz és az évszakhoz igazodó alkalmas és megfelelő ruházattal és az úti célja eléréséhez megfelelő útiköltséggel.*

Ez a szabály elismeri, hogy a fogvatartottak szabadulásának kérdése nem kizárólag az elítélt fogvatartottakat érinti. Fontos, hogy azok a fogvatartottak, akik törvényesen nem tarthatók tovább fogva, késedelem nélkül szabaduljanak (lásd a Quinn kontra Franciaország ügyet, a kérelem száma: 18580/91 – 1995. 03. 22.).

A 33. szabály alkalmazásával meghozandó különféle intézkedések annak biztosítását célozzák, hogy minden fogvatartott, köztük a nem elítélt fogvatartottak is, segítséget kapjon a társadalomba való visszatérése érdekében.

NŐK

34. Szabály

- 34.1. *A kifejezetten a fogvatartottakra vonatkozó jelen szabályok rendelkezésein kívül a hatóságoknak figyelembe kell venniük a nők szükségleteit, többek között testi, szakmai, szociális és pszichológiai téren, amikor a fogvatartásuk valamelyik aspektusát érintő határozatokat hoznak.*
- 34.2. *Külön erőfeszítéseket kell tenni a speciális szolgálatokhoz jutás lehetővé tétele végett azon fogvatartottak számára, akiknek például a 25.4. szabályban írt igényei vannak.*
- 34.3. *A fogvatartottaknak engedélyezni kell, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben kívül szülessen, de amikor az intézetben születik gyermek, a hatóságoknak segítséget kell nyújtaniuk és biztosítaniuk kell a szükséges infrastruktúrát.*

Fiatalkorúak

35. Szabály

- 35.1. *Ha tizennyolc évesnél fiatalabb fiatalkorúakat kivételesen felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében tartanak fogva, a hatóságoknak figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy a fiatalkorú fogvatartottak ne kizárólag az összes fogvatartott számára biztosított szolgáltatáshoz férjenek hozzá, hanem olyan szociális, pszichológiai és oktatási szolgáltatásokhoz, vallásos neveléshez és szabadidős programokhoz, illetőleg hasonló tevékenységekhez is, amelyek a szabad környezetben élő fiatalkorúak számára elérhetők.*
- 35.2. *Minden iskolaköteles életkorú fiatalkorú fogvatartott számára elérhetővé kell tenni az ilyen oktatást.*
- 35.3. *A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult fiatalkorúakat további segítségben kell részesíteni.*
- 35.4. *Amikor fiatalkorúakat büntetés-végrehajtási intézetben tartanak fogva, a büntetés-végrehajtási intézetnek a felnőtteket befogadó részeitől különválasztott részében kell tartózkodniuk, kivéve, ha az a fiatalkorú érdekével ellentétes.*

Ez a szabály elsősorban a fiatalkorúak börtönön kívül tartását célozza, amely a felnőttek fogva tartására szolgáló létesítmény. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a Gyermek Jogairól Szóló Egyezménye 1. cikke szerint a gyermek olyan személyként került meghatározásra, aki nincs 18 éves.

Az európai büntetés-végrehajtási szabályok általános felfogásukban, főképpen a felnőttek fogvatartási feltételeire vonatkoznak. A szabályok lefedik azonban az előzetes letartóztatásban lévő vagy szabadságvesztés büntetésre ítélt és bármilyen intézetbe elhelyezett fiatalkorúakat is. A szabályok következőképpen védelmezik

a büntetés-végrehajtási intézetben lévő fiatalkorúakat. Ez azért fontos, mert továbbra is tartanak fogva fiatalkorúakat „rendes” börtönökben, bár ez a gyakorlat nagymértékben elfogadhatatlannak minősül. Ezen kívül a szabályok, bár a felnőttekre összpontosulnak, hasznos általános útmutatást adhatnak azokra a minimális szabályokra vonatkozóan is, amelyeket a más intézményekben fogva tartott fiatalkorúakra is alkalmazni kell.

Mivel a fiatalkorúak rendkívül védtelen kategóriát jelentenek, a büntetés-végrehajtási hatóságoknak biztosítaniuk kell a fiatalkorúak fogvatartási rezsimjének az Egyesült Nemzetek Szervezetének a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezményében és a fiatalkorúak bűnözésére adott társadalmi reagálásokról szóló (87)20 ajánlásban kimondott vonatkozó alapelveknek való megfelelést.

Különösen őrködniük kell a következők fölött:

- védelmük a fenyegetés, erőszak vagy a szexuális visszaélés minden formájától;
- számukra megfelelő oktatás és képzés biztosítása;
- segítségük a családjukkal való kapcsolattartásban;
- segítség és támogatás érzelmi fejlődésükben;
- megfelelő sport- és szabadidős tevékenységek felajánlása számukra.

Ezeket a rendelkezéseket, amelyek az életfogytiglanra és hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéltnek a büntetés-végrehajtási hatóságok általi kezeléséről szóló (2003)23. ajánlás 32. bekezdésében szerepelnek, valamennyi fiatalkorúra alkalmazni kell.

A fiatalkorúakat védő egyedi intézkedéseknek speciális instrumentumokon kell alapulniuk, például az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fiatalkorúak ügyében megvalósuló igazságszolgáltatás minimális szabálygyűjteményén és az Egyesült Nemzetek Szervezetének a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúakra vonatkozó szabályain. Ezekre a normákra közvetett utalás található a 35.3. szabályban.

A 35.4. szabály azt az alapelvet tartalmazza, hogy fiatalkorúak nem helyezhetőek el ugyanazon a helyen, ahol a felnőttek. A szabály csak a fiatalkorú érdekében enged kivételt. A gyakorlatban azonban a fiatalkorú érdeke általában az, hogy külön tartsák fogva.

Azokban a ritka példákban, amikor nem ez a helyzet, például ha a fiatalkorúak száma alacsony a büntetés-végrehajtási rendszerben, óvintézkedéseket kell fogantatni arra ügyelve, hogy ne legyenek kitéve a felnőtt fogvatartottak részéről visszaélések veszélyének (ezeket az óvintézkedéseket bővebben az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó minimális szabálygyűjteménye (26.3. szabály), az Egyesült Nemzetek Szervezetének a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről szóló szabályai (29. szabály) és a CPT 12. általános jelentése [CPT/Inf(99)12. 25. bekezdés] részletezi.

Kicsiny gyermekek

36. Szabály

- 36.1. *Kicsiny gyermekek büntetését töltő szülőjükkel kizárólag akkor maradhatnak börtönben, ha az az érintett gyermek érdeke. Az ilyen gyermekek nem tekinthetők fogvatartottaknak.*
- 36.2. *Ha kicsiny gyermekek számára engedélyezik, hogy valamelyik szülőjükkel büntetés-végrehajtási intézetben maradjanak, speciális intézkedéseket kell fogantatítani szakképzett személyzettel rendelkező bölcsőde berendezése végett, ahol a gyermekeket elhelyezik arra az időre, amikor a szülő olyan tevékenységet folytat, amelynél a kicsiny gyermek nem lehet jelen.*
- 36.3. *Speciális infrastruktúrát kell fenntartani az ilyen kicsiny gyermekek jólétének védelme érdekében.*

Az a kérdés, hogy kicsiny gyermekeknek engedélyezhető-e, hogy valamelyik szülőjükkel börtönben maradjanak - és ha igen, mennyi időre - erősen vitatott. Ideális esetben, a kicsiny gyermekek szüleit nem kívánatos börtönbe zárni, ami nem mindig lehetséges. Az itt elfogadott megoldás annak hangsúlyozása, hogy az erről szóló döntést a kicsiny gyermek érdekének kell meghatározni. Az anya szülői felügyeleti jogát, ha nem került megvonásra, ugyanúgy el kell ismerni, mint az apáét. Hangsúlyozni kell, hogy amikor kicsiny gyermekek börtönben vannak, nem szabad őket fogvatartottaknak tekinteni. Megtartják az összes, szabad környezetben lévő kicsiny gyermeki jogukat. A szabály semmiféle felső életkorhatárt sem ír elő, amikortól a gyermeket fogvatartott szülőjétől el kell választani. Ebből a szempontból igen meghatározó, egymástól eltérő kultúrák léteznek. Ezen kívül az egyes gyermekek igényei rendkívül változóak és a gyermek érdeke azt is diktálhatja, hogy a gyermek a rendes időn túl is a szülőjével továbbra is börtönben éljen.

Külföldi állampolgárok

37. Szabály

- 37.1. *A külföldi ország állampolgárságával rendelkező fogvatartottakat haladéktalanul tájékoztatni kell azon jogukról, hogy felvegyék a kapcsolatot diplomáciai vagy konzuli képviselőikkel és ésszerű lehetőségeket kapjanak a kapcsolat-felvételhez.*
- 37.2. *Azon államok állampolgárságával rendelkező fogvatartottak számára, akiknek nincs az országban diplomáciai vagy konzuli képviselőjük, valamint a menekülteknek és a hontalanoknak ugyanilyen lehetőségeket kell biztosítani és engedélyezni kell, hogy az érdekeik képviselésével megbízott állam diplomáciai képviselőjéhez vagy bármely más olyan nemzeti hatósághoz vagy nemzetközi szervezethez forduljanak, amelynek az a feladata, hogy védelmezze az adott érdekeket.*

- 37.3. *A büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell működniük ezekkel a diplomáciai vagy konzuli képviselőkkel a börtönbe zárt külföldi polgárok érdekében, akiknek különleges szükségleteik lehetnek.*
- 37.4. *A külföldi állampolgárságú fogvatartottak számára kifejezetten a jogsegélyről szóló tájékoztatást kell adni.*
- 37.5. *A külföldi állampolgárságú fogvatartottakat tájékoztatni kell arról a lehetőségről, hogy büntetésük végrehajtása végett kérjék más országnak való átadásukat.*

A külföldi állampolgárokról szóló külön szabály bevezetése az európai börtönökben lévő külföldiek kérdéseinek növekvő súlyát tükrözi. Ez a szabály minden külföldi fogvatartottra vonatkozik attól függetlenül, hogy elítélt-e vagy sem. Szorosan nyomon követi az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fogvatartottak kezeléséről szóló minimális szabálygyűjteményének 38. szabályát és összhangban van a konzuli kapcsolatokról szóló Bécsi Egyezményvel. Az a meghatározó alapelv, amelyen a jelen szabály nyugszik az, hogy az állam polgárainak speciális segítségre lehet szükségük, amikor az állampolgárságuk szerinti államhoz képest másik állam hoz határozatot fogvatartásukról. Ezt a segítséget országuk képviselőinek kell számukra megadniuk. A büntetés-végrehajtás személyi állományának sem szabad megfeledkeznie arról, hogy a külföldi fogvatartottak átadhatók az elítéltek átadásáról szóló Egyezmény értelmében vagy kétoldalú nemzetközi szerződések alkalmazásával, továbbá tájékoztatnia kell a fogvatartottakat erről a lehetőségről. [Lásd az életfogytiglanra és hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéteknek a büntetés-végrehajtási hatóságok általi kezeléséről szóló (2003)23. ajánlás 25. bekezdését.]

A 37.3. szabály arra emlékeztet, hogy a külföldi fogvatartottaknak speciális szükségleteik lehetnek. Egyes országokban a fogvatartottak fogadhatják a külföldi fogvatartottak jólétével foglalkozó szervezetek képviselőit. Az ilyen fogvatartottak szükségletei kielégítési módjának részletes leírása a külföldi fogvatartottakról szóló (84)12. ajánlásban található.

Folytatása következik.

Impresszum

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Máriánné Molnár Mária, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Főszerkesztő: Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
(Egyesületi Hírek rovat)
Felelős szerkesztő: Fürcht Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség
Olvasószerkesztő: Sümeгинé Tóth Piroska, Legfelsőbb Bíróság
(Anyanyelvi Ügyelet és Könyvajánló rovat)
A szerkesztőség elnöke: Hadler Andrea, Budakörnyéki Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Auer László, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)
Fónay Tamás, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)
Jagusztin Tamás, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek rovat)
Lajtár István PhD, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)
Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség
Törő Andrea, Budapesti V-XIII. kerületi Ügyészség (Európai Figyelő rovat)
Venczl László, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)
Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

Belovics Ervin PhD, Legfőbb Ügyészség
Finszter Géza, MTA doktora, OKRI
Mészáros Ádám PhD, OKRI
Varga Zs. András PhD, Legfőbb Ügyészség
Vókó György PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – tördelés

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 20.000 leütés lehet. Nem tudunk színes táblázatokat, grafikonokat, diagramokat közölni. A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja. A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.

